

ע"פ 3617/13 - יעקב טייטל נגד מדינת ישראל

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים פלייליים

ע"פ 3617/13

לפני: כבוד השופט נ' הנדל
כבוד השופט נ' סולברג
כבוד השופט א' שהם

המערער: יעקב טייטל

נגד

המשיבה: מדינת ישראל

ערעור על הכרעת דין, מיום 16.1.2013, ועל גזר דין, מיום 9.4.2013, בבית המשפט המחוזי בירושלים, בתפ"ח 657/09, שניתנו על-ידי כב' השופטים: צ' סגל - שופט בכיר; מ' דרורי; ו-מ' יועד-הכהן

בשם המערער: עו"ד אשר אוחיון

בשם המשיבה: עו"ד תמר בורנשטיין

פסק-דין

השופט א' שהם:

1. לפנינו ערעור על הכרעת דינו של בית המשפט המחוזי בירושלים (כב' השופטים צ' סגל - שופט בכיר; מ' דרורי -

עמוד 1

סג"נ; י' הכהן) בתפ"ח 657/09 מיום 16.1.2013, ועל גזר דינו, מיום 9.4.2013.

2. המערער הודה בעובדות כתב אישום מתוקן, המונה עשרה אישומים בגין עבירות רצח, נסיון לרצח, עבירות הסתה לאלימות ולטרור ועבירות בנשק, אשר יפורטו להלן. כתב האישום המתוקן (להלן: כתב האישום) הוגש ביום 12.11.2009, לאחר שהצדדים הסכימו כי המערער יודה בביצוע המעשים המתוארים בו, וארבעת האישומים הנוספים שיוחסו בתחילה למערער, ימחקו. המערער טען בפני הערכאה הדיונית, וכך גם בערעור שלפניו, כי אין הוא נושא באחריות פלילית למעשיו מכוח סייג אי שפיות הדעת, המעוגן בסעיף 34 ח לחוק העונשין, התשל"ז-1977 (להלן: חוק העונשין). לאחר ניהול משפט הוכחות, אשר התמקד בשאלת מצבו הנפשי של המערער, הורשע המערער בעבירות המיוחסות לו, ושבביצוען הודה.

3. בעקבות הרשעתו של המערער בדין, הושתו עליו העונשים הבאים: שני עונשי מאסר עולם מצטברים; 30 שנות מאסר לריצוי בפועל, בנוסף לשני מאסרי העולם המצטברים, כאשר שנות המאסר ימנו ממועד תחילת מעצרו של המערער, הוא יום 7.10.2009; פיצוי משפחת המנוח סמיר אכרם בלביסי ז"ל, קורבן עבירת הרצח המפורטת באישום הראשון, בסך ₪ 180,000; פיצוי בסכום זה של משפחת המנוח עיסא ג'ברין ז"ל, קורבן עבירת הרצח, מושא האישום השני; פיצוי קורבנות עבירות הנסיון לרצח, המפורטות באישום החמישי והשביעי, ג'ימי סאלמן וע' אורטיז, בסך ₪ 150,000 ש"ח כל אחד; פיצוי קורבן עבירת החבלה בכוונה המחמירה, מושא האישום השמיני, פרופ' זאב שטרנהל, בסך ₪ 50,000.

עובדות כתב האישום

4. במסגרת האישום הראשון לכתב האישום, נטען, כי בחודש מאי 1997, ובהיותו תושב וירג'יניה שבארצות הברית החליט המערער להרוג פלסטינים כנקמה על פיגועי הטרור שבוצעו נגד ישראלים באותה תקופה. לשם הוצאת תוכניתו אל הפועל, רכש המערער כרטיס טיסה, והבריח ארצה אקדח שהיה ברשותו. על מנת להשיג תחמושת עבור האקדח, נרשם המערער, זמן קצר לאחר הגעתו לישראל, לאימון ירי במטווח בירושלים. לצורך השתתפות במטווח שכר המערער אקדח, ורכש 200 כדורים בעלי קוטר המתאים לאקדח אותו הביא עימו מארצות הברית. המערער הטמין בכליו כ- 15 כדורי אקדח, והשתמש במסגרת המטווח רק ביתרת התחמושת אותה רכש.

על פי כתב האישום, המערער ייעד למטרת הרצח נהג מונית ערבי, משום ההבנה כי יוכל להובילו לכל נקודה בה יחפוץ. ביום 8.6.1997, שכר המערער רכב וסייר באזור בו ביקש לבצע את המעשה, הוא האזור הסמוך למלון "הולילנד" בירושלים. המערער תכנן נתיב מילוט מזירת הרצח ולשם כך, החנה את הרכב בנקודה הסמוכה למקום המיועד לביצוע הרצח. בשעות החשיכה, הגיע המערער באמצעות תחבורה ציבורית למרכז העיר ירושלים, וצעד לכיוון העיר העתיקה, כשבתיקו אקדח טעון בכדור.

בסמוך לשעה 21:30, הגיע הנאשם לאזור שער שכם, המשיך לכיוון מזרח, והגיע לנקודה בה המתינו נהגי מוניות

ערביים. המערער עלה לרכבו של נהג מונית, בשם סמיר אלכרם בלביסי (להלן ולצורך אישום זה: המנוח), והתיישב בצידו הימני של הספסל האחורי. משהגיע המנוח למקום בו התכוון המערער לבצע את הרצח, הורה לו לעצור את הרכב. המערער הבחין כי מבטו של המנוח פונה לחזית הרכב, ויידא שאין עוברי אורח בסביבה, ואז כיוון את האקדח לראשו של המנוח. המערער ירה במנוח מטווח קצר קליע שחדר לראשו, וגרם למותו. לאחר מכן עזב המערער את הרכב וצעד במהירות לרכבו השכור, באמצעותו נמלט מהאזור. בגין מעשיו אלו הואשם המערער ברצח בכוונה תחילה, לפי סעיף 300(א)(1) לחוק העונשין, ובביצוע עבירות בנשק, לפי סעיף 144(ב) לחוק העונשין.

האישום השני מתייחס לתקופה הסמוכה לביצוע הרצח, מושא האישום הראשון, במהלכה עבד המערער כרועה צאן עבור משפחת במברג בישוב סוסיא שבדרום הר חברון. לפי כתב האישום, באותה תקופה, החליט המערער לרצוח פלסטינים באמצעות ירי נגד עוברי אורח באזור. לשם ביצוע תוכניתו, הקדים המערער ורכש מתנות עבור משפחת במברג, וזאת על מנת שיוכל להסביר בהמשך את הגעתו לסוסיא, באמתלה של ביקור פרידה ממעסיקו.

ביום 3.8.1997, שכר המערער רכב ונסע עימו מכיוון ירושלים לכיוון היישוב סוסיא, כשתיקו האישי, ובתוכו האקדח הדרוך, מונח על המושב שליד הנהג. בשלב מסוים, הבחין המערער בצאן כשהוא רועה בסמוך לכביש, וירד מן הרכב לחפש את רועה הצאן. במהרה זיהה המערער, כי רועי הצאן הם ילדים, והחליט שלא לפגוע בהם.

בהמשך, ובסמוך לשעה 18:30 בערב, זיהה המערער לימין הדרך, ובכיוון נסיעתו, את המנוח, עיסא ג'ברין (להלן ולצורך אישום זה: המנוח), אשר צעד בגפו צפונית ליישוב כרמל. משזיהה את המנוח, הוציא המערער את האקדח מתיקו, הניח אותו על המושב ליד הנהג, וכיסה אותו באמצעות מפת דרכים. המערער עצר את הרכב בסמוך למנוח, ושאל אותו אשר לכיוון העיר ירושלים. המנוח, שלא הבין את השאלה, רכן לעבר חלון הרכב, ואז ירה לעברו המערער שתי יריות מטווח קצר, שפגעו בחזהו. המנוח נפל ארצה, והמערער עזב את המקום, ונסע לבית משפחת במברג שבסוסיא. כעבור מספר ימים, עזב את הארץ וחזר לארצות הברית. כתוצאה ממעשי המערער נגרמו למנוח חבלות אנושות באיברים חיוניים, וכעבור זמן קצר הוא מת מפצעיו. בגין מעשים אלו הואשם המערער בעבירת רצח בכוונה תחילה, לפי סעיף 300(א)(2) לחוק העונשין.

על פי האישום השלישי לכתב האישום, המערער גמר אומר לפעול לביטול "מצעד הגאווה", שהיה עתיד להתקיים בירושלים (להלן: המצעד) בקיץ שנת 2006. לשם כך הדפיס המערער מאות כרוזים, בסמוך ליום 10.7.2006, שכותרתם "20,000 ש"ח מובטחים לכל מי שיגרום למותו של אחד מאנשי סדום ועמורה". במסגרת הכרוז כינה המערער את הצועדים ואנשי הקהילה "חיות מושחתות", וטען כי בכוונתם לטמא כמה שיותר ילדים. בנוסף, המערער פירט בכרוז שיטות להכנת בקבוקי תבערה, דוקרן ואלה מאולתרת, וכן דרכים לשימוש באמצעים אלו נגד "האויב". את הכרוז חתם המערער בקריאה "מוות לסדומאים", כשהוא מכנה את עצמו בשם "חברי היד האדומה לגאולה". המערער הפיץ את הכרוזים שהדפיס בשכונות החרדיות בעיר ירושלים.

לאחר שנדחה מועד עריכת המצעד ליום 10.11.2006, שלח המערער מכתב איום לכתובתו של "הבית הפתוח" בו פעלו מארגני המצעד, וזאת בסמוך ליום 7.10.2006. במכתב הודיע המערער לאנשי "הבית הפתוח" כי "היד האדומה לגאולה" מכריזה כנגדם מלחמה בכל האמצעים העומדים לרשותה, וכי היא תפעל נגדם ונגד תומכיהם "עד שננקה את

ארצנו מכל אלו ההולכים נגד ה". בגין מעשיו אלו יוחסו למערער עבירת הסתה לאלימות או טרור, לפי סעיף 144 ד2 לחוק העונשין.

בהמשך לאמור, וכמפורט במסגרת האישום הרביעי, החליט המערער לפעול נגד משטרת ישראל על מנת להניעה לבטל את עריכת המצעד. בסמוך ליום 2.11.2006, הכין המערער בביתו שבישוב שבות רחל, מטען חבלה מאולתר. מערכת ההפעלה של המטען חברה באמצעות חוטי דיג ללוח עליו רשם המערער "סדומאים החוצה". הרמת לוח העץ, כך כתב האישום, היתה אמורה להצית את מערכת ההפעלה ולגרום לפיצוץ המטען. המערער ביקש להניח את המטען בתחנת השיטור הקהילתי שבישוב עלי (להלן: התחנה). לשם כך פקד את המקום מספר פעמים בשעות הלילה, כדי לוודא שאין נוכחות בתחנה בשעות אלו.

בערב יום 1.11.2006, סמוך לשעה 21:30, הגיע המערער לתחנה, הניח את לוח העץ על גרם המדרגות שבכניסה לתחנה, ואת המטען מיקם מתחת לאותו גרם המדרגות. לאחר מכן, עזב את המקום. בשעות אחר הצהריים של יום 2.11.2006 הבחין מתנדב, המשרת בתחנה, בלוח העץ, והמטען פוצץ בצורה מבוקרת על ידי כוחות החבלה. "מצעד הגאווה" שנועד להתקיים בחודש נובמבר 2006, לא התקיים לבסוף. בעקבות מעשים אלו יוחסה למערער עבירה של יצור נשק שלא כדיון, לפי סעיף 144(ב) לחוק העונשין.

במסגרת האישום החמישי נטען, כי המערער החליט להרוג את אחד מיושבי מנזר בית ג'מאל הסמוך לבית שמש (להלן: המנזר). זאת, משום שלהבנתו מתקיימת במנזר פעילות מסיונרית, שבמסגרתה יושבי המנזר מפתים, כביכול, ילדים יהודים באמצעות ממתקים, ומנסים להמיר את דתם. לשם מטרתו זו, הכין המערער מטען חבלה מאולתר שבכוחו להמית אדם. ביום 19.4.2007, הגיע המערער לאזור המנזר כשהוא נושא עימו את המטען, והתמקם בנקודת תצפית המשקיפה אל המנזר. המערער החליט לפגוע בטרקטור שעבד בשדה השייך למנזר, שכן הניח כי מפעילו הוא נזיר מיושבי המנזר.

לאחר רדת החשיכה, ירד המערער מנקודת התצפית לשביל העפר שבו נסע הטרקטור בדרכו לשדה. המערער החליט להניח את המטען על שביל העפר, תוך שהוא מעריך, כי הטרקטור ישוב לעבוד בשדה רק למחרת. הוא הצמיד את המטען לעץ שניצב לצד הדרך בגובה מטר אחד, כך שיאפשר פגיעה קטלנית בנהג, היושב בגובה דומה על הטרקטור. לאחר מכן, מתח המערער חוט דיג בין המטען לעץ אחר, הנמצא בסמיכות אליו. טרם שעזב את המקום פיזר המערער כרוזים, בסמוך לעץ אליו קשר את המטען, ובמסגרתם הציע ₪ 50,000 עבור "כל ראש של סדומאי". עוד כתב המערער בכרוזים, כי יש לנהל מלחמת חורמה ב"סדומאים", וכי שפיכת דמם לא תפסיק עד גירושם מהארץ. המערער דרש במסגרת הכרוזים את שחרורו של ישי שליסל, שהורשע בדקירת מספר משתתפים ב"מצעד הגאווה" שנערך בשנת 2005 (ושלאחרונה, ובמסגרת תפ"ח (י-ם) 15-08-44503, הואשם בביצוע עבירות רצח; שש עבירות של נסיון לרצח ובעבירה של פציעה בנסיבות מחמירות אחרים, במסגרת "מצעד הגאווה" שנערך ביום 30.7.2015 - א.ש.).

ביום 20.4.2007, יצא תושב בית ג'אלה, ג'ימי סאלמן, לנהיגה על הטרקטור, וזאת במסגרת עבודות חקלאות שהוא מבצע עבור המנזר. הוא לא הבחין בחוט הדיג המתוח בין שני העצים, וכשפגע הטרקטור בחוט הדיג, הופעל המטען שהיה מחובר אליו. כתוצאה מהפיצוץ והרסס נפצע ג'ימי סאלמן, קלות, ברגליו, ושמיעתו נפגעה. המערער

הואשם בגין מעשים אלו בנסיון לרצח, לפיו סעיף 305(1) לחוק העונשין.

במסגרת האישום השישי, ובהמשך למאמציו לביטול "מצעד הגאווה" שהיה עתיד להתקיים בחודש יוני 2007, החליט המערער להניח מטען בסמוך לרכב השייך למשפחת בן חור (להלן: הרכב). המערער סבר, כי פגיעה ברכב, אשר חנה ליד בית משפחת בן חור בשכונת רמות ד' בירושלים, תוביל לביטול המצעד. במהלך השבועיים שקדמו לביצוע העבירה, סייר המערער באזור כדי ללמוד על המועדים בהם חונה הרכב במקום החניה, ועל מנת להעריך את משך זמן ההגעה ממקום החניה לשדרות גולדה מאיר בירושלים, על מנת להמלט מהמקום. בהמשך, הכין המערער מטען חבלה מאולתר ומערכת הפעלה חשמלית המבוססת על "טיימר".

בליל 14.5.2007, שעה 23:00, הגיע המערער לאזור שכונת רמות ד', אך לנוכח תנועה ערה של תושבים המתין במקום עד בסמוך לשעה 00:30. משלא ראה עוברי אורח בסביבה, הניח המערער את המטען מתחת לרכב, ודרך את "הטיימר", כך שלאחר שעה אמור היה מעגל ההפעלה החשמלי להסגר, ולהפעיל את המטען. מסיבות בלתי ידועות לא נסגר המעגל החשמלי כעבור שעה, אלא רק ביום 15.5.2007 שעה 17:30, כאשר הרכב לא עמד בחניה. המטען התפוצץ מבלי לגרום נזק לאנשים או לרכוש.

על פי כתב האישום, המערער התאכזב מהעובדה שהטמנת המטען הקודם לא הובילה לביטול המצעד, ולפיכך החליט להמשיך ולנסות להביא לביטולו באמצעות הפעלת מטען נוסף, בסמוך לכלי רכב משטרתי. ביום 17.6.2007, הגיע המערער לרמת אשכול, כשהוא נושא מטען חבלה אחר, פרי ידיו. המערער הניח את המטען בסמוך לשפת הכביש בגובה צמיגיו של רכב, ומשסבר כי ניידת משטרה חולפת על פני הכביש, הפעיל את המטען. ואולם, הפיצוץ לא גרם נזק לבני אדם או לרכוש.

בפרטי האישום השביעי לכתב האישום הובהר, כי אל המערער הגיע מידע לפיו באריאל קיימת קבוצת "יהודים משיחיים", שלכאורה, מקיימת פעילות מסיונרית בקרב יהודים, על מנת להמיר את דתם. ממקורות המידע של המערער, הוא למד כי מנהיג הקבוצה הוא דיויד אורטיז, ולפיכך, החל המערער לאסוף מידע אודות משפחתו, וזאת חודשים ספורים לפני 20.3.2008. המערער פתח חשבון דואר אלקטרוני בשם בדוי, ושלה הודעת דואר למשפחת אורטיז, בטענה, כי הוא וחברתו מעוניינים להצטרף לקבוצה, ולקבל פרטים בדבר זמני התפילות ומיקומן. המערער קיווה לקבל בתגובה את כתובת ביתה של משפחת אורטיז, וכך היה.

בהמשך הגיע המערער לבית משפחת אורטיז על מנת ללמוד על האזור באופן מדויק. כשלושה חודשים מאוחר יותר, ובהתקרב חג הפורים, הכין המערער מטען חבלה שהוטמן בתחתית עציץ פלסטיק. המערער חיבר, באמצעות חוט דיג, בין מנגנון ההפעלה של המטען לתחתית סלסלה, שהונחה על המטען, כך שמשרכת הסלסלה תוביל לפיצוץ המטען. מעל המטען והסלסלה פיזר המערער ממתקים, עטף הכל בנייר צלופן וצרף פתק ברכה לכבוד החג. המערער הגיע, ביום 20.3.2008 שעה 11:15, לבית משפחת אורטיז, והניח את המטען בכניסה לדירה.

כעבור זמן מה, עוזרת הבית של משפחת אורטיז ראתה את המטען, ובחשבה כי מדובר במשלוח מנות תמים, הניחה

אותו בפינת האוכל בדירה. בסמוך לשעה 14:25, ע', בנם של בני הזוג אורטיז, ביקש לקחת דבר מתיקה מתוך משלוח המנות. הוא משך את הסלסלה, ובכך הפעיל את המטען. פיצוץ המטען גרם ל-ע' חבלות קשות בכל חלקי גופו: שברים בצלעות ובאגן; פצעי חדירת רסיסים בכל חלקי הגוף, לרבות בעיניו; כריתת שתי אצבעות ברגליו; קרע של התופית באוזניו; וכייה עמוקה בדרגה 2-3 בחזה ובבטנון העליונה. ע' אושפז בבית החולים למשך מספר חודשים, ולאחר מכן המשיך בטיפול רפואי ושקומי ארוך טווח, אשר טרם הושלם נכון למועד הגשת כתב האישום. בגין המעשים המתוארים לעיל, הואשם המערער בנסיון לרצח, עבירה לפי סעיף 305(1) לחוק העונשין.

לשון האישום השמיני לכתב האישום המתוקן מבארת, כי בהמשך לאמונתו של המערער, לפיה יש להקים ביהודה ושומרון את "מלכות יהודה", כמסטר חלופי למדינת ישראל, הוא ערך, בסמוך ליום 31.7.2008, חוברת המבטאת את השקפותיו. בחוברת, אותה הפיץ ברבים, קרא המערער לבצע פעולות אלימות, לרבות הרג "ערבים, שוטרים, שופטים, ערב רב, ומיסיונרים", וזאת בתגובה ל"חורבן בתים יהודיים". בהמשך לקידום הרעיון של הקמת מלכות יהודה, כך כתב האישום, החליט המערער לחבול בפרופ' זאב שטרנהל חבלה חמורה, לנוכח דעותיו, כפי שפורסמו ברבים.

לאחר שמצא את כתובתו של פרופ' שטרנהל בירושלים, ערך המערער סיורים בקרבת ביתו כדי ללמוד את הזירה ולאחר נתיב מילוט. המערער הכין מטען חבלה מאולתר, וביום 24.9.2008, בסמוך לשעה 23:30, הניח מול דלת ביתו של פרופ' שטרנהל עציץ עליו רשם "מלכות יהודה", ובתוכו הניח את המטען. המערער חיבר את לוחית הבידוד, שהיתה חלק ממערכת ההפעלה החשמלית של המטען, אל ידית דלת הדירה, באמצעות מיתר, כך שמי שיפתח את הדלת יפעיל את המטען. ביום 25.9.2008, בסמוך לשעה 00:30, פתח פרופ' שטרנהל את דלת ביתו, וגרם לפיצוץ המטען. כתוצאה מהפיצוץ, נפגע פרופ' שטרנהל מרסיסים בירכו ונזקק לטיפול רפואי. בעקבות מעשים אלו, יוחסה למערער עבירה של חבלה בכוונה מחמירה, לפי סעיף 329(א)(5) לחוק העונשין.

במסגרת האישום התשיעי הואשם המערער בהחזקת נשק שלא כדין, לפי סעיף 144(א) רישא לחוק העונשין. זאת, מאחר שהחזיק כלי נשק בעליית גג ביתו, ללא היתר כדין, בין השנים 2000 ל-2001.

האישום העשירי והאחרון בכתב האישום קובע כי בסמוך ליום 7.10.2009, הדפיס המערער כרוז, המכיל דברי שבח ואהבה למי שביצע את הרצח במועדון ה"בר נוער" בתל אביב בליל 1.8.2009, אותו כינה המערער "הדב השחור". במסגרת הכרוז קרא המערער לציבור ללכת בדרכי הרוצח, ולהרוג את "הבהמות הרשעיות". את הכרוז חתם המערער בשם "החברה שליסל", לכבודו של דוקר הצועדים ב"מצעד הגאווה", שנערך בירושלים בשנת 2005. בערב יום 7.10.2009, הגיע המערער לשכונת הר נוף בירושלים, כשברשותו מאות כרוזים מעין אלו. המערער החל בהפצת הכרוזים, אולם לא השלימה, נוכח מעצרו. בגין מעשיו אלו הואשם המערער בהסתה לאלימות או טרור, לפי סעיף 144ד2 לחוק העונשין.

הכרעת דינו של בית המשפט המחוזי

5. הכרעת הדין בעניינו של המערער ניתנה מפי כב' השופט מ' דרורי, ובהסכמת יתר חברי ההרכב. בפתח הכרעת

הדין הובהר, כי טענת ההגנה המרכזית שבפני המערער, הגם שזה לא הגיש תשובה לכתב האישום, הינה כי הוא אינו נושא באחריות פלילית למעשיו מכוח סעיף 34 לחוק העונשין. טענה נוספת שהיתה בפני המערער, ולא נטענה שוב במסגרת הערעור שלפנינו, היתה כי המערער אינו כשיר לעמוד לדין.

ביום 7.12.2011, לאחר שנשמעו הראיות לעניין מצבו הנפשי, דחה בית המשפט המחוזי את טענת המערער בדבר העדר כשירותו לעמוד לדין. עיקרי ההחלטה פורטו בהכרעת הדין, ולפיה, המערער מסוגל, במצבו, להבין את ההליך המשפטי המתנהל נגדו, לשקול שיקולים עניינים ולשתף פעולה עם סנגוריו. זאת, הגם שבחר שלא לקחת חלק פעיל בהגנתו, משום כפירתו בסמכותו של בית המשפט לחרוץ את דינו וטענתו, כי הוא כפוף רק לדיני שמים. טענת המערער, לפיה הוא סובל ממחלת נפש, לא נבחנה בהחלטה האמורה, ונקבע כי גם אם מדובר בטענה נכונה, אין היא שוללת את המסקנה כי החל ממועד הגשת כתב האישום המקורי נגד המערער, הוא חודש נובמבר 2009, הוא כשיר לעמוד לדין.

הכרעת הדין גופא עסקה בשאלה האם עומד למערער סייג אי שפיות הדעת, כפי נוסחו בסעיף 34 לחוק העונשין. זאת, לאור טענת המערער, כי בזמן ביצוע המעשים הוא סבל ממחלת נפש, אשר, כנטען בבית משפט קמא, "גרמה לו להאמין כי הוא נבחר על ידי האל להיות שליחו ולנקום את נקמת היהודים מידי אויביהם". אבהיר כבר עתה, כי לטענת המערער הוא חווה "התגלויות" של מלאך האלוהים, והוא אשר הורה לו לבצע את העבירות שבביצוען הודה.

6. במסגרת הכרעת הדין פורטו חוות הדעת המקצועיות שהוגשו לבית משפט קמא בנוגע למצבו הנפשי של המערער, ואלו הן: (1) חוות דעת פסיכודיאגנוסטית מיום 18.3.2010 שנערכה על ידי הגב' טלי רודן, פסיכולוגית, ועל ידי הגב' נעמי שוורץ, פסיכולוגית קלינית אחראית, מהמרכז לבריאות הנפש "שער מנשה" (להלן: שער מנשה). חוות הדעת התבססה על בדיקת המערער במהלך ששה מפגשים שהתקיימו בין התאריכים 1.3.2010-15.3.2010 (להלן: חוות הדעת הפסיכו-דיאגנוסטית). (2) חוות דעת, מיום 3.5.2010, של ד"ר בוריס ראוכברגר, מנהל המחלקה לפסיכיאטריה משפטית בשער מנשה, וד"ר אלנה זברסקי, מומחית לפסיכיאטריה מאותו המוסד, שבדקו את המערער, בעקבות החלטת בית משפט קמא, בין התאריכים 25.2.2010-3.5.2010 (להלן: חוות הדעת של ד"ר ראוכברגר). (3) חוות דעתו של ד"ר משה קליאן, הפסיכיאטר המחוזי במחוז ירושלים, מיום 26.5.2010, שנמסרה בהמשך לחוות הדעת של ד"ר ראוכברגר, על יסוד בדיקת המערער ביום 17.5.2010 (להלן: חוות הדעת של ד"ר קליאן) (5) חוות דעת, מיום 13.8.2010, מטעם פאנל הפסיכיאטריים המחוזיים (ד"ר משה קליאן; ד"ר מרילנה לבן; ד"ר עוזי שי), שמונה בעקבות החלטת בית המשפט המחוזי מיום 11.7.2010, ואשר בדק את המערער ביום 29.7.2010 (להלן: חוות דעת פאנל המומחים). (6) חוות דעתו של מומחה ההגנה, פרופ' פטר סילפן, מיום 9.5.2011, אשר בדק את המערער, לראשונה, ביום 10.2.2010 כשהלה שהה במעצר בבית הסוהר באשקלון, ובשניה, ביום 28.3.2011 בבית הסוהר ברמלה (להלן: חוות הדעת של פרופ' סילפן). (7) חוות דעת משלימה מטעם ד"ר משה קליאן, מיום 19.6.2011, שנמסרה בתגובה לחוות דעתו של פרופ' סילפן (להלן: חוות הדעת המשלימה של ד"ר קליאן). (8) חוות דעת, מיום 10.8.2011, שנערכה על ידי מומחי ההגנה: ד"ר נמרוד שני, פסיכולוג קליני מומחה; אמירה גרינברג כגן, פסיכולוגית שיקומית מומחית; וד"ר טל כרמי-קציר, קרימינולוגית קלינית (להלן: חוות הדעת של ד"ר שני).

7. בפתחה של הכרעת הדין, התייחס בית משפט קמא לטענתו המרכזית של המערער, לפיה יש להקיש לעניינו מפסק הדין בע"פ 8220/02 ברוכים נ' מדינת ישראל, פ"ד נח(5) 724 (2004) (להלן: עניין ברוכים), ודחה אותה. נקבע, כי

בשונה מפסק הדין בעניין ברוכים, המערער לא העלה במסגרת חקירותיו במשטרה את הגרסה לפיה מעשיו בוצעו בהנחיית ישות עליונה, וגרסה זו, שהועלתה רק במסגרת בדיקותיו הפסיכיאטריות בשלב מאוחר יותר, הינה גרסה כבושה. בית משפט קמא הבהיר בהכרעת הדין, כי במסגרת הודעותיו של המערער במשטרה, אשר הוגשו לבית המשפט בהסכמת הצדדים, סיפק המערער הסבר רציונלי לכל אחד מהמעשים המיוחסים לו, ופירט את המניעים האידיאולוגיים שהובילו לביצועם. זאת, מבלי להזכיר כלל קיומו של "מלאך" שהורה לו לבצע את אותם מעשים. מאחר שהמערער, כך נקבע בהכרעת הדין, לא סיפק כל הסבר לכבישת גרסתו בנוגע למעורבותו של ה"מלאך" במעשים, במסגרת חקירותיו במשטרה, אין ליתן לגרסתו המאוחרת כל משקל ראייתי.

8. בהמשך, דחתה הערכאה הדיונית את טענתו של המערער, המבוססת על פסק הדין בעניין ברוכים, לפיה התחכום והארגון שאפיינו את מעשיו אינם שוללים את קיומה של מחלת נפש בעת ביצועם. בית משפט קמא פסק, כי, ככלל, התנהגות מאורגנת של אדם מגבשת הנחה לחובתו, לפיה בוחן המציאות שלו אינו לקוי או, למצער, אינו לקוי במידה המכרסמת באחריותו לאירועים. הובהר, כי מרבית חוות הדעת הפסיכיאטריות, שהוגשו לבית המשפט והתייחסו לנקודה זו, קבעו, כי התנהגות מתוחכמת, מאורגנת ומדוייקת אינה עולה בקנה אחד עם פסיכזה נפשית. לפיכך, כך הובהר, לא עלה בידי המבקש לעורר ספק סביר שמא הוא ביצע את העבירות בעטייה של מחלת הנפש הנטענת, על אף רמות התחכום שהפגין בעת ביצוען.

9. לאחר מכן, פנה בית משפט קמא לבחון, באופן פוזיטיבי את השאלה, האם אכן סבל המערער ממחלת נפש בתקופה הרלוונטית לביצוע המעשים, והשיב על כך בשלילה. בית משפט קמא פסק, כי עניינו של המערער שונה בכמה היבטים מנסיבות פסק הדין בעניין של ברוכים, שהכיר במחלת הנפש של הנאשם, ושמחן ביקש המערער ללמוד לעניינו. בין היתר נקבע, כי בנסיבות דנן, ובשונה מעניין ברוכים, רוב המומחים שהופיעו בפני בית משפט קמא סברו, כי המערער לא סבל ממחלת נפש בעת ביצוע המעשים המיוחסים לו, או למצער לא ידעו לקבוע מה היה מצבו באותה נקודת זמן. גם מומחה ההגנה, פרופ' סילפן, אשר הגיע למסקנה אחרת, נמנע מלקבוע פוזיטיבית, כי המערער סבל ממחלת נפש, בעת ביצוע המעשים.

לצורך קביעת מצבו הנפשי של המערער, התייחס בית משפט קמא אף למציאות חייו המיוחדת של המערער, וקבע כי בהשפעת הוריו, ובייחוד אמו, פיתח המערער, עוד בילדותו, אמונה כי הינו בעל כוחות על טבעיים, וסוגית התקשורת עם ישויות, שאינן טבעיות או אנושיות, לא היתה זרה לו. יחד עם זאת, ועל פי העדויות שנשמעו בבית משפט קמא, נקבע, כי לא היה באורח חייו זה כדי לערער ולעוות את תפיסת המציאות וכושר השיפוט של המערער, לרבות בתקופה הרלוונטית לביצוע העבירות. כמו כן, שקל בית משפט קמא את העובדה, כי למערער לא היתה כל היסטוריה פסיכיאטרית, עובר למעצרו בגין העבירות המפורטות. התיעוד המוקדם ביותר להיותו של המערער מעורער בנפשו, תיעוד שהגיע ממקור חיצוני ולא מפיו של המערער, נמצא לראשונה בחודש ינואר 2010, כשלושה חודשים לאחר מעצרו. בנוסף לכך, נקבע, כי המערער לא הפגין סימנים פסיכויטיים במהלך התקופה שקדמה למעצרו, וזאת, בין היתר, בהתבסס על עדויות אשתו של המערער ומכריו, בסוגיה זו. נתונים אלו חיזקו את מסקנתו של בית המשפט, כי המערער לא היה חולה במחלת נפש בתקופה הרלוונטית לביצוע העבירות, מושא כתב האישום.

אשר למחשבות השווא מהן, לדעת חלק מהמומחים סובל המערער בהווה, נקבע כי אלו אינן מעידות על קיומן של

אותן מחשבות בזמן ביצוע העבירות הפליליות. הובהר, כי לא מן הנמנע, והדבר לא נקבע כממצא פוזיטיבי, כי בקרבו של המערער התפתחה, ברבות השנים, מערכת דלזיות ומחשבות שווא, הנוגעת גם למעשיו בעבר. בעקבות אותן מחשבות שווא עושה המערער רציונליזציה למעשים שביצע בעבר, באופן שיציג אותם באור מחמיא, לטעמו. עוד קבע בית משפט קמא, כי ממילא יש ספק אם המערער אכן סובל, כיום, ממחשבות שווא הפוגעות בבוחן המציאות שלו. זאת, נוכח העובדה שהמערער מודע למציאות העובדתית בה הוא חי, ולכך שהוא מעניק במחשבתו משמעות לאירועים שהינם, למעשה, חסרי משמעות. מודעות זו, כך מבהירה הכרעת הדין, אינה עולה בקנה אחד עם מידת הבטחון המקסימלית שאמורה להיות למי שמחזיק במחשבות שווא, אשר פוגעות בבוחן המציאות שלו.

10. לאור המפורט לעיל ועל יסוד חוות הדעת, העדויות והראיות שהוצגו בפניו, קבע בית משפט קמא כי המערער סבל, בתקופה הרלוונטית לכתב האישום, מהפרעת אישיות; אשר התפתחה על רקע העיסוק המשפחתי בתופעות על חושיות או ללא קשר אליו; המתאפיינת באלמנטים אנטי-סוציאליים; ואשר מצאה את ביטויה באידיאולוגיה קיצונית ופנאטית. משכך, נפסק, כי המערער אינו זכאי להנות מהגנת אי השפיות שבחוק העונשין.

11. על אף הקביעה האמורה, התייחסה הערכאה הדיונית לטענות נוספות הנוגעות למצבו הנפשי של המערער, ודחתה אותן. כך, נדחתה טענת ההגנה, לפיה המערער אכן חולה במחלת נפש, ואולם הוא מתחזה לאדם בריא, ולפיכך קשה לאבחן את קיומה של המחלה. לעניין זה, הבהיר בית משפט קמא, על יסוד עדויות המומחים ששמע, כי המערער מבקש להאדיר סימנים של אידיאולוגיה פנאטית או מצוקה נפשית, שקיימים אצלו ממילא, ללא קשר למחלת נפש, ולהציגם כתסמינים פסיכויים, וזאת במטרה להימלט מאימת הדין. עוד קובעת הכרעת הדין, כי חוסר שיתוף הפעולה של המערער עם ההליך המשפטי וכפירתו בסמכות בית המשפט הינם חלק מנסיונותיו של המערער להציג עצמו כחולה נפש, לצורך ההליך המשפטי שנפתח נגדו. זאת, בעוד שקודם לכן, ובמהלך חקירותיו המשטרה, הוא הביע עניין בהליך המשפטי והתעניין בגורל הגנתו המשפטית. אף טענת ההגנה, לפיה המערער סובל מקשיים קוגניטיביים אשר אינם ניתנים לזיוף, וכי אלו תומכים בעמדתה, כי המערער אינו מתחזה בנוגע למצבו הנפשי, לא נתקבלה על ידי בית משפט קמא. נפסק, כי תמלילי חקירותיו של המערער אינם מצביעים על קיומו של קושי קוגניטיבי, וגם אם כך היה, אין בקושי הנטען כדי להעיד שהמערער סובל או סבל בעבר מהתקף פסיכויים. לאור כל זאת, קבע בית המשפט המחוזי כי המערער הינו בחזקת מי שמעמיד פנים במסגרת ההליך המשפטי, כי הוא סובל ממחלת נפש, בעוד אין הדבר כך.

12. הגם שבית המשפט לא השתכנע, כי המערער סובל מליקוי נפשי "אשר נטל ממנו את כושר השיפוט", הוא בחר להתייחס בהכרעת הדין גם למידת מסוגלותו של המערער למנוע את מעשיו ולהבין את הפסול בהם. הובהר, לעניין זה, כי אף מומחה ההגנה, פרופ' סילפן, אישר בעדותו כי למערער עמדה האפשרות שלא לציית ל"קול" שפקד עליו לבצע את העבירות, וזאת מתוך שיקולים אשר נובעים מהמציאות העובדתית בה נתקל המערער, ושאינם קשורים למחשבות השווא הנטענות שלו. לאור זאת, קבע בית משפט קמא, כי גם אם בניגוד למסקנתו, סבל המערער ממחלת נפש בזמן ביצוע העבירות, הרי שהוא היה מסוגל להמרות את פי "המלאך". עוד הובהר, כי המערער הבין היטב את הפסול במעשיו.

בית משפט קמא הוסיף ובחן את שאלת קיומו של קשר סיבתי בין מחלת הנפש הנטענת לבין מעשיו של המערער שבוצעו, לדבריו, בעטייה. נקבע, כי עברו האלים של המערער, אשר קיבל את ביטויו, זמן רב לפני התקופה הרלוונטית

לביצוע העבירות, הוא שעשוי להסביר את מעשיו, ללא כל קשר למחלה הנפש הנטענת על ידו. בנוסף לכך, בוצעו העבירות על רקע מניעים אידיאולוגיים ברורים, אותם פירט המערער במהלך חקירותיו במשטרה. לפיכך, ומאחר שקיימת "מערכת אישיותית", כמו גם "מערכת אידיאולוגית", היכולה להסביר את מעשיו של המערער, קבע בית משפט קמא כי אין מתקיים קשר סיבתי בין העבירות שביצע המערער לבין מצבו הנפשי.

13. בהינתן האמור לעיל, חזר בית המשפט ופסק, כי המערער אינו זכאי לחסות תחת הסייג שבסעיף 34 לחוק העונשין, וכי יש להרשיעו בעבירות המיוחסות לו בכתב האישום.

גזר דינו של המערער

14. בפתח גזר הדין, קבע בית משפט קמא (כב' השופט מ' דרורי) כי יש לראות את העובדות המתוארות בכל אישום ואישום כמשקפות "כמה אירועים" לפי סעיף 40ג(ב) לחוק העונשין, ולפיכך יש לקבוע את מתחם הענישה, בגין כל אישום בנפרד.

15. טרם שגזר את עונשו של המערער, בגין שתי עבירות הרצח המפורטות באישומים הראשון והשני של כתב האישום, נדרש בית המשפט לטענת המערער, לפיה יש להשית עליו עונשים מופחתים, בהתאם לסעיף 300א(א) לחוק העונשין. הגם שבית המשפט היה מוכן להניח כי המערער סובל "מהפרעת אישיות חמורה", כנדרש בסעיף, נקבע כי הפרעה זו לא הגבילה את יכולתו של המערער, "במידה ניכרת", להבין את מעשיו או להמנע מביצועם. אשר לתנאי השלישי הנדרש בסעיף, נפסק כי המערער לא הוכיח, במאזן ההסתברויות המתבקש, כי ההפרעה הנפשית ממנה סבל היתה "הסיבה בלעדית" להחלטתו לבצע את העבירות בהן הורשע. לפיכך נקבע, כי אין מקום להחיל את סעיף 300א(א) לחוק העונשין על עונשו של המערער. בית משפט קמא אף דחה את בקשת המערער שלא להשית עליו עונשי מאסר עולם מצטברים בגין עבירות הרצח. הובהר לעניין זה, כי חומרתה המופלגת של עבירת הרצח, והעובדה שבוצעה נגד שני קורבנות באירועים שונים, אינן מצדיקות חריגה מההלכה המושרשת, הקובעת כי עונשי מאסר העולם יושתו, בנסיבות אלה, במצטבר. לפיכך, הוטלו על המערער, בגין שתי עבירות הרצח, שני עונשי מאסר עולם, שירוצו במצטבר, ובצידם חוייב המערער בפיצוי משפחות המנוחים, בסך 180,000 ₪ לכל משפחה, כמפורט בפסקה 3 לעיל.

השופטים צ' סגל ו-מ' י' הכהן הוסיפו בחוות דעתם, כי גם אם היו סבורים שבנסיבות דנן התקיימו במערער תנאי סעיף 300א(א) לחוק העונשין, ולא היא, הרי שלא היה מקום להקל בעונש מאסר העולם שהושת עליו, בגין כל אחת מעבירות הרצח.

16. אשר לעבירת הנסיון לרצח, המתוארת באישום השביעי, קבע בית המשפט המחוזי, כי חומרתה הרבה של העבירה מתבטאת באופן ביצועה, קרי באמצעות שליחת "משלוח מנות", העשוי לפגוע לא רק ביעד המקורי של העבירה, אלא גם בבני משפחתו, כפי שאכן קרה. ביטוי נוסף לחומרת העבירה מצוי בפגיעה הקשה שנגרמה לבנו של דוד אורטיז. בצד הקולה, נתן בית המשפט את דעתו לעובדה, כי "יכולתו של הנאשם להמנע מהמעשה" לפי סעיף 40ט(א)(7) לחוק

העונשין, היתה נמוכה במידת מה, מזו של אדם בריא בנפשו. לאור שיקולים אלו ואחרים, הועמד מתחם העונש ההולם בגין העבירה על 12 עד 20 שנות מאסר. בהמשך, התייחס בית משפט קמא לנסיבות שאינן נוגעות לביצוע העבירה, ובפרט לחשיבותו של שיקול הרתעת הרבים. לבסוף, נקבע כי בגין עבירת נסיון הרצח יושתו על המערער 20 שנות מאסר, הוא העונש המירבי הקבוע לעבירה בחוק העונשין, ובצידה פיצויים לנפגע, בסך 150,000 ש"ח. בגין עבירת נסיון הרצח, מושא האישום החמישי נקבע מתחם ענישה זהה, ובמסגרתו הוטלו על המערער עונשים זהים לאלו שהושתו עליו בגין עבירת נסיון הרצח, המתוארת באישום השביעי.

17. בית משפט קמא קבע בנוסף, כי מתחם הענישה בגין עבירת החבלה בכוונה מחמירה, המפורטת באישום השמיני, נע בין חמש לתשע וחצי שנות מאסר. הובהר, כי אף שהעונש המירבי בצד עבירה זו זהה לעונש בגין עבירת הנסיון לרצח, הרי שהערך המוגן בעבירה הוא שלמות הגוף להבדיל מהגנת החיים עצמם, ולכן מתחם הענישה הינו קל יותר. לנוכח הנזק הקל יחסית שנגרם לפרופ' שטרנהל, הועמד עונשו של המערער על שמונה שנות מאסר בפועל, והוא נדרש לפצות את הנפגע בפיצוי כספי של 50,000 ₪.

18. אשר לגזירת הדין בגין עבירות ייצור הנשק שלא כדין, המפורטות באישומים הראשון, הרביעי השישי לכתב האישום, ועבירת החזקת הנשק של כדין, מושא האישום התשיעי, קבע בית משפט קמא, כי מדובר בעבירות בעלות דרגת חומרה גבוהה, הפוגעות בערך החברתי של שמירה על חיי אדם ושלמות הגוף. בגין מכלול העבירות, הושתו על המערער 10 שנות מאסר לריצוי בפועל.

19. לבסוף, התייחס בית המשפט המחוזי לעבירות ההסתה לאלימות או לטרור, בהן הורשע המערער במסגרת האישומים השלישי והעשירי לכתב האישום. בית המשפט נתן דעתו לערך המוגן בעבירות אלו, שהוא מניעת אלימות, ולעובדה, כי העבירות בוצעו לאחר תכנון מוקדם. בהתחשב במידת השליטה הנמוכה יותר של המערער בביצוע, קבעה הערכאה הדיונית, כי מתחם העונש ההולם עבירות אלו נע בין חצי שנת מאסר לבין שלוש שנות מאסר. אשר לעונש בתוך מתחם הענישה הוחלט, כי על המערער יושתו שתי שנות מאסר לריצוי בפועל, בגין עבירות אלו.

20. לסיכום, ובהתאם לסעיף 40(ג) לחוק העונשין, השית בית משפט קמא על המערער - בגין כל העבירות בהן הורשע, למעט עבירות הרצח - עונש כולל של 60 שנות מאסר, מתוך הוחלט לצבור 30 שנות מאסר לעונשים שנגזרו על המערער בגין עבירות הרצח; בנוסף, נדון המערער, כאמור, לשני מאסרי עולם מצטברים, כשמניין שנות המאסר יחל מיום מעצרו; המערער אף חוייב לשאת בתשלום הפיצויים המפורטים בפסקה 3 לעיל, במצטבר גם כן.

תמצית טענות המערער בנימוקי הערעור ותגובת המשיבה בעיקרי הטיעון

21. במסגרת נימוקי הערעור ביקש המערער מבית המשפט לקבוע, כי עומדת לו הגנת אי שפיות הדעת, לפי סעיף 34 ח לחוק העונשין, וטען כי תנאי הסעיף מתקיימים בעניינו. לדברי המערער, יש לקבוע, על יסוד עדויות המומחים השונים (ד"ר ראובברגר; ד"ר קליאן; פרופ' סילפן; וד"ר שני) כי אותן "התגלויות", עליהן סיפר בבדיקותיו הפסיכיאטריות, הינן אותנטיות, ברמת וודאות גבוהה מאוד, במובן זה שהמערער אכן חווה אותן בתודעתו, ואין מדובר בהתחזות. עוד

נטען בערער, כי בית משפט קמא טעה בקובעו כי מקורן של אותן "התגלויות" שחוזה המערער, לגרסתו, הוא בהפרעה נפשית בלבד, שאינה עומדת בתנאים להחלת סייג אי שפיות הדעת. המערער הפנה, בהקשר זה, לחלק מעדויות המומחים הפסיכיאטריים, מהן עולה, לגישתו, כי המערער אכן סבל ממחלת נפש, בתקופה הרלוונטית לכתב האישום.

בהמשך, הפנה המערער לעדויות המומחים, המאשרות, לדידו, את קיומו של הקשר הסיבתי בין מחלת הנפש ממנה סבל, לדבריו, לעבירות שבביצוען הודה. בין היתר, הסתמך המערער על עדותו של ד"ר שי בסוגיה זו, וביקש מבית המשפט לדחות את עמדת שני חבריו הנוספים לפאנל המומחים.

עוד טען המערער, כי נפלה שגגה בקביעתו של בית משפט קמא, לפיה גרסתו של המערער, במסגרת בדיקותיו הפסיכיאטריות, הינה גרסה כבושה, שזכרה לא בא במסגרת הודעותיו. הודעותיו של המערער במשטרה, כך נטען, לא הוגשו לבית המשפט כראיה לאמיתות תוכנו, ובאי כוח המערער חזרו והדגישו בפני הערכאה הדיונית כי הם אינם מסכימים לקבילותן. לגופו של עניין, הובהר, כי המערער סיפר גם במסגרת הודעותיו במשטרה, אודות הכוח העליון שבחסותו פעל, אלא שהוא לא הרחיב בנושא באותו שלב, וכי "תיאור אותם המראות והקולות בא בהרחבה, באופן טבעי, במהלך בדיקותיו הפסיכיאטריות".

המערער הוסיף וטען, כי בית משפט קמא לא ערך השוואה מדוייקת בין הנסיבות שלפניו לנסיבות פסק הדין בעניין ברוכים, וכי ראוי היה לגזור גזירה שווה מפסיקתו של בית משפט זה בעניין ברוכים, להכרעת הדין בעניינו.

לחילופין, ביקש המערער להקל בגזר דינו בגין שתי עבירות הרצח בהן הורשע. לדבריו, מאחר שבית משפט קמא קבע כי הוא סובל מהפרעת אישיות קשה, ומשום שלגישת המערער יש קשר סיבתי בינה לבין המעשים שביצע, הרי שיש להשית עליו עונש מאסר מופחת, בהתאם לסעיף 300א(א) לחוק העונשין.

22. במסגרת עיקרי הטענות מטעם המשיבה נטען, כי אין מקום להתערב בהכרעת הדין. לדידה של המשיבה, צדק בית משפט קמא כאשר החליט ליתן משקל ניכר לחוות הדעת של פאנל המומחים, לפיה המערער לא סבל ממחלת נפש, בזמן ביצוע אירועי כתב האישום, וכי הוא היה אחראי למעשיו. חוות דעת זו התבססה על הסתכלות בת למעלה מחודשיים ימים במערער, ועל בדיקות והסתכלויות קודמות שנערכו למערער בשער מנשה. יכולות התחכום והארגון של המערער תומכות גם הן בחוות דעת זו. עוד נטען, כי לא היה מקום ליתן משקל נכבד לחוות דעתו של פרופ' סילפן, אשר התקשה לתחום בזמן את האפיזודות הפסיכוטיות שחוזה המערער, ולקבוע את משכן או את מועד התפרצות מחלת הנפש, ממנה סבל המערער, לגישתו. המשיבה הדגישה עוד את העדרו של תיעוד רפואי בדבר מצבו הפסיכיאטרי של המערער, עובר למעצרו, ואת העובדה כי הוא לא ביטא מחשבות שווא או סימנים פסיכוטיים בקרב בני משפחתו, במהלך התקופה הממושכת בה ביצע את העבירות, ועוד טרם נעצר.

המשיבה הוסיפה וטענה, כי גרסת המערער, לפיה הוא פעל בהוראת ה"מלאך", עלתה רק כחודשיים לאחר מעצרו, ואילו במהלך חקירותיו סיפק המערער הסברים למעשיו המבוססים על האידיאולוגיה הקיצונית בה החזיק. גם בהנחה שהמערער טען במסגרת חקירותיו, כי הוא ביצע את המעשים על מנת למלא את רצון האל או לעיתים פירש אירועים

מקריים כבעלי משמעות מאגית, הרי שהוא לא מסר בהודעותיו כי פעל בהתאם להוראות מחייבות שקיבל מישות על טבעית.

אשר לתכלית הגשת הודעותיו של המערער כראיה במשפטו, הבהירה המשיבה, כי בתחילת הדיונים בבית משפט קמא הוסכם על הצדדים, כי ההודעות לא יוגשו כראיה לאמיתות תוכן. ואולם, בהמשך, הסכים הסנגור כי ההודעות ישמשו לבחינת מצבו הנפשי של המערער בעת ביצוע העבירות, מבלי שהסתייג מקבילותן. בית משפט קמא, כך נטען, הסתמך על ההודעות לצורך קביעת מצבו הנפשי של המערער, וכן על מנת להמחיש את הפער בין האופן בו נימק המערער את מעשיו בחקירתו לבין ההסברים שניפק להם בבית המשפט, ולא לשם הוכחת אמיתות תוכנם של הנימוקים. לעמדת המשיבה, גם מבלי להדרש לפער בין גרסתו של המערער במשטרה לגרסתו במהלך בדיקותיו הפסיכיאטריות, עומדת הכרעת הדין על מכונה.

המשיבה הוסיפה וטענה, כי שאלת התחזותו של המערער לחולה נפש אינה מהותית, שכן בית משפט קמא הבהיר, כי אף אם התיאורים שמסר המערער בבדיקותיו הרפואיות הינם אותנטיים, אין בכך כדי לשנות ממסקנתו בדבר אחריותו הפלילית.

אשר לערעור על גזר הדין, בהתייחס לבקשת המערער להקל בעונשי מאסר העולם שהושתו עליו, ביקשה המשיבה מערכאת הערעור לאמץ את קביעתו של בית משפט קמא, לפיה המערער סבל מהפרעה נפשית קשה, אך לא כזו שהגבילה, במידה ניכרת, את יכולתו להבין את מעשיו או להמנע מהם. עוד ראתה המשיבה להדגיש את דברי בית משפט קמא, כי גם אם היה משתכנע בקיומם של תנאי סעיף 300א(א) לחוק העונשין בנסיבות דנן, הוא לא היה מוצא מקום להקל בעונשו של המערער, ובשיקול דעתו לעניין זה, כך טענה המשיבה, אין להתערב. לבסוף, התייחסה המשיבה לאכזריות המעשים שביצע המערער; לפגיעתם הקשה בערכים חברתיים חשובים; לתקופה הארוכה במהלכה בוצעו המעשים; ולעובדה כי המערער לא הביע חרטה עליהם. נתונים אלו, לדידה של המשיבה, מצדיקים את דחיית ערעורו של המערער גם לעניין גזר דינו.

הטיעונים בדיון בערעור

23. במהלך הדיון שנערך בפנינו, חזר בא כוחו המערער, עו"ד אשר אוחיון, על עיקרי טיעונו והוסיף כי העובדה שהמערער גדל בסביבה המטפחת חזיונות שווא, אינה מפחיתה במידת חומרתו, מבחינתו של המערער. לטענתו, דווקא משום שבסביבתו של המערער לא חשדו כי מדובר במשהו חריג, הוא לא זכה לקבל טיפול פסיכיאטרי, ולפיכך אין בנמצא תיעוד רפואי אודות מצבו הנפשי. בהתייחס לגרסתו של המערער במסגרת חקירותיו במשטרה, אישר בא כוחו, כי באותן נסיבות סיפר מרשו על התערבות כוח עליון במעשיו, ולא דיבר על "מלאך" דווקא, אך לעמדתו, אין מדובר בגרסה כבושה. בכל אופן, כך נטען, מאחר שיש ראיות אחרות לעניין מהימנות "גרסת המלאך", אותה מסר המערער בבדיקותיו הרפואיות, הרי ששאלת מועד חשיפתה אינה צריכה לפעול לחובת מרשו. הסנגור הוסיף וטען, כי על בית המשפט ליתן את הדעת למשך הזמן שחלף מביצוע המעשים ועד למועד בו נבדק המערער, ולפרש כל פער בין גרסאותיו של המערער, לטובתו. עוד התייחס הסנגור לשאלת הקשר הסיבתי בין המעשים המתוארים בכתב האישום למחלת הנפש הנטענת של מרשו, והבהיר, כי העובדה שהמערער היסס להרוג ילד ערבי או תכנן פגיעה בקורבנות יהודיים מבלי שהביא

בפועל למותם, אינה שוללת את הקשר הסיבתי הנדרש לפי הסייג. לדברי הסנגור, ההנחיות שקיבל המערער באותן נסיבות לא הורו לו לפעול אחרת מכפי שפעל, וכל עוד אין "סתירה חזיתית" בין ההוראה שקיבל המערער למעשה שביצע בעקבותיה, הרי שקיים קשר סיבתי בין מחלתו לעבירות שביצע.

באת כוח המשיבה, עו"ד תמר בורשטיין, חזרה על עיקרי טיעוניה והדגישה, כי המערער הפעיל שיקול דעת טרם שביצע את מעשיו, וכי יכולות התכנון והתחכום שהפגין אינן מתיישבות עם הימצאותו במצב פסיכיאטרי. לדבריה, יש לדחות את הטענה כי פרטי הפעולות ותכנון הוכתבו למערער על ידי אותו כוח עליון, שכן לגישת המומחים שהעידו בפני הערכאה הדיונית, לא ייתכן שאותם "קולות" ששמע המערער סיפקו לו הוראות כל כך מדויקות ומפורטות. לעניין העונש, הוסיפה באת כוח המשיבה וטענה, כי המערער הינו אדם מסוכן, שלא התחרט על מעשיו, הוא אינו מקבל טיפול נפשי, והוא לא שינה את עמדותיו. לפיכך, השארנו מאחורי סורג ובריח לתקופה מאוד ארוכה היא התוצאה הראויה והמתחייבת.

דיון והכרעה

24. עיקר הערעור שלפנינו מבוסס על טענת המערער, לפיה חל בעניינו סייג אי שפיות הדעת, הפוטר אותו מאחריות פלילית לפי סעיף 34 לחוק העונשין. בית משפט קמא העניק משקל נכבד לאמור בחוות הדעת של פאנל המומחים, ולפיכך דחה את הטענה והרשיע את המערער בעבירות הכלולות בכתב האישום שבעובדותיו הודה. כידוע, בית משפט זה אינו נוטה להתערב בקביעות מהימנות ועובדה שנעשו על ידי הערכאה הדיונית, שכן אין ביכולתו להתרשם, באופן בלתי אמצעי, מהעדים ומהראיות שהוצגו בפני בית משפט קמא. כלל אי ההתערבות שריר וקיים גם כאשר הערכאה הדיונית מבססת את ממצאיה על יסוד חוות דעת מקצועית מסויימת, תוך דחיית מסקנותיה של חוות דעת אחרת (ע"פ 1508/14 רוזניקין חבני נ' מדינת ישראל (24.8.2015); ע"פ 6277/11 פלוני נ' מדינת ישראל (20.6.2013); ע"פ 7408/09 גדו נ' מדינת ישראל (10.3.2013); ע"פ 7010/09 אבשלומוב נ' מדינת ישראל (5.7.2012) (להלן: עניין אבשלומוב); ע"פ 7014/06 מדינת ישראל נ' לימור (4.9.2007)).

על משמעות הכלל, המבקש לצמצם את היקף התערבותה של ערכאת הערעור בהחלטת הערכאה הדיונית להעדיף חוות דעת מקצועית על פני רעותה, עמדה השופטת ע' ארבל בע"פ 10166/09 פלוני נ' מדינת ישראל, פסקה 25 (11.11.2010):

"ככלל, אין דרכו של בית המשפט שלערעור להתערב בקביעות עובדתיות ובממצאי המהימנות של הערכאה הדיונית, אלא במקרים חריגים [...] הדברים מקבלים משנה תוקף כאשר מדובר בשאלות מקצועיות ובעדויות מומחים שהגישו את חוות דעתם לבית המשפט ונחקרו במשך שעות, ולעתים אף ימים, על דוכן העדים לגבי עמדתם. לבית המשפט מתאפשרת הסתכלות על דרך בחינת החומר המקצועי, וכן התרשמות ישירה מהמומחים, התייחסותם להיבטים השונים של הסוגיה שבפניהם, אופן בדיקתם והדרך שבה גיבשו מסקנותיהם. לפיכך, מקום שבו בחרה הערכאה הדיונית לבכר חוות דעת מומחה אחת על פני האחרת, בשאלות מקצועיות או בשאלות שברפואה, תימנע בדרך-כלל ערכאת הערעור מלהתערב בהכרעתה".

25. בצד קיומו של הכלל בדבר אי התערבות בממצאי עובדה וקביעות מהימנות של הערכאה הדיונית, לרבות כאשר מדובר בעניין שבמומחיות, התפתחו בהלכה הפסוקה מספר חריגים. חריגים אלו יחולו כאשר ממצאי העובדה והמהימנות של הערכאה המבררת מבוססים על ראיות שבכתב, ולא על התרשמותה מן העדים; מקום שיסודם של הממצאים הוא בשיקולי הגיון ושכל ישר; כאשר דבק פגם ממשי באופן הערכת מהימנות העדים על-ידי הערכאה הדיונית; או מקום בו ממצאי הערכאה הדיונית הם פרי הסקת מסקנות מהעובדות שהוצגו בפניה (ע"פ 5920/13 אטלן נ' מדינת ישראל (2.7.2015); ע"פ 7287/13 סידאוי נ' מדינת ישראל (23.9.2014); ע"פ 9536/11 סרור נ' מדינת ישראל (16.9.2014); ע"פ 9608/11 מדינת ישראל נ' פלוני (7.7.2014)). בנסיבות אלו, אין יתרון מובנה לערכאה הדיונית על פני ערכאת הערעור, ולאחרונה מוקנה שיקול דעת רחב יותר להתערב בקביעותיה של הערכאה הדיונית.

ניתן להבין מטיעוני המערער, כי החריגים שפורטו לעיל חלים גם בעניינו. לגישתו, בית משפט קמא לא פירש נכונה את עמדות המומחים בעניין מצבו הנפשי, ולמעשה, מסקנות המומחים השונים תומכות בעמדת ההגנה, או למצער, מותרות ספק סביר בשאלת אחריותו המשפטית של המערער למעשיו.

ייתכן גם כן, כי ככל שקביעות בית משפט קמא, עליהן משיג המערער, מושתתות על האזנה לעדויות המומחים, הערכת מהימנותם, והתרשמותו הבלתי אמצעית מהמערער שנכח בדיונים (אף כי לא העיד), הרי שערכאת הערעור לא תטה להתערב בהן. לעומת זאת, ככל שטענות המערער מתמקדות בחוות הדעת הכתובות, או במסקנותיו של בית משפט קמא על יסוד האמור בהן, הרי שאין מקום לצמצם את שיקול דעתנו להתערב בקביעות הערכאה הדיונית המושתתות עליהן, שכן כלל חוות הדעת פרושות בפנינו. כך או כך, השגתו של המערער על מסקנותיו של בית משפט קמא, בהקשר הנדון, מצדיקה בחינה נוספת של תוכן חוות הדעת השונות, ולאחר זאת תבחנה טענותיו הקונקרטריות של המערער בסוגיית מצבו הנפשי.

סייג אי שפיות הדעת - התשתית הנורמטיבית

26. טרם שאדרש לחוות הדעת בעניינו של המערער, אייחד מספר מילים להגנת אי שפיות הדעת. סעיף 34 לחוק, שעניינו סייג אי שפיות הדעת, קובע כי: "לא ישא אדם באחריות פלילית למעשה שעשה אם, בשעת המעשה, בשל מחלה שפגעה ברוחו או בשל ליקוי בכושרו השכלי, היה חסר יכולת ממש -

(1) להבין את אשר הוא עושה או את הפסול שבמעשהו

(2) להימנע מעשיית המעשה"

על מנת להכנס לגדרי הסעיף, יש להוכיח שלושה תנאים מצטברים: כי הנאשם סבל ממחלה נפשית או מליקוי בכושרו השכלי בעת ביצוע המעשים; כי הוא היה חסר יכולת של ממש להבין את מעשיו או את הפסול במעשים או להימנע מהם; וכי קיים קשר סיבתי בין המחלה או הליקוי לבין חוסר היכולת כאמור (ע"פ 6294/11 פלוני נ' מדינת ישראל (20.2.2014); ע"פ 6277/11 פלוני נ' מדינת ישראל (20.6.2013); ע"פ 8280/05 בחטרזה נ' מדינת ישראל (11.8.11) (להלן: עניין בחטרזה)).

הגדרת המונח "מחלה שפגעה ברוחו", כשהכוונה היא למחלת נפש, אינה מצויה בחוק העונשין ובחקיקה שעניינה בריאות הנפש בכלל. ואולם, בפסיקתו של בית משפט זה נקבע, כי המושג "מחלת נפש" כולל הפרעות פסיכוטיות (למשל, סכיזופרניה, פרנויה, ומחלה סכיזואפקטיבית), אך אינו כולל פסיכופטיה, נזירוז, והפרעות אישיות נוספות (שי בזק משפט ופסיכיאטריה - אחריותו הפלילית של הלקוי בנפשו 51, 375 (2006) (להלן: בזק); ע"פ 3435/13 פלוני נ' מדינת ישראל (8.5.2014) (להלן: עניין פלוני); עניין אבשלומוב; ע"פ 5266/05 זלנצקי נ' מדינת ישראל (22.2.2007) (להלן: עניין זלנצקי); רע"פ 2111/93 אבנרי נ' מדינת ישראל, פ"ד מח (5) 133, 142 (1994)).

התיבה "חסר יכולת של ממש", בגדרי התנאי השני לתחולת הסייג, משמעה כי המחוקק אינו מסתפק בעובדת היותו של הנאשם לוקה במחלת נפש במועד ביצוע העבירה, על מנת לפטור אותו מאחריות פלילית למעשה. יש להוכיח כי הנאשם, חולה הנפש, היה במצב של מחלת נפש "פעילה", כלומר במצב פסיכוטי, שהגביל את יכולתו להבין את אשר הוא עושה או את הפסול שבמעשה, או להמנע מביצועו (ע"פ 7492/07 חג'ג' נ' מדינת ישראל (28.10.2009); ע"פ 7761/95 אבו חאמד נ' מדינת ישראל, פ"ד נא(3) 245 (1997)). במצב פסיכוטי קיימת פגיעה חמורה בכושר תפיסת המציאות, ופגם חמור בכושר השיפוט (אמנון כרמי בריאות ומשפט כרך א 899-900 (מהדורה שנייה, 2010) (להלן: כרמי); א' אליצור, ש' טיאנו, ח' מוניץ ומ' נוימן פרקים נבחרים בפסיכיאטריה 738 (מהדורה חמישית, ח' מוניץ עורך, 2010) (להלן: פרקים נבחרים בפסיכיאטריה)).

אשר למידת ההגבלה הנדרשת לתחולת הסייג, קובעת ההלכה הפסוקה, כי אין הכוונה לשלילה מוחלטת של היכולת להמנע מביצוע המעשים או להבין את הפסול בהם, ודי בכך כי מדובר בגריעה ממשית מיכולת ההבנה או הרציה של הנאשם (יורם רבין ויניב ואקי דיני עונשין כרך ב 761 (מהדורה שלישית, 2014) (להלן: רבין וואקי); עניין בחטרה; ע"פ 2965/06 אבו חאמד נ' מדינת ישראל (19.9.2007); עניין ברוכים. לדעה אחרת, ראו: מרדכי קמיניצר "תיקון 39 לחוק העונשין-חמש שנים לחקיקתו" מגמות בפלילים- עיונים בתורת האחריות הפלילית 55, 81 (אלי לדרמן עורך, 2001); עדי פרוש "משמעות הביטוי 'חסר יכולת של ממש' בתיקון 39 וגבולות האחריות הפלילית" מגמות בפלילים - לאחר עשור לתיקון 39 לחוק העונשין 367 (אלי לדרמן, קרן שפירא-אטינגר ושי לביא עורכים, 2010)).

27. עוד יודגש, כי הקביעה באשר לקיומו של ליקוי נפשי ומידתו מצויה במגרש הרפואי, ואולם הקביעה אם הליקוי הוא בגדר "מחלת נפש", במובנה המשפטי לפי סעיף 34 לחוק העונשין, נתונה לשיקול דעתו של בית המשפט (ע"פ 9351/12 פלוני נ' מדינת ישראל (16.7.2015); ע"פ 10166/09 פלוני נ' מדינת ישראל (11.10.2010); ע"פ 2457/98 שמן נ' מדינת ישראל, פ"ד נו(4) 289 (2002) (להלן: עניין שמן); כרמי, בעמ' 703-704). יוטעם, כי כיום הולכת ורווחת הדעה, לפיה תחולתו של סייג אי שפיות הדעת תקבע בעיקר על פי מידת השפעתם של תסמיני המצב הנפשי על גיבוש המחשבה הפלילית אצל הנאשם, ופחות בהתאם לסיווג הקליני של הליקוי הנפשי (עדי פרוש "א-שפיות, העדר שליטה וסעיף 34 של חוק העונשין (תיקון מס' 39) (חלק מקדמי וחלק כללי), תשנ"ד-1994 עיוני משפט כא(1) 139, 165-169 (להלן: פרוש); אסף י' טויב "המצב 'הקליני' כקריטריון המרכזי לקבלת הכרעות בשאלות מתחום בריאות הנפש בישראל" שערי משפט ה 243 255-259 (התש"ע); רבין וואקי, בעמ' 758-759; גבריאל הלוי "בחינה מודרנית של סייג אי-שפיות-הדעת בדיני העונשין לאור התפתחותה של הפסיכיאטריה הדינמית - מקטגוריזציה לפונקציונליות" משפט רפואי וביו-אתיקה (3) 11 (התש"ע) (להלן: הלוי); ע"פ 5417/07 בונר נ' מדינת ישראל (30.5.2013); ע"פ 10193/07 הרוש נ' מדינת ישראל (18.4.2012) (להלן: עניין הרוש)). יחד עם זאת, ההלכה

הפסוקה אינה מוותרת על הוכחת קיומה של "מחלת נפש" כתנאי לתחולת הסעיף (ע"פ 1474/14 פלוני נ' מדינת ישראל (15.12.2015); עניין פלוני; ע"פ 6277/11 פלוני נ' מדינת ישראל (20.6.2013); רע"פ 6382/11 קאדריה נ' מדינת ישראל (9.6.2013); עניין זלנצקי).

28. לעניין הנטל להוכיח את תנאי סייג אי השפיות, יש להפנות לסעיף 34(ב) הקובע, כי "התעורר ספק סביר שמא קיים סייג לאחריות פלילית, והספק לא הוסר, יחול הסייג" ולסעיף 34ה, לפיו "מלבד אם נאמר בחיקוק אחרת, חזקה על מעשה שנעשה בתנאים שאין בהם סייג לאחריות פלילית". צירוף שני הסעיפים מעיד, כי על הנאשם להניח תשתית ראייתית מספקת ברמה שמותירה ספק סביר, לפחות, בדבר התקיימות תנאיו של הסייג, ואילו המשיבה היא שנושאת בנטל השכנוע, להסיר את קיומו של הספק, ככל שזה מתעורר (עניין הרוש; עניין חג'ג'; ע"פ 4675/97 רוזוב נ' מדינת ישראל, פ"ד נג' (4) 337 (1999) (להלן: עניין רוזוב); רבין וואקי, בעמ' 998-999).

תמצית חוות הדעת בעניינו של המערער

29. חוות הדעת הפסיכודיאגנוסטית, מיום 18.3.2010, נערכה לאחר ששה מפגשים עם המערער שנמשכו כשבועיים ימים. בסיכום חוות הדעת נקבע, כי "ישנו שילוב של רמת אינטליגנציה גבוהה ושמורה המאפשרת יכול התנהלות פורמלית סבירה, דחפים תוקפניים חוזרים ברמה גולמית והפרעות בחשיבה הגורמות לפגיעה בבוחן המציאות ושיפוט. מדובר בסכיזופרניה פרנואידית". בית משפט קמא קבע, כי מאחר שהאבחנה ניתנה על ידי מומחיות מתחום הפסיכולוגיה, שאינן רופאות, אין ליתן משקל לחוות הדעת הנ"ל. לא ניכר כי המערער חלק על מסקנה זו בערעורו.

חוות הדעת של ד"ר ראוכברגר, מיום 3.5.2010, נערכה בהתאם להחלטת בית משפט קמא, ולאחר שהמערער אושפז בשער מנשה לצורך הסתכלות ומתן חוות דעת באשר למסוגלותו לעמוד לדין, ובנוגע לאחריותו לביצוע המעשים. המערער נבדק, בין יום 25.2.2010 ליום 3.5.2010, וחוות הדעת קבעה כי המערער, כבן 38 במועד בדיקה, "שרוי היום במצב פסיכטי פרנואידי ומגלה מערכת מגובשת ומאורגנת פרנואידית של מחשבות שווא (גדלות, השפעה, יחס ורדיפה). שיפוטו ובוחן המציאות שלו פגומים באופן ניכר [...] לגבי אחריותו למעשיו, לא ניתן לקבוע היום בוודאות". יצוין, כי בית משפט קמא דחה את מסקנתו של ד"ר ראוכברגר, באשר להעדר כשירותו של המערער לעמוד לדין.

חוות דעתו של ד"ר קליאן, הפסיכיאטר המחוזי, נמסרה לאחר שבית המשפט ביקש ממנו לחוות את דעתו לגבי מסקנותיו של ד"ר ראוכברגר. בפתח חוות הדעת, מיום 26.5.2010, הבהיר ד"ר קליאן כי "לא נחה דעתו" מחוות הדעת של ד"ר ראוכברגר, ולפיכך הוא בדק את המערער, ביום 17.5.2010, בשער מנשה. בסיכום חוות הדעת נקבע, כי "אין ספק כי אצל הנבדק נצפתה פתולוגיה אישיותית קשה, אולם, להערכתו, למרות משך ההסתכלות עד כה, עדיין מוקדם מלקבוע אם מדובר במחלת נפש או באדם עם הפרעה אישיותית קשה והקצנה אידיאולוגית חמורה. זאת לאור פרקים מסוימים מתולדות חייו (ובכלל זה המעשים המיוחסים לו) המצביעים על יכולת ארגון טובה ורמת אינטליגנציה גבוהה". בניגוד לד"ר ראוכברגר, סבר ד"ר קליאן, כי המערער כשיר לעמוד לדין. לעניין מצבו הנפשי של המערער בזמן ביצוע המעשים, אף ד"ר קליאן, בדומה לד"ר ראוכברגר, לא הגיע, במסגרת חוות דעת זו, למסקנה כלשהי בסוגיה זו, והמליץ כי המערער יעבור הסתכלות נוספת בתנאי אשפוז במחלקת בריאות הנפש של שירות בתי הסוהר (להלן: מב"ן).

לפיכך, הופנה המערער להסתכלות נוספת במב"ן, שהחלה ביום 27.5.2010 והסתיימה ביום 1.9.2010. יצוין, כי מדו"ח הביניים שנערך על ידי הפסיכיאטר ד"ר משה זר ציון והקרימינולוגית יעלה דרורי, מיום 11.8.2010 (להלן: דו"ח הביניים), עלה כי במהלך תקופת ההסתכלות "לא היתה עדות למצב פסיכוטי פעיל, הווה אומר לא נצפתה התנהגות הלוצינטורית במהלך בדיקותיו, התנהג בצורה מאורגנת ותואמת. הסתגל לתנאי החזקתו ללא בעיות ויצר קשר אדווקטי עם הסובבים [...] למרות שבתחילת שהייתו היו דיווחים ספוראדיים מצד הצוות הסיעודי שנראה מדבר בקול רם, רוב הזמן התנהג בצורה שקטה ורגועה ללא אירועים חריגים".

חוות הדעת של פאנל המומחים ניתנה ביום 13.8.2010, לאחר שהמערער נבדק על ידי שלושת המומחים (וביניהם ד"ר קליאן), ביום 29.7.2010. בחוות הדעת הובהר, כי לא הוצג בפני חברי הפאנל כל תיעוד המצביע על כך שהמערער היה חולה נפש, טרם מעצרו, והטענה באשר למצבו הנפשי, הועלתה רק כחודשיים וחצי לאחר תחילתו של המעצר. עוד נאמר, כי שאלת היותו של המערער חולה נפש כיום, שנויה במחלוקת. אשר למצבו בעת ביצוע המעשים, הובהר כי גם אם היה המערער "במצב של חולי [...] מצב זה לא מנע מהנבדק לקיים לאורך שנים שורה ארוכה של פעילויות יום-יומיות, החל מהטווח הנורמטיבי [...] וכלה במעשים המיוחסים לו בכתב האישום (ואשר מצריכים ידע, הבנה, ארגון, תכנון ואף יכולת להימנע מביצוע מעשים, כל עוד לא זוהה על ידו העיתוי המתאים למימושם)". בהמשך לדברים אלו נקבע, כי "באם תקפות הראיות לכאורה המכוונות לכך שהנבדק ביצע את המעשים המיוחסים לו בכתב האישום, הרי שמכלול ההתנהגויות המיוחסות לו: רמת התחכום, היכולת לתכנן את מעשיו, הזהירות מפני הפללה עצמית, היכולת להימנע מביצוע מעשים במועדים שלא נראו לו מתאימים- מצביעים על כך שהוא הבין את הפסול על פי החוק שבעשיית אותם המעשים והיה מסוגל להימנע מביצועם. אי לכך בעת שבוצעו המעשים המיוחסים לנבדק הוא היה אחראי למעשיו".

חוות דעתו של עד ההגנה, פרופ' סילפן, נמסרה, לאחר שהוא בדק את המערער ביום 10.2.2010 וביום 28.3.2011. פרופ' סילפן קבע, כי לדעתו המערער סובל מהפרעת אישיות המורכבת "מאלמנטים פראנואידיים ואנטיסוציאליים", ובנוסף הוא סובל "ממחלה סכיזואפקטיבית, עבר מספר אפיזודות פסיכוטיות בלתי מוגדרות ולפחות שתי אפיזודות ארוכות של מצב מניאקלי ותקופה דכאונית אחת [...] אפשר לומר בסבירות גבוהה שקיים קשר זמנים בין האפיזודות הפסיכוטיות ובין העבירות שבהן הוא מואשם". עוד קבע פרופ' סילפן, כי ניתן לשלול בסבירות גבוהה מאוד "התחזות" מצדו של המערער.

בחוות דעתו המשלימה של ד"ר קליאן הובהר, כי חוות דעתו של פרופ' סילפן, כמו גם עדותו בבית המשפט לא הובילו את ד"ר קליאן לשנות את דעתו. ד"ר קליאן הסכים לאבחנה לפיה המערער סובל מהפרעת אישיות, המורכבת מאלמנטים פראנואידיים ואנטיסוציאליים, אך דחה את מסקנתו של פרופ' סילפן, לפיה המערער סובל ממחלת סכיזואפקטיבית וכי חווה "אפיזודות פסיכוטיות" של המחלה בעבר. ד"ר קליאן קובע בחוות דעתו המשלימה, כי מסקנתו של פרופ' סילפן מסתמכות על פרשנות שנתן לדברי המערער ועל תשובות לשאלון מובנה שהציג לבני משפחתו, מבלי שהיה בפניו תיעוד רפואי פסיכיאטרי המאשש אותן. עוד הודגש, כי שאלת היותו של המערער חולה נפש בהווה, שנויה במחלוקת בין המומחים, וקל וחומר שלא ניתן להגיע למסקנה זו בנוגע לעברו של המערער, ללא תיעוד מתאים. עוד הובהר בחוות הדעת, כי תקופות פסיכוטיות "מאניות" מאופיינות בהתנהגות "מאוד לא מאורגנת נטולת ביקורת מציאות בלתי צפויה ובלתי זהירה", שאינה עולה בקנה אחד עם התנהלותו של המערער. אשר לשאלת ההתחזות, הבהיר ד"ר קליאן כי מדובר בתחום עתיר אפשרויות משחק, ולדבריו הוא אינו מסכים לקביעה הפסקנית,

לפיה לא קיימים כלל מרכיבים של התחזות אצל המערער. לבסוף קובע ד"ר קליאן, כי להפרעת האישיות הקשה של המערער מצטרפת השקפת עולמו הפנאטית "אשר הנבדק משתמש בה בצורה עקבית ולאורך זמן כהסבר לצידוק המעשים המיוחסים לו. גרסתו הינה עקבית [...] והיא נגזרת מתפיסתו את המציאות הקיומית במדינה בה הוא חי ומדעות קיצוניות ששותפים לה גם אחרים ולא ממציאות הזויה שהינה פרי מחלה".

חוות דעתו של ד"ר שני, פסיכולוג קליני, עוסקת בשאלת מצבו של המערער בזמן הווה, קרי בשנת 2011. על יסוד מבחן אישיות מורחב MMPI-2 (להלן: מבחן האישיות) ופגישה עם המערער, נקבע בחוות הדעת, כי ה"דלוזיות שעליהן מדווח הנבדק הן ככל הנראה אותנטיות ואינן פרי של התחזות". חוות דעת זו לא התייחסה לשאלת מצבו הנפשי של המערער בזמן האירועים.

עוד יש להפנות למשוב שערכה הפסיכולוגית הקלינית תמרה שיף-שצרנסקי ממב"ן, לאחר שעיינה בחומר הגלם של מבחן האישיות ובחוות דעתו של ד"ר שני. ד"ר קליאן העביר לבית המשפט את תוצאות המשוב, בצרוף עיקרי ההערות בעקבות המשוב, לפיהן, בסיכום חוות הדעת של ד"ר שני "לא ניתן דגש מספיק על המרכיב הפסיכופטי המשמעותי" באישיותו של המערער; משך הזמן בו בוצע האבחון "התארך מעבר לפרק הזמן הסביר המקובל על פי הספרות המקצועית ויש בכך כדי לפגוע באיכות האבחון"; וממצאי חוות דעתו של ד"ר שני מצביעים על "הפרעת אישיות קשה" אצל הנבדק, אך "אינם מצביעים באופן מובהק על העדר מרכיב של התחזות בהתנהלותו של הנבדק ויש לראותם כגבוליים".

האם המערער היה חולה במחלת נפש בתקופה הרלוונטית לכתב האישום?

30. לטענת המערער, יש להתערב בהכרעת דינו של בית משפט קמא, ולקבוע כי הוא היה חולה בנפשו, במועד ביצוע העבירות המפורטות בכתב האישום. לגישתו של המערער, העובדה כי הוא סבל ממחלת נפש בזמנים הרלוונטיים, הובהרה בחוות דעתו של פרופ' סילפן, והיא עולה אף מעדותו של ד"ר ראובברגר בבית משפט קמא. עוד גורס המערער, כי מאחר שד"ר קליאן וד"ר לבן, חברי פאנל המומחים, לא הכריעו בסוגיית קיומה של מחלת הנפש בעבר, הרי שלמעשה, נותר ספק בדבר קיומה, וספק זה פועל לטובתו. המערער הוסיף וטען, כי אף ד"ר שי, חבר פאנל המומחים, העיד כי אם ייקבע שהמערער אינו מתחזה, הרי שהוא לוקה במחלת נפש, ולא בהפרעה נפשית בלבד. אקדים ואומר, כי אין בידי לקבל טענות אלו.

31. אשר לעמדתו של ד"ר ראובברגר, הרי שבית משפט קמא ניתח נכונה את חוות דעתו, כאשר הסיק (בפסקה 62 להכרעת הדין), כי לא נקבע בה מה היה מצבו של המערער במועד ביצוע העבירות, אלא רק בזמן שנערכו בדיקותיו הפסיכיאטריות של המומחה, כלומר בשנת 2010. על העובדה, כי הוא אינו יכול להעריך את מצבו של המערער בזמן אירועי כתב האישום, חזר ד"ר ראובברגר גם בעדותו, והדברים הובהרו כדבעי בהכרעת הדין.

ראוי להדגיש, כי מעדותו של ד"ר ראובברגר עולה, כי לטעמו מחלת הנפש של המערער החלה מספר שנים, טרם שנבדק על ידו. בית משפט קמא ציין בהכרעת הדין, כי כאשר התבקש ד"ר ראובברגר להעריך מתי החל המערער לסבול

ממחלת הנפש, הוא השיב כי לאור חומרתה הקלה של המחלה כיום (כלומר בזמן שנבדק המערער על ידו), הוא אינו סבור כי זו התפתחה בגיל צעיר. לפיכך, ד"ר ראובברג גם לא נתן אמון בדברי המערער לפיהם הוא חווה אפיזודות של המחלה בילדותו (עמ' 156 לפרוטוקול, ש' 6-9). מדברים אלו ניתן להניח, כי גם לעמדת ד"ר ראובברג המערער לא היה חולה במחלת נפש בזמן ביצוע מעשי הרצח בשנת 1997, אשר פורטו באישומים הראשון והשני. יחד עם זאת, ד"ר ראובברג העיד כי להשערות המערער היה חולה במחלת נפש בשלוש-ארבע השנים שקדמו לבדיקתו את המערער, וכדבריו "אני יכול לעשות השערות אם זה יספק את בית המשפט, אני יכול לעשות השערה. ההשערה היא לא מדויקת וזה אצל כל הרופאים הפסיכיאטרים, אני חושב שזה שנתיים-שלוש, אבל אין לי שום מסמך רשמי [...] אני ראיתי את התגבשות המחשבות שלו כדי שיהיו יותר מגובשות, זה לוקח זמן [...] זה אני יודע מספרות ומהניסיון שצברתי במהלך העבודה. לא ייתכן שהוא יגיע ויצג בפני את התמונה הקלינית שזה פרי היווצרות של תוך יומיים ספורים למשל [...] במקרים רבים זה שנה, שנתיים או אפילו עוד יותר. על סמך ניסיון קליני והידע הספרותי אני יודע ששלב הגיבוש המחשבות וסטריזציה זה לוקח שלוש-ארבע שנים לפחות" (עמ' 79 לפרוטוקול, ש' 10-30). מדברים אלו ניתן להסיק, לכאורה, כי ד"ר ראובברג משער שהמערער היה חולה במחלת נפש גם בין השנים 2006-2010, כלומר בשנים בהן בוצעו העבירות המנויות באישומים השלישי עד העשירי לכתב האישום.

המסקנה האפשרית האמורה לא נבחנה בהכרעת הדין, שכן בית משפט קמא התייחס לשאלת מצבו הנפשי של המערער בזמן ביצוע מכלול העבירות, כמקשה אחת. אף המערער לא התייחס לאפשרות זו בטיעונו. עם זאת, אינו סבור כי יש בה כדי לשנות את תוצאת הכרעת הדין. מדובר בהשערה בלבד של ד"ר ראובברג, כאשר במסגרת חוות דעתו לא התיימר המומחה לנקוט עמדה ברורה בנוגע למצבו הנפשי של המערער בעבר. יתר על כן, גם אם השערות של ד"ר ראובברג היתה מבוססת כדבעי, הרי שבכך אין סגוי. בית משפט קמא ביסס את מסקנותיו בנוגע למצבו הנפשי של המערער על יסוד חוות דעתו של פאנל המומחים, ולא של ד"ר ראובברג, וכפי שיובהר בהמשך, אין מקום להתערב בהחלטתו זו. זאת ועוד, הנני שותף לקביעת בית משפט קמא לפיה יתר תנאי הסייג אינם מתקיימים במערער, גם אם היה מוכח כי המערער לקה בנפשו שנים ספורות, טרם שנבדק על ידי ד"ר ראובברג.

32. לא מצאתי לקבל את טענותיו של המערער גם בנוגע לעמדתם של חברי פאנל המומחים. כזכור, בהתאם לחוות דעת פאנל המומחים, לא ניתן לקבוע כי המערער היה חולה במחלת נפש במועד ביצוע העבירות, וזו היתה גם מסקנתם בנוגע למצבו של המערער נכון למועד בדיקתו. למעשה, חוות הדעת קבעה ממצאים רק בנוגע לקיומה של יכולת הרצייה וההבנה של המערער במהלך האירועים, ולפיכך, לא מצאה מקום להביע עמדה בנוגע לשאלת קיומה של מחלת נפש. המערער טען, כי העובדה שד"ר קליאן וד"ר לבן אישרו בעדותם כי שאלת קיומה של מחלת הנפש לא הוכרעה בחוות דעתם, שקולה "לקביעה עובדתית בדבר קיומה של מחלת נפש". אינו סבור כך.

אכן, ד"ר קליאן הבהיר בחוות דעתו המשלימה, ובדומה לאמור בחוות הדעת של פאנל המומחים, כי הוא אינו יכול לקבוע מה היה מצבו של המערער בתקופה הרלוונטית לאירועי כתב האישום. עם זאת, הוא חזר והדגיש בחוות דעתו זו, וגם במסגרת עדותו, כי אין אינדיקציות להיותו של המערער חולה במחלת נפש באותה תקופה, ועל כן הוא דוחה את מסקנתו של מומחה ההגנה, פרופ' סילפן, בעניין זה. ד"ר קליאן טען בחוות דעתו המשלימה, כי התנהלותו של המערער במהלך ביצוע העבירות אינה מתיישבת עם המאפיינים של "תקופות פסיכוטיות 'מאניות'", כפי שהסיק פרופ' סילפן. לדבריו, תקופות פסיכוטיות כאמור מתבטאות:

"בהתנהגות מאוד לא מאורגנת, נטולת ביקורת מציאות, בלתי צפויה ובלתי זהירה-מאפיינים אשר לא עולים בקנה אחד עם דרישות ההתמדה, הלימוד, התכנון, הריכוז, הארגון, הזהירות ויכולת ההוצאה לפועל הנדרשים ממי שפועל לאורך זמן ותוך מיומנויות טכניות ומנטאליות מרשימות כ'ארגון מחתרת של איש אחד', משכיל לעשות שימוש בחומרי חבלה ללא כל 'תאונת עבודה' ואף עומד בשלבים מסוימים (על פי מה שפורסם בתקשורת) בחקירות ביטחוניות בהיותו חשוד במעשים שיוחסו לו. קצת קשה (בלשון המעטה) לאתר, ללמוד להטמיע וליישם בשיטה אוטו-דידקטית מידע מורכב ששימש את הנאשם, ובה בעת להיות מוצף וטרוד במחשבות שווא 'מאניאקליות' ו'או-פרנואידיות הגודשות את תכני המחשבה" (עמ' 9 לחוות הדעת המשלימה).

ד"ר קליאן הוסיף במסגרת עדותו, כי קורות חייו של המערער עד למעצרו אינם עולים בקנה אחד עם מסקנת ההגנה, לפיה מדובר במי שלוקה במחלת נפש:

"אני לא ראיתי סימנים לקיומה של סכיזופרניה פרנואידי, אני גם זה לא מסתדר לי עם המצב הטבעי של מחלת סכיזופרניה וגם סכיזופרניה פרנואידי של בן אדם לאורך חייו. משום שהאיש עשה כן כל מיני פעילויות לאורך חייו עד שהוא השתקע במקום שבו הוא השתקע וגם כשהוא השתקע, שזה לא כל כך מתחבר עם מישהו שהיה כל הזמן באותו זמן גם חולה נפש והיה נתון לסימפטומים של המחלה. כי על פי מה שאנחנו למדנו האיש סיים לימודים גבוהים, נסע לארץ, מחוץ לארץ, חזר, תכנן, ביצע דברים, הכיר מישהי בשידוך, התחתן איתה, הוליד ילדים, הוא היה בעל משפחה, היה בקהילה מסוימת שגם אם הוא נראה מוזר, אבל הוא חי בקהילה הזאת. היה לו לפחות חבר אחד בקהילה שהציע לו להחליף אותו בישיבה של יד לאחים, הוא היה פעיל בארגון הזה של יד לאחים, אף אחד שמה לא צעק ביד לאחים שהאיש הזה הוא משוגע ושייקחו אותו מהם. בעצם עד לסיפור הזה שיום אחד ראה אותו ד"ר איזק, ולא בבדיקה הראשונה בבית הכלא, בכלל לא הועלה טיעון שהאיש הוא חולה נפש" (עמ' 141 לפרוטוקול עדותו מיום 3.2.2011, ש' 3-17).

טעם נוסף לעמדתו של ד"ר קליאן נעוץ בעובדה, כי לא היה כל תיעוד רפואי בעניינו של המערער בדבר מצבו הפסיכיאטרי, עובר למעצרו. במסגרת עדותו הוסיף ד"ר קליאן, כי העובדה שבסביבתו הקרובה של המערער לא הבחינו בסימנים הפסיכוטטיים, לכאורה, שהוא ביטא במהלך בדיקותיו, מצביעה "שיותר סביר שהאיש לא היה חולה כל השנים" (עמ' 142 לפרוטוקול עדותו מיום 3.2.2011, ש' 31). לפיכך, והגם שבמסגרת חוות הדעת של פאנל המומחים לא נקבע ממצא באשר למצבו הנפשי בזמן ביצוע העבירות, הרי שמעדותו של ד"ר קליאן עולה כי ההסתברות לכך הינה נמוכה.

דברים דומים עולים אף מעדותה של ד"ר לבן, שהיתה שותפה לכתיבת חוות הדעת של פאנל המומחים. היא אישרה, כי במסגרת חוות הדעת הם לא ראו לנכון להכריע בשאלה האם המערער היה חולה במחלת נפש בזמן האירועים, אך למעשה, הם חשבו כי הסבירות לכך היא נמוכה "עד אפסית" (עמ' 205 לפרוטוקול, ש' 9). ד"ר לבן הדגישה, בהקשר זה, כי הזיות שמיעה שמקורן במצב פסיכוטי אמיתי אינן מתאפיינות בתכנון, בדיוק ובסלקטיביות של

הקורבנות, כפי ההזיות להן טען המערער, וכדבריה: "איננו מכירים בפסיכיאטריה מורכבות כזאת של הזיות שמיעה שבדיוק מנחות את הבן אדם שלב אחרי שלב באיזה דרך, נמשכות לאורך זמן, איך בדיוק לבצע מעשה מסוים, איך להימנע - זאת אומרת איך להינצל מלהיתפס על ידי גורמי אכיפה, לא מוכרים כאלה הזיות שמיעה" (עמ' 206 לפרוטוקול, ש' 31 - עמ' 207 לפרוטוקול, ש' 2). במקום אחר הוסיפה ד"ר לבן, ואמרה:

"שמיעת הקולות והפקודות שנטענות באמצעות שמיעת הקולות, הם אף פעם לא סלקטיביות. זאת אומרת אף פעם זה לא יבדיל בין מבוגר לילד, כי גם זה שמענו מהנאשם [...] אין תכנון בקולות האימפרטיביים ואין אפשרות להבדיל בין מבוגר לבין ילד וזה באמת עולה מהתיעוד הרפואי שהתבססנו עליו שערכנו את חוות הדעת כשהנאשם בעצם בהקשר למעשים המיוחסים לו מספר שהיו ילדים ערבים שהוא חשב להטמין פצצות ולפגוע בהם. אז שאלנו אבל מה קרה ולמה לא פגעת בהם, אני לא פוגע בילדים כי ילדים הם חלשים, הם לא יריבים ראויים" (עמ' 212 לפרוטוקול, ש' 1-14).

ד"ר שי, החבר השלישי בפאנל המומחים, אכן סבר, כאמור בהכרעת הדין, כי המערער התחזה למי שלוקה בנפשו, בזמן שנבדק לצורך מתן חוות הדעת הרפואיות. הוא אף העיד בבית המשפט, כטענת המערער, כי אם גרסתו של המערער במהלך בדיקותיו משקפות חוויות אמיתיות שחווה, הרי שאלו מעידות על קיומה של מחלת נפש. יחד עם זאת, לא ניתן להסיק מעמדתו של ד"ר שי, כי המערער היה חולה בנפשו בזמן ביצוע העבירות או לא אחראי למעשיו. לדעת ד"ר שי, כמו דעתם של יתר חברי פאנל המומחים, המערער לא היה חולה נפש בזמן ביצוע המעשים, ואולם לא היה צורך להכריע בסוגיה זו, על מנת לחוות את דעתם בנושא אחריותו המשפטית וכשירותו לעמוד לדין, וכדבריו:

"ראינו, שבאמת בתקופה הזאת שהוא עשה את מה שהוא עשה, הרי לשם הכוונה של האחריות הפלילית, עשה שורה ארוכה של פעילויות יום יומיות, החל מהטווח הנורמטיבי, לימודים, נישואים, קשרי משפחה, נסיעות לחוץ לארץ וכו' וכו', גם המעשים שמיוחסים לו בכתב האישום, הווה אומר שמצריכים ידע והבנה וארגון [...] וכל הדברים האלה, כל זה לא מעיד על איזה שהיא מחלת נפש בזמן שהוא עשה את המעשה הזה. כלומר שהוא לא היה במצב פסיכוטי. עכשיו זה לא משנה [...] אם זה סכיזופרניה או לא [...] אם זה התחזות או לא. השאלה האם באותו זמן הוא היה במצב פסיכוטי האם הוא פעל מתוך שיקול דעת [...] ברגע שכל הדברים האלה לא מתקיימים לבן אדם יש אחריות פלילית על מה שהוא עושה" (עמ' 159 לפרוטוקול, ש' 26 - עמ' 160 לפרוטוקול, ש' 6).

אוסף עוד כי ד"ר שי, כמו גם ד"ר לבן, הצביע אף הוא על העדר כל תיעוד רפואי בעניינו של המערער, ועל העובדה כי "מחלתו" לא באה לידי ביטוי חיצוני בקרב הסובבים אותו, כנדבכים נוספים בגינם אין לקבל את המסקנה, כי המערער היה חולה במחלת נפש בזמן ביצוע המעשים המיוחסים לו.

33. נותר לי, אפוא, לבחון את עמדתו של המומחה מטעם ההגנה, פרופ' סילפן. חוות דעתו של פרופ' סילפן היתה היחידה שטענה לקיומה של מחלת נפש במערער, בסבירות כזו או אחרת, בתקופה הרלוונטית לכתב האישום. פרופ' סילפן קבע בחוות דעתו, כי המערער סובל מתסמונת סכיזואפקטיבית. נבהיר, כי על פי עדותו של פרופ' סילפן, הכוונה

היא למחלת נפש שכוללת תסמינים מסויימים של סכיזופרניה ושל מאניה דיפרסיה (הפרעה דו קוטבית). עוד נקבע בחוות הדעת, כי קיימת סבירות גבוהה שהמערער חווה אפיזודות פסיכוטיות בזמן ביצוע העבירות המיוחסות לו. לדעת פרופ' סילפן, המערער סבל מאפיזודות פסיכוטיות בשנים 1986, 1996, 1997, 2000 ו-2009. הוא ביאר בחוות הדעת, כי הוא לא יכול היה "להגדיר את ההבחנה הברורה" של אותן אפיזודות, אך הסיק על קיומן מאחר שהמערער דיווח באותן תקופות על התגלות ישות אלוהית ועל קבלת פקודות ממנה (עמ' 25 לחוות הדעת). לעומת זאת, בשנים 1990, 1998 ו-1999 חווה המערער, לגישתו של פרופ' סילפן, אפיזודות מניאקליות "מובהקות" ובשנת 1996, בין שתי האפיזודות המניאקליות, קיים חשד שחווה תקופה דיכאונית.

34. בית משפט קמא בחר שלא להשתית את ממצאיו על האמור בחוות דעת זו, ואני שותף לעמדתו זו. כידוע, אין די בהצגת חוות דעת פסיכיאטרית התומכת בעמדתו של הנאשם כדי לעורר ספק סביר בדבר אחריותו המשפטית למעשים. על חוות הדעת עצמה לעורר את הספק הנדרש. עמד על כך הנשיא מ' שמגר בע"פ 224/88 איזראלוב נ' מדינת ישראל, פ"ד מו(2) 661, 670-671 (1991):

"לו הייתה מחלוקת חכמים מונעת מסקנה בתחום הרפואי, או לו נדרשה בכל סוגיה חוות-דעת מקצועית אחידה הניתנת פה אחד, קשה היה להגיע למימצא רפואי. הפתרון הוא, כמבואר, בכוח המשכנע של כל תיזה מקצועית, ובין היתר, במידת הישענותה על כל שורת המימצאים. הווי אומר, אין תמיד תיזות מקצועיות המקובלות על כולי עלמא. בית המשפט בונה, על-כן, את מסקנתו על מידת השכנוע של העדות, ובין היתר, על מהות הבדיקות שנערכו, התאמת המסקנות למכלול המימצאים ונתונים כיוצא באלה. על בית המשפט להיות ער לכך שאיננו מצויים בתחום מדעי, שבו ניתן לקבוע לעולם מסקנה חד-משמעית ולזנוח הערכות והשערות. דיאגנוזה בתחום הרפואה היא הערכת מצב לפי מיטב הכשירות המקצועית, ויכולות להיות לגביה השקפות שונות. ספק אכן פועל תמיד לטובת הנאשם, אולם מומחים החלוקים זה על זה אינם מותרים בהכרח ספק" (ראו גם: ע"פ 6294/11 פלוני נ' מדינת ישראל (20.2.2014); ע"פ 6385/11 בניטה נ' מדינת ישראל (3.12.2012); עניין הרוש).

חוות דעתו של פרופ' סילפן מעוררת מספר תהיות, באשר היא אינה מתיישבת עם יתר העדויות שנשמעו בפני בית משפט קמא, ואף עם דברים מסויימים שמסר המערער בבדיקותיו הפסיכיאטריות. כך, וכפי שהבהיר בית משפט קמא, לדעת פרופ' סילפן הסימפטומים של מחלת הנפש בה לוקה המערער מתבטאים, בין היתר, בחשדנות ובאגרסיביות. לעומת זאת, מעדות אשתו של המערער, הנשואה לו עוד משנת 2003, עולה תמונה של אדם רגוע ומאופק, אשר לא ביטא סימנים מעין אלו, המתוארים בחוות הדעת. עוד הבהיר פרופ' סילפן בחוות דעתו, כי האפיזודות המניאקליות, אותן חווה המערער, לגישתו, בשנים 1990, 1998 ו-1999, אמורות להשתקף בתפקוד מיני מוגבר. ואולם, מגרסתו של המערער בבדיקותיו הפסיכיאטריות השונות, כפי שציין בית משפט קמא, עולה כי הוא לא קיים פעילות מינית מלאה עם אשה, לבד מאשתו, גם בשנים שקדמו לנישואיו. נזכיר בשלב זה, כי הנטייה היא שלא ליתן משקל של ממש לחוות דעת המבוססת על נתונים עובדתיים שהערכאה השיפוטית קבעה כי הם מוטעים (בזק, בעמ' 249; ע"פ 2965/06 אבו חאמד נ' מדינת ישראל (19.9.2007) (להלן: עניין אבו חאמד); כרמי, בעמ' 706).

יתר על כן, אבחנתו של פרופ' סילפן בדבר מצבו הנפשי של המערער בשנים הרלוונטיות לביצוע העבירות נסמכה, בעיקר, על דברים שהוא עצמו מסר לו או לרופאים אחרים. הסתמכות על דברי המערער בלבד, כיסוד לקביעת מצבו הנפשי, מערערת במידה מה את משקלה של חוות הדעת הרפואית, שכן "כדי ללמוד על עברו הפסיכיאטרי של פלוני, על הרופא הבודק להשתדל להגיע למקורות מידע שונים. גם אם בדיקה ושיחה עם פלוני עצמו היא, לרוב, החשובה ביותר, לעיתים לא די בה ונדרשים מקורות מידע מגוונים יותר" (עניין ברוכים, פסקה 14; פרקים נבחרים בפסיכיאטריה, בעמ' 114). אמנם, פרופ' סילפן שוחח גם עם אשת המערער ועם הוריו, ואולם נראה, כי קיים קושי ניתן לבסס על דבריהם קביעה פוזיטיבית באשר למצבו הנפשי של המערער. זאת, משום שגם לדברי פרופ' סילפן עצמו, הוריו של המערער היו בקשר הדוק עימו רק עד הגיעו לגיל 18 (עמ' 289), כאשר, לגישתו של פרופ' סילפן, מחלתו הנפשית של המערער החלה רק בשנת 1990, כלומר לערך בגיל 18 (עמ' 333, ש' 9-10). לפיכך, ספק אם הורי המערער היו עדים לסימני מחלת הנפש של בנם, ככל שהיו כאלו. בנוסף, יש להדגיש, כי בית משפט קמא שהאזין לעדויות אמו ואשתו של המערער קבע, כי הן לא היו עדות להזיות או למחשבות שווא של המערער. זאת, הגם שהמערער ביטא אמונה בישויות חיצוניות ובתקשורת עימן, ויכולות אלו אף היו "מוכרות" בקרב הוריו (פסקאות 174, 184-186). לפיכך, חוות דעתו של פרופ' סילפן, שביקשה לשכנע את בית המשפט כי המערער היה חולה בנפשו עוד טרם מעצרו, לא הושתתה, הלכה למעשה, על מקורות מידע משמעותיים, מלבד על המערער עצמו. בכך יש משום טעם נוסף שלא להעדיף את חוות דעתו על פני חוות דעתם של פאנל המומחים.

35. עוד יש להוסיף, כי גם אימוץ חוות דעתו של פרופ' סילפן כלשונו, לא היה מוביל לקבלת עמדתו של המערער. פרופ' סילפן עצמו אישר בחוות הדעת, כמו גם בעדותו, כי לאור חלוף הזמן מאז בוצעו העבירות העיקריות, ובשל המחסור בתיעוד רפואי אובייקטיבי, הוא התקשה להגיע למסקנה חד משמעית באשר למצבו של המערער בעת ביצוע העבירות (ראו, עמ' 25 לחוות הדעת; עמ' 302 לפרוטוקול עדותו, ש' 19-22). אף שפרופ' סילפן העריך כי המערער חווה אפיזודות פסיכוטיות בחלק מהשנים הרלוונטיות לביצוע העבירות (1997; 2009) הוא לא יכול היה לקבוע באורח חד משמעי כי כך היה, וכדבריו "אני לא יכול לדעת שב-1996 (צ.ל. 1997 - א.ש.) מה היה איזה דלוזיות היה לבן אדם. אני יכול אך ורק לבנות על זה מה שאומרים. והיות והוא חזר על זה מספר פעמים אצל מספר רופאים אני לקחתי את זאת כהנחה שזה נכון" (עמ' 297 לפרוטוקול, ש' 2-5; וראו גם עמ' 291 לפרוטוקול, ש' 13-14). לעומת זאת, פרופ' סילפן איתר ממצאים מובהקים, לטענתו, לקיומה של מחלת נפש "פעילה" במערער בתקופות אחרות, ובין היתר בשנים 1998-1999, כלומר בתקופה שלאחר ביצוע עבירות הרצח, מושא האישום הראשון והשני, וכן בשנת 1996, שקדמה לביצוע אותן עבירות. פרופ' סילפן לא ידע להעריך את נקודת ההתחלה המדוייקת של אותן אפיזודות או את משכן, ובפרט את משך האפיזודה הדכאונית, אשר פרופ' סילפן מצא סממנים להתרחשותה בשנת 1996, שלכאורה עשויים היו להמשך עד לשנת 1997, היא שנת ביצוע עבירות הרצח (עמ' 284, ש' 13-15). לפיכך, לא ניתן לקבוע, על יסוד עמדתו של פרופ' סילפן, ממצא עובדתי ברור בדבר קיומה של מחלת נפש במועדים הרלוונטיים לכתב האישום, ובפרט בשנת 1997. דברים אלו באו לידי ביטוי בלשון חוות הדעת עצמה, המצביעה על "סבירות גבוהה" בלבד, ל"קשר זמנים בין האפיזודות הפסיכוטיות ובין העבירות" (עמ' 31).

36. עינינו הרואות, כי הלכה למעשה, בפני בית משפט קמא לא עמדה חוות דעת רפואית, קל וחומר חוות דעת המבוססת על מידע אובייקטיבי רפואי או אחר, אשר קובעת באורח חד משמעי, כי המערער היה חולה בנפשו בזמן אירועי כתב האישום. אף עדויות המומחים בפני בית משפט קמא אינן מובילות למסקנה אחרת. כפי שנקבע בהכרעת הדין, מרבית המומחים, למעט פרופ' סילפן, העידו כי הסבירות שהמערער היה חולה בנפשו בתקופה הרלוונטית, הינה

נמוכה או למצער, הם לא ידעו לקבוע באורח חד משמעי מה היה מצבו הנפשי באותה תקופה.

לכל האמור לעיל, יש להוסיף את העדרו של תיעוד רפואי טרם מעצרו של המערער, המצביע על לקות נפשית כלשהי. למעשה, התסמינים המחשידים את המערער כלוקה בנפשו התעוררו רק כשלושה חודשים לאחר מעצרו (כעולה מהודעתו של ד"ר איזק לבית המשפט מיום 26.1.2010, אשר בדק את המערער בעת מעצרו). עובדה זו מעוררת ספק רב בטענה, כי המערער אכן חולה במחלת נפש, וממילא כי היה חולה במהלך אירועי כתב האישום. הסנגור טען, כי אין מחלוקת, שכבר מצעירותו דיווח המערער על היותו עד לתופעות על טבעיות, ומאחר שהדברים היו מוכרים גם בעולמם הרוחני של הוריו, הרי שסביבתו לא ראתה בכך משהו חריג. לפיכך, כך נטען, ממילא לא פנתה המשפחה לקבלת טיפול רפואי-נפשי, ואין תימה, לגישתו, כי אין תיעוד בנושא.

הדברים מעט יותר מורכבים. אכן, הוריו של המערער, ובעיקר אמו, ביטאו בעדויותיהם אמונה בתופעות על טבעיות. ואולם, האם הבהירה מפורשות בעדותה, כי היא לא ראתה את בנה משוחח בילדותו עם דמות דמיונית, וכי הוא לא סיפר לה שהוא קיבל הוראות מישות כזו או אחרת (פסקה 162 להכרעת הדין). היא אף אישרה כי לא התעורר הצורך להפנות את המערער לטיפול פסיכולוגי או פסיכיאטרי (פסקה 176). לפיכך, אין יסוד להנחתו של הסנגור, לפיה משפחת המערער התעלמה מסימנים חריגים בדבר מצבו הנפשי, ועל כן המערער, שהיה למעשה זקוק לטיפול נפשי, לא קיבל אותו. זאת ועוד אחרת, מאחר שהמערער מסתמך על חוות דעתו של פרופ' סילפן, הרי שלכל היותר, ניתן להניח, כי גם לגרסתו, הוא לוקה במחלת נפש החל מגיל 18. ואולם, גם בתקופת בגרותו, המערער לא פנה לקבלת טיפול נפשי כלשהו, כאשר מחוות הדעת של פרופ' סילפן עולה כי המערער לא היה, בתקופה זו, בקשר הדוק עם הוריו. על כן, הטענה לפיה "אדישות" משפחתו של המערער היא הטעם להעדרו של תיעוד רפואי בתקופה הרלוונטית ל"מחלתו", אינה יכולה לעמוד למערער.

37. זה המקום להזכיר כי מכריו של המערער, ובעיקר אשתו לא העידו על קיומם של סימנים פסיכויטיים בהתנהגותו של המערער, אלא על היותו אדם ואבא רגוע ושלו, הדואג ומטפל בילדיו. הגם שהמערער לא הרבה בקשרים חברתיים, הרי שמהראיות שהוצגו בפני בית משפט קמא עולה, כי הוא אירח אנשים בביתו, והיה חבר בארגון "יד לאחים". חברי פאנל המומחים עמדו בעדויותיהם על כך שהסבירות, כי החולה יסתיר מהסובבים אותו את סימני מחלתו משך שנים רבות, היא מאוד נמוכה. האפשרות שהציע פרופ' סילפן, לפיה אפשר שקרוביו לא הבחינו בהתנהגותו החריגה, ככל שהיתה כזו, אינה מתיישבת עם העדויות שנשמעו בפני בית משפט קמא, ולפיכך נדחתה על ידו (פסקה 186 להכרעת הדין), ובצדק.

38. ניתן להצביע על כרסום נוסף באפשרות שהמערער ביצע את העבירות בהיותו סובל ממחלת נפש, המתבטאת בקבלת הוראות מישות על טבעית. זאת, לנוכח אופי ההוראות שהמערער קיבל, לטענתו, מה"מלאך", ושבעטיין הוא ביצע, לכאורה, את העבירות. המערער טען בבדיקותיו הפסיכיאטריות כי ה"מלאך" הוא שנתן לו הוראות מפורטות בדבר אופן ביצוע העבירות, הוא שאיפשר את ביצוען, והוא שסייע לו שלא להתפס. כך, למשל, ה"מלאך" הורה לו בשנת 1997 להגיע לישראל ולהבריח לכאן אקדח; ה"מלאך" הנחה את המערער לעזוב את הארץ לאחר ביצוע מעשי הרצח; וה"מלאך" הוא זה שפקד על המערער לחפש מידע באינטרנט או בספרות שסייע לו בביצוע העבירות, ובפרט בהכנת המטענים הדרושים לשם כך (עמ' 5-6 ו 9-10 לחוות הדעת של ד"ר ראוכברגר). אלא שלמעט ד"ר סילפן, המומחים

העידו בבית המשפט, כי מחשבות שווא והזיות של אדם במצב פסיכוטי אינן כוללות, בדרך כלל, הוראות כל כך מפורטות מטעם אותה ישות חיצונית (ראו לעניין זה, גם עדותו של ד"ר ראובברגר בעמ' 180 לפרוטוקול, ש' 4-5).

לאור המפורט לעיל, איני מוצא מקום להתערב בקביעתו של בית משפט קמא לפיה המערער לא סבל ממחלת נפש במהלך ביצוע העבירות, מושא כתב האישום. לפיכך, המערער אינו יכול לחסות תחת סייג הגנת אי שפיות הדעת שבסעיף 34 לחוק העונשין.

39. הנדבך השני לערעור עניינו בשאלת קיומה של התחזות מצדו של המערער. בא כוח המערער טען, כי בניגוד למסקנת בית משפט קמא, המומחים השונים אישרו בעדותם כי המערער חווה חוויות אותנטיות של "התגלות אלוהית" בזמן אירועי כתב האישום, וכי אין מדובר במי שמבקש, כיום, להתחזות לחולה נפש. לדברי הסנגור, רק לאחר שיקבע כי המערער אינו מתחזה, יהיה מקום לבחון אם אכן מקור ה"התגלויות" שהמערער חווה, לטענתו, בזמן ביצוע העבירות, הוא במחלת נפש.

איני מקבל את עמדת הסנגור בשני מישורים. ראשית, מסקנתו של בית משפט קמא, לפיה המערער לא היה חולה במחלת נפש במועד התרחשות האירועים היא המצויה בבסיס הכרעת הדין המרשיעה, ולטעמי יש ליתן מענה לשאלה זו, קודם לפתרונה של "סוגיית ההתחזות", אותה העלה בא כוח המערער. רוצה לומר, כי אם מסקנת בית משפט קמא, לפיה המערער לא היה חולה בנפשו בתקופה הרלוונטית, מבוססת כדבעי, אין חשיבות לשאלה אם המערער אכן מאמין, בעת הזאת, כי הוא ביצע את המעשים, בזמן עבר, בהוראתו של "מלאך" או בפקודת ישות על טבעית אחרת. שנית, ולגופו של עניין, קיים קושי לקבל את הטענה כי המערער אינו מתחזה, וזאת בעקבות עיון בעדויות ד"ר לבן וד"ר שי, שסברו, בדרגות שונות של וודאות, כי המערער מתחזה לחולה; התייחסות לעמדתו של ד"ר קליאן, שהצביע על סימני מניפולציה בהתנהגותו של המערער ועל האפשרות שהוא מאדיר, במכוון, סימנים מסויימים שקיימים באישיותו ממילא; התרשמותו של בית משפט קמא, כי אין ליתן משקל של ממש לתוצאות מבחן האישיות של ד"ר שני, אשר קבע כי המערער אינו מתחזה; תוצאות התצפיות על התנהגותו של המערער במשך יותר מארבעה חודשים בשער מנשה ובמב"ן, שלא עולה מהן עדות להזיות ומחשבות שווא, על אף שהמערער מעולם לא קיבל טיפול תרופתי או אחר ב"מחלתו" (דו"ח הביניים; עמ' 78 לפרוטוקול עדותו של ד"ר קליאן מיום 3.2.2011, ש' 1-16; עמ' 328 לפרוטוקול עדותו של פרופ' סילפן, ש' 16); והקשיים בחוות דעתו של פרופ' סילפן מטעם ההגנה, כמפורט לעיל. לאור האמור, גם בסוגיה זו אין בדעתי להתערב בקביעתו של בית משפט קמא, לפיה "הנאשם אכן הציג מצג שווא, של האדרת סימנים, אשר ייתכן והם קיימים אצלו ממילא, והפיכתם לתסמינים פסיכויטיים במובהק, וזאת לשם ניסיון להימלטות מן הדין" (פסקה 254 להכרעת הדין).

40. עוד יש להבהיר, כי גם מומחי ההגנה לא הצביעו על קשר בין שאלת התחזותו של המערער במהלך בדיקותיו, אפילו יקבע כי הוא לא התחזה, לבין מצבו הנפשי בזמן ביצוע העבירות, עליו נסוב ערעור זה. ואכן, בית משפט קמא קבע, כי גם אם בניגוד למסקנתו, המערער אכן מתאר בזמן הווה חוויות אותנטיות שחווה בעבר, הכוללות קבלת הוראות מישות על טבעית, הרי שאין באלו כדי להצביע על קיומה של מחלת נפש בזמן ביצוע העבירות. ראוי לציין, לעניין זה, כי המומחים שהעידו בפני בית משפט קמא העלו אפשרויות שונות, שמחד גיסא אינן מטילות ספק באמיתות החוויות אותן מתאר היום המערער, ומאידך גיסא, אין בכוחן ללמד, כי המערער היה חולה נפש בתקופה הרלוונטית לכתב האישום.

כך, ד"ר ראובברגר, שגרס כי המערער הינו חולה נפש כיום, הציע אפשרות לפיה המערער מפרש את האירועים שקרו בעבר, כאשר היה בריא, מתוך נקודת מבטו החולֵה בהווה (פסקה 210 להכרעת הדין). פרופ' סילפן אישר בעדותו, כי אפשר שפנאטיות אידיאולוגית, שהיא כלשעצמה אינה מחלה, תוביל, בהמשך, להתפתחותן של מחשבות שווא קשות (פסקה 211 להכרעת הדין). ד"ר קליאן הציע, כי המערער אולי חש כיום "תחושה פנימית" של התגלות, שמקורה במציאות החיים המיוחדת בה גדל (עמ' 374 לפרוטוקול עדותו מיום 11.7.2011, ש' 8-11).

סיכומם של דברים, אין בטענות המערער בסוגית "ההתחזות" כדי לשנות את מסקנת בית משפט קמא, ושכאמור אינני רואה מקום להתערב בה, לפיה המערער לא היה חולה בנפשו במועדים הרלוונטיים לכתב האישום.

האם המערער היה 'חסר יכולת של ממש' להבין את הפסול במעשיו או להמנע מהם?

41. במסגרת הערעור השיג המערער על קביעת בית משפט קמא, לפיה היה ביכולתו להבין את מעשיו, את הפסול בהם ולהמנע מביצועם. לכאורה, אין צורך להדרש לטענות המערער בסוגיה זו, משום הקביעה כי המערער לא סבל ממחלת נפש בתקופה הרלוונטית לביצוע העבירות, ועל כן אין תחולה לסייג אי שפיות הדעת. ואולם, מאחר ששאלות אלו מתעוררות גם במסגרת ערעורו של המערער על גזר הדין, אני מוצא מקום להדרש גם לנושא זה.

42. תחילה, אבקש להתייחס לטענות המערער בדבר השפעת מאפייני התחכום והארגון של מעשיו על שאלת קיומו של מצב פסיכטי, בזמנים הרלוונטיים לביצוע העבירות. ראוי להבהיר, קודם לכן, כי אין מחלוקת שהעבירות שביצע המערער התבטאו בהתנהגות מאורגנת, מחושבת ומתוכננת. מסקנה זו עולה, הן מעובדות כתב האישום בהן הודה המערער, והן מהדברים שמסר בחקירתו המשטרה.

כך, ניתן להצביע על העובדה כי המערער הבריח מארצות הברית לישראל את האקדח, באמצעותו ביצע את עבירות הרצח, לאחר שפירק את חלקיו והסתיר את חלקי המתכת בתוך מכשיר וידאו שהביא עימו לטיסה. את חלקי הפלסטיק של האקדח הסליק המערער בכיס מעילו; על מנת להשיג את התחמושת לאקדח, בו חפץ להשתמש לביצוע העבירות, נרשם המערער לאימון ירי במטווח בירושלים; המערער שכר רכב לביצוע הרצח, מושא האישום השני, ואף רכש מתנות למשפחת מעסיקו בשוב סוסיא על מנת שיוכל לתרץ את הגעתו למקום, לצורך פרידה ממנו. מהדברים שמסר המערער במהלך הסתכלותו בשער מנשה עולה, כי לאחר ביצוע הרצח, התאכסן המערער אצל משפחת מעסיקו, והציע לאשתו לנסוע איתו חזרה לירושלים "כי אישה באוטו זה הרבה פחות מחשיד [...]". (עמ' 8 לחוות דעתו של ד"ר ראובברגר). עוד עולה מהראיות, כי את האקדח, בו השתמש לביצוע העבירה, הטמין המערער בבור שחפר בסביבה, ובהמשך, כשחשב שיחפשו את האקדח, הוא הוציאו ממקום מחבואו. עוד ראוי לציין, כי את המטען ליד מנזר בית ג'מאל (המתואר באישום החמישי), הניח המערער כדי להטעות את המשטרה, שניסתה למצוא את האחראי לפיגועים הקודמים שביצע המערער; כשלושה חודשים טרם שהניח את המטען בסמוך לדלת בית משפחת אורטיז (המתואר באישום השביעי) ערך המערער מחקר אודות קבוצת "היהודיים המשיחיים" באינטרנט, ולמד את האזור בו ממוקם בית המשפחה. המערער סיפר בחקירתו, כי לצורך איסוף המידע השתמש ב"אינטרנט קפה" ולא באינטרנט הביתי על מנת שיהיה קשה לאתרו (פסקה 142 להכרעת הדין). כאמור, המערער ניצל את חג הפורים על מנת להטמין את המטען בתוך משלוח מנות לחג. לבסוף יודגש, כי המערער טרח על הכנת כל המטענים שהוטמנו על ידו, למד את

דרכי המילוט מזירות האירוע השונות, ותכנן בקפידה את שעות הביצוע של מרבית העבירות בהתאם למידת הנזק הצפוי להערכתו, מהן.

טענת המערער בדבר מידת התחכום שבמעשיו נוגעת למישור התנאי השני לתחולת הסייג, היינו לשאלה, האם בזמן ביצוע העבירות נגרעה באופן ממשי יכולתו של המערער להבין את הפסול במעשיו או להמנע מהם, בהינתן מאפייני התחכום והתכנון של המעשים. לגישתו של המערער, יש לענות על שאלה זו בחיוב, וזאת על סמך הדברים שנקבעו בפסק הדין בעניין ברוכים. אכן, בפסק דינו של בית משפט זה בעניין ברוכים נקבע, כי יכולת תכנון וארגון של מעשים פליליים, כמו גם ניהול אורח חיים נורמטיבי, אינם שוללים קיומה של מחלת נפש "פעילה", היינו כזו הפוגמת בכושר השיפוט ובבוחן המציאות של מבצע העבירות. יחד עם זאת, וכפי שציין בית משפט קמא, התנהגות מאורגנת ומתוכננת של העבריין "מקימה סברה לחובתו ועליו להציג נתונים לסתור" (פסקה 31 לפסק הדין בעניין בחטרזה). במילים אחרות, על המערער מוטל הנטל להוכיח, לפחות כדי הטלת ספק סביר, כי כושר ההבנה והרציה שלו, בזמן ביצוע העבירות, היה פגום באופן ממשי, למרות התחכום, הארגון והמחשבה, שניכרו בביצוען.

המומחים שהעידו בבית המשפט התייחסו לרמת התחכום והארגון שהתבטאה במעשיו הקונקרטיים של המערער, וסברו כי רמה כזו אינה מתיישבת עם כושר שיפוט לקוי או עם מחלת נפש "פעילה". מסקנה זו עלתה מעדותם של חברי פאנל המומחים, כמו גם מחוות דעתם הכתובה. אמנם, ד"ר לבן אישרה שתחכום וזירות יכולים להתיישב עם מחלה "פעילה", כשמדובר במחלת פסיכזזה פרנואידי, אולם דבר קיומה של מחלה זו במערער, בזמן האירועים, לא הוכח; ד"ר ראוכברגר טען שאחד הקריטריונים, בגינם לא ניתן לקבוע כי המערער ביצע את עבירות הרצח תחת השפעה של מחלת נפש "פעילה", היא רמת התחכום שהמערער הפגין בביצוען (עמ' 197-198 לפרוטוקול); פרופ' סילפן אישר, כי מי שמצוי במצב פסיכזטי קשה אינו יכול לבטא רמת ארגון גבוהה, אלא אם המחלה נמצאת אצלו במצב של נסיגה (רמיסיה). לפיכך, מקובלת עליי מסקנת בית משפט קמא, כי המערער לא הצליח לעורר ספק שמא, למרות התנהגותו המתוחכמת, הממוקדת והמחושבת, במהלך ביצוע העבירות, הוא "נעדר יכולת של ממש" להבין את מעשיו, את הפסול בהם או להמנע מהם.

43. עוד טען המערער, במישור שאלת יכולתו להמנע מביצוע המעשים, כי ד"ר קליאן שגה בפרשנותו המצמצמת של הביטוי "חסר יכולת של ממש". המערער הצביע על כך שלדעת ד"ר קליאן גם אם, באופן תיאורטי, האפשרות היחידה של המערער להימנע מביצוע המעשים שהורה לו ה"מלאך", היתה כרוכה במותו, הרי שעדיין, לגישת ד"ר קליאן, היתה למערער יכולת להמנע מביצוע המעשים, והוא אחראי למעשיו (עמ' 32 לפרוטוקול עדותו מיום 3.2.2011, ש' 20). אכן, מדובר בפרשנות מצמצמת של העדר כושר הרציה הנדרש בתנאי הסייג. יחד עם זאת, ד"ר קליאן טען בהמשך עדותו, כי הוא אינו יכול לכמת את מידת "העדר היכולת" של המערער להמנע מביצוע המעשים בנסיבות דן, ועל כן מסקנתו בשאלה זו היא פרי של "מאזן הסתברויות". אם ההסתברות שהמערער יכול היה להמנע מביצוע המעשים גבוהה מההסתברות שלא יכול היה להמנע מביצועם, הרי שהוא, לגישת ד"ר קליאן, אחראי למעשיו (עמ' 132 לפרוטוקול עדותו מיום 3.2.2011, ש' 25-29). גישה זו לבחינת סף היכולת להמנעות מביצוע העבירות הינה גישה מקלה יותר, מבחינתו של המערער, מזו המקובלת בפסיקה. ואולם, גם בהתאם לגישה זו, הגיע ד"ר קליאן בסופו של יום למסקנה, כי בנסיבות הספציפיות שהובאו בפניו המערער יכול היה להמנע מביצוע העבירות. סבורני, כי גם על פי הגישה הרווחת בפסיקה, לפיה נדרשת גריעה ממשית מיכולת ההמנעות מעשיית המעשה לשם עמידה בתנאי הסייג, לא ניתן היה להגיע למסקנה אחרת מזו שאליה הגיע ד"ר קליאן, כמו גם בית משפט קמא. יצוין, כי אף שבית משפט קמא

היה נכון להכיר באפשרות, כי לנוכח הוראות ה"מלאך" הנטענות (בהנחה שאלו אכן נשמעו במחשבותיו של המערער), היתה ההתמודדות שהונחה בפני הנאשם קשה יותר מאשר זו שהיתה מונחת בפני כל אדם אחר" (פסקה 276 להכרעת הדין), הרי שהמערער מסוגל היה להתגבר על חששו מפני "הענישה השמיימית" ולהמנע מביצוע העבירות.

44. ואכן, מהדברים שמסר המערער עצמו במהלך בדיקותיו הפסיכיאטריות עולה, כי היו נסיבות בהן היה בכוחו להמנע מביצוע העבירות, על אף חששו כי ה"מלאך" יפגע בו, אם לא יבצען.

כך, המערער סיפר כי טרם שהוא ירה במנוח עיסא ג'ברין, כמתואר באישום השני, הוא הבחין בילדים ערביים, אך החליט שלא לפגוע בהם שכן, לדבריו "הרגשתי שזה לא נכון" (אנמנזה מיום 18.3.2010, שער מנשה, פס/1). יובהר, כי במסגרת פרוטוקול מבחן ה-PCLR (שאלון למדידת פסיכופתיה), מיום 7.7.2010, שנערך למערער במב"ן על ידי הקרימינולוגית יעלה דרורי (פס/14) (להלן: פרוטוקול מבחן ה-PCLR), הוא טען כי "אני לא הורג ילדים כי זאת לא הדרך האמריקאית [...] אתה לא תוקף אנשים שחלשים ממך". לעומת זאת אישר המערער, כי הפלסטינים חזקים כמוהו ו"הם יריבים ראויים". ועוד, המערער טען כי טרם שנעצר הוא נמנע מלבצע את הוראת ה"מלאך", לפיה היה עליו לירות בצועדים ב"מצעד הגאווה" שכן "חשבתי על אשתי, על ילדיי שיהיו בלעדי...לא עשיתי ואז בא עונש". העונש על כך, לעמדת המערער, הוא מעצרו על ידי רשויות האכיפה (ראיון קבלה למב"ן מיום 30.5.2010, פס/10). עובדות אלו מעידות, כפי שנקבע בהכרעת הדין, כי למערער היתה יכולת להתנגד להוראות ה"מלאך", ועל כן אין מתעורר ספק סביר שמא הוא נעדר "יכולת של ממש" להמנע מביצוע העבירות.

עוד יצויין, כי בית משפט קמא דחה, ולא בכדי, את הטענה (שעלתה גם בפנינו) לפיה המערער לא המרה את פי ה"מלאך" גם בהתנהלותו המתוארת לעיל, שכן ה"מלאך" העניק לו, לכאורה, שיקול דעת באשר לאופן ביצוע העבירות; מועד הביצוע; ואף בחירת הקורבן. בהכרעת הדין נדחתה טענה זו ונקבע, כי החלטתו של המערער להמנע מביצוע הוראות ה"מלאך", כמפורט לעיל, מעידה על כך המערער הפעיל את שיקול דעתו, טרם שביצע את העבירות, וזאת על סמך נסיבות עובדתיות מציאותיות, שאינן קשורות לתוכן מחשבות השווא (ככל שהיו כאלו). כך, שיקולים חיצוניים (כגון; החשש ממעצרו, הפגיעה במשפחתו, ואמות מידה "מוסריות" בדבר הפגיעה בקטינים) הובילו אותו להמרות את פי ה"מלאך", אשר עשוי היה לנקום בו בעקבות כך.

בנוסף לאמור, במהלך אשפוזו בהסתכלות בשער מנשה טען המערער, כי ה"מלאך" הורה לו לצום במשך יומיים והסביר "שהמלאך ציווה עליו להתכונן ליום הדין ולהיות נקי" (עמ' 9 לחוות דעתו של ד"ר ראוכברגר; תרשומת מיום 6.4.2010, במהלך שהותו בשער מנשה, פס/6). ואולם, ד"ר ראוכברגר העיד בפני בית משפט קמא, כי לאחר שהוא "איים" על המערער שאם לא יאכל וישתה עד למחרת בבוקר, הוא יחבר אליו זונדה, המערער שקל את הדברים מחדש, והחליט להפסיק את הצום (עמ' 184 לפרוטוקול). במילים אחרות, באותה סיטואציה, המערער שם את טובתו האישית (חוסר הנוחות שבחיבור לצינורית), או את המורא מפני אדם בשר ודם, על פני פקודה שקיבל מה"מלאך", לפיה עליו לצום. דוגמאות אלו ממחישות, כי ככל שהמערער אכן קיבל בתודעתו הוראות מ"מלאך", בנוגע לביצוע עבירות כתב האישום, הרי שהיה ביכולתו להתגבר על ביצוע הוראות אלו, לו רצה בכך. אוסיף, כי מאחר שהמערער לא קיבל כל טיפול נפשי או תרופתי ב"מחלתו" מאז שזו פרצה, הרי שניתן להניח כי מידת יכולתו להמנע מביצוע הוראות ה"מלאך", בזמן מעצרו, עמדה לו, לפחות באותה עוצמה, גם בעבר, היינו בזמן ביצוע המעשים המתוארים בכתב האישום.

45. יובהר, כי אף מחוות הדעת הפסיכיאטריות לא עולה ספק שמא יכולתו של המערער להתנגד לביצוע המעשים הוגבלה במידה ממשית. המומחה היחיד שקבע, כי המערער סבל ממחלת נפש במועד ביצוע העבירות, הוא פרופ' סילפן, אך זה לא התייחס בחוות דעתו לשאלת מידת הפגיעה בכושר ההבנה או הרצייה של המערער בזמן ביצוע העבירות. גם אם ניתן לראות את קביעתו של פרופ' סילפן, כי המערער סבל בזמן חלק מאירועי כתב האישום מ"אפיזודות פסיכוטיות" כמכוונת לתנאי השני לסייג, לא נאמרה בחוות הדעת אמירה ברורה באשר יכולתו של המערער להבין את הפסול במעשיו או להמנע מהם. זאת, בשונה מחוות דעתם של פאנל המומחים, אשר קבעה מפורשות כי למערער היו יכולות כאמור.

יתר על כן, גם מעדותו של פרופ' סילפן לא עולה קביעה פוזיטיבית באשר לשאלת קיומו של התנאי השני לסייג אי שפיות הדעת. כך, פרופ' סילפן העיד כי הוא ערך את חוות דעתו מבלי שהיה מודע לגרסתו של המערער, לפיה הוא נמנע מלפגוע ברועי צאן ערביים שהינם ילדים. פרופ' סילפן אישר שמדובר במידע מהותי (עמ' 321 לפרוטוקול, ש' 1), ממנו עולה, כי המערער "שוקל את הדברים" (עמ' 318 לפרוטוקול, ש' 31), ואולם לשאלה המפורשת של בית המשפט, אם אין הדבר מצביע על יכולתו של המערער להבדיל בין טוב לרע, השיב המומחה "אני לא יודע" (עמ' 319 לפרוטוקול, ש' 4). תשובה זהה נתן המומחה לשאלה, האם העובדה שהמערער נמנע מלירות ב"מצעד הגאווה", משום המחשבה על משפחתו, אינה מעידה כי יש לו "יכולת בחירה חופשית" (עמ' 325 לפרוטוקול, ש' 1).

לאור האמור, איני מוצא מקום להתערב בקביעתו של בית משפט קמא, לפיה המערער לא היה נעדר יכולת ממשית להמנע מביצוע מעשה, לו רצה בכך.

46. בשולי הדברים אוסיף עוד כי בית משפט קמא נעזר, בין היתר, במבחן "השוטר האוחז במרפק" ("Policeman at the elbow Test"), על מנת להכריע בשאלת מידת יכולת ההמנעות של המערער מביצוע העבירות. על פי מבחן זה, יכולתו של נאשם להמנע מהמעשה האסור נבחנת על פי השאלה, האם הוא היה מבצע את המעשה בנוכחות שוטר המפקח על מעשיו. אם גם בנסיבות אלו הנאשם לא יכול היה להמנע מביצוע המעשה, הרי שהוא "חסר יכולת של ממש" על פי הסייג לחוק. בית משפט קמא הפנה, בהקשר זה, לעדותו של ד"ר ראובברגר, אשר התבקש לאשר כי החלטתו של המערער להפסיק את הצום, משמעה כי למערער היתה יכולת להמנע מציות להוראות ה"מלאך", בהתאם ל"מבחן השוטר האוחז במרפק", ולכך השיב המומחה בחיוב (פסקה 275 להכרעת הדין). איני סבור כי עלינו להזקק למבחן המסורתי האמור (שמקורו בדוקטרינת הגנת הדחף לאו בר כיבוש, שקדמה לתיקון 39 לחוק העונשין), אם משום הפגמים המצויים בו (ראו פרוש, בעמ' 141), ואם משום שהוא משקף יותר את הדעה לפיה העדר יכולת של ממש, פירושה שלילה מוחלטת של יכולת ההמנעות (ראו לעניין זה דבריו של השופט י' עמית בת"פ (חי') 126/03 מדינת ישראל נ' ברוך בן דוד סקורצ'רו, פסקה 27 (21.3.2004); ודברי חברי, השופט נ' הנדל בפ"ח (ב"ש) 502/01 מדינת ישראל נ' פלוני, פסקאות 10-11 (5.5.2003)).

47. בא כוחו של המערער טען בנוסף, כי מרשו לא הבין את הפסול שבמעשיו, משום שהוא פעל בהתאם להוראותיו של מלאך האלוהים, ולדידם של אנשים מאמינים אין האל או מי ממשרתיו יכול להורות על ביצוע מעשים פסולים. לפיכך, כך נטען, נפלה שגיאה בחוות הדעת של פאנל המומחים ובדבריו של ד"ר קליאן בסוגיה זו. גם טענה זו אין בידי לקבל. "הפסול", אליו מתייחס סעיף 34 לחוק העונשין, הוא פסול מבחינה משפטית, ולא מבחינה מוסרית. לפיכך, אדם

המודע לכך שמעשיו אסורים על פי החוק, ייחשב למי שהבין את הפסול במעשיו, גם אם מתוך המצב הפסיכוטי, בו הוא שרוי, הוא מוצא למעשים צידוק מוסרי, דתי, או אחר (ראו הלוי, עמ' 37-38).

בפני בית משפט קמא הוצגו מספר ראיות לעובדה כי המערער הבין את הפסול במעשיו, גם אם, לדבריו, הוא התבקש לבצעם על ידי מי שהוא תפס כשליח האל. כך, אין חולקין, כי המערער נקט באמצעים על מנת לטשטש את דבר מעורבותו בעבירות, הן לפני ביצוען והן לאחר מכן, הגם שה"מלאך" הבטיח לו כי לא יאונה לו כל רע. המערער אף הסתיר את דבר ביצוע העבירות מבני משפחתו, ואישר במו פיו כי היה מודע לאפשרות שייעצר בעקבותיהן. על המסקנה, לפיה יכולתו של המערער להבין את מעשיו ואת הפסול בהם לא נפגמה באופן ממשי, ניתן ללמוד מהדברים שמסר במסגרת פרוטוקול השיחה שערכו עימו חברי פאנל המומחים, ומומחים נוספים במב"ן, ביום 29.7.2010, טרם שנכתבה חוות דעתם (פס/17). באותה שיחה הצהיר המערער מפורשות, כי הוא מודע לעובדה כי מעשיו מנוגדים לחוקי המדינה, וכדבריו "אני הולך אחרי חוקי האל לפני חוקי המדינה [...] אין לי בעיה להפר חוקים שאני יודע שלא רלוונטי [...]". לשאלה מה תוצאות הפרת חוקי המדינה, השיב המערער "לשים אותי בכלא לזמן ארוך", ולקביעה, כי במעשיו הוא ביצע עבירת רצח לפי חוקי המדינה, הגיב המערער באומרו "כן. זה חוקי המדינה. לא החוקים שלי [...] אני מבין ששמתי את חוקי האל מעל חוקי המדינה". הוא אף טען, כי הוא יודע שאסור לרצוח אבל "לא רצחתי. כשאתה בשדה הקרב [...] מותר להרוג אויבים". על העובדה שהמערער הבין את הפסול במעשיו ניתן ללמוד גם מהודעותיו של המערער במשטרה, אשר יפורטו בהמשך.

48. לפיכך, איני סבור כי בעניינו של המערער מתעורר ספק סביר שמא הוא לא הבין את מהות מעשיו או את הפסול שבהם, או שיכולתו להמנע מביצוע העבירות נגרעה באופן ממשי, אף לו סבל ממחלת נפש בזמן ביצוע העבירות.

שאלת הקשר הסיבתי

49. בא כוח המערער גורס כי בית משפט קמא טעה בקביעתו, לפיה אין קשר סיבתי בין מצבו הנפשי של המערער לבין ביצוע העבירות המפורטות בכתב האישום. לדעת הסנגור, מרשו ביצע את העבירות אך ורק עקב הוראותיו של ה"מלאך", ולא על רקע אידיאולוגי-אישיותי כפי שהסיק בית משפט קמא. צויין לעניין זה, כי קיומו של "קשר ישיר ומלא" בין הפקודות שהמערער קיבל מה"מלאך" למעשים שביצע לאחר מכן, ובפרט המיידיות בה הגיע לארץ כדי לבצע את הרצח, מושא האישום הראשון, מעידים על הסיבתיים הדרושה להוכחת תנאי הסייג. עוד נטען, כי ד"ר שי, חבר פאנל המומחים, ד"ר ראוכברגר, ופרופ' סילפן הכירו גם הם בקיומו של הקשר הסיבתי הנדרש. לא מצאתי מקום לקבל גם טענות אלו של המערער.

ראשית, בפני בית משפט קמא לא הוצגה חוות דעת ולא נשמעו עדויות, מהן ניתן ללמוד על קיומו של קשר סיבתי בין ביצוע העבירות לבין מצבו הנפשי של המערער בזמן ביצוען. ד"ר ראוכברגר לא התייחס לשאלה אחריותו המשפטית של המערער, ובפרט לא עסק בשאלת הקשר הסיבתי. ד"ר סילפן קבע, כי ב"סבירות גבוהה" יש קשר זמנים בין העבירות למצב הנפשי הפסיכוטי, אותו הוא ייחס למערער. במילים אחרות, הוא הסיק כי העבירות בוצעו בעת קיומה של מחלת נפש "פעילה", אך אין בחוות דעתו כל קביעה כי הן בוצעו בעטייה. גם בעדותו אישר פרופ' סילפן כי הוא בחן את השאלה האם המערער חולה בנפשו אם לאו, וממילא לא היתה לו כל יומרה לקבוע אם הוא אחראי למעשיו, באשר זו

אינה שאלה רפואית (עמ' 336 לפרוטוקול, ש' 14-16). חוות הדעת של פאנל המומחים קבעה, כי בתקופה הרלוונטית לכתב האישום למערער היתה יכולת להמנע מביצוע העבירות ולהבין את הפסול בהן, ולפיכך שללה קיומו של קשר סיבתי בין מצבו הנפשי דאז, יהא אשר יהא, לבין ביצוע העבירות. אמירתו של ד"ר שי, עליה סומך המערער את יתדותיו במסגרת ערעורו אינה רלוונטית לענייננו, והיא נאמרה בהקשר תיאורטי, שעה שלגישתו של ד"ר שי, המערער הינו מתחזה וכלל אינו חולה במחלת נפש.

שנית, ההכרעה בשאלת קיומו של קשר סיבתי הינה הכרעה משפטית, וסבורני כי קביעתו של בית משפט קמא כי לא הוכח קשר סיבתי, מנומקת כראוי. כוונתי בעיקר לקביעה העובדתית, כי מעשיו של המערער נבעו מהאידיאולוגיה הפנאטית בה החזיק ומנטייתו הטבעית, עוד מילדותו, למעשי אלימות, והם לא נבעו ממחלת הנפש, גם אם זו היתה מוכחת.

50. על המסד האידיאולוגי או ה"אמוני" שהוביל את המערער לבצע את העבירות ניתן ללמוד מפורשות מההודעות שמסר במשטרה, כפי שעשה בית משפט קמא. טרם שאתייחס לחלק מהאמור באותן הודעות, אדרש לטענת המערער לפיה ההודעות הוגשו לערכאה הדיונית "למטרה מוגבלת מאוד" ולא כראיה לאמיתות תוכן. לטעמי, הדברים אינם מדויקים, ובכל אופן אינני מוצא דופי בכך שבית משפט קמא קבע ממצאים עובדתיים בדבר מניעיו של המערער, על יסוד הודעותיו במשטרה. אסביר את דברי להלן.

במסגרת דיוני הערכאה הדיונית בשאלת כשירותו של המערער לעמוד לדין, הביע סנגורו של המערער הסתייגות מהגשת הודעותיו במשטרה, כראיה להוכחת אמיתות תוכן, אך הסכים להגשתן, כראיה לעצם אמירתן, וזאת על מנת שניתן יהיה לעמוד באופן מיטבי על מצבו הנפשי של המערער במסגרת חקירות המומחים (ראו, פרוטוקול הדיון מיום 5.9.2010). לאחר שהוכרעה שאלת כשירותו של המערער לעמוד לדין, והוא הודה בביצוע המעשים המתוארים בכתב האישום המתוקן, נדרשו הצדדים לסכם את טענותיהם לעניין אחריותו הפלילית לביצוע המעשים. בשלב זה, הסכימו הצדדים כי התשתית הראייתית שהוצגה בפני בית משפט קמא עד כה, תשמש לבחינת שאלת אחריותו של המערער לביצוע העבירות, אך השימוש בה הוגבל לאישומים מושא כתב האישום המתוקן, הוא כתב האישום שלפנינו. וכך אמר בא כוחו של המערער בבית משפט קמא: "אני רוצה שתהיה מסגרת הכי נכונה. ככל שדברים בהודעות עלו במסגרת הברור של המצב הנפשי לא נסירם, אך מה שלא עלה לא עלה. ברור שכל הראיות שהבאנו עד הנה היו לגבי המצב הנפשי, אגב ברור העניין הזה גם עלו עניינים שהיו בהודעות ובוררו והתייחסו אליהם. לא נמחק שום דבר מהפרוטוקול. כל הראיות שהבאנו עד עתה לגבי המצב הנפשי יהיו את התשתית לעניין שאלת האחריות, אך לא מעבר לכך. מה שכבר עלה ולובן והתייחסנו אליו רלוונטי" (עמ' 542 לפרוטוקול מיום 28.5.2012, ש' 12-16). מדברים אלו עולה בבירור, כי משלב מסוים לא הביע הסנגור כל הסתייגות בנוגע לקבילותן של ההודעות, ואין מחלוקת כי המומחים נחקרו אודות תוכן. פרופ' סילפן אף איזכר אמירות של המערער מתוך הודעותיו, במסגרת חוות דעתו הכתובה. ההלכה הפסוקה קובעת "כי מעת שאחד הצדדים הגיש, במהלך הדיון, ראיה לבית המשפט, ונמצא כי מדובר בראיה קבילה, אין הוא יכול לסייג את אופן השימוש בה, אך ורק לצורך שלשמו הוגשה, וכל צד במשפט יכול לעשות שימוש בראיה זו, ככל שהדבר אפשרי ונחוץ לענייננו" (ע"פ 7702/10 כהן נ' מדינת ישראל, פסקה 39 (29.5.2014)); ע"פ 4004/93 יעקובוביץ נ' מדינת ישראל, פ"ד נ(1) 133 (1996)). דברים אלה נכונים ביתר שאת בנסיבות דנן, כאשר הסתייגותו של הסנגור מקבילותן של ההודעות כראיה לאמיתות תוכן, התרופפה ממילא. עוד אוסיף, כי עובדות כתב האישום, בהן הודה המערער, מבוססות על הודעותיו במשטרה, כך שעמדתו של המערער, לפיה הן אינן מהוות ראיה לאמיתות תוכן היא

בבחינת תרתי דסתרי. על כן, אין מקום להתערב בהחלטת בית משפט קמא להשתית ממצאים עובדתיים, בין היתר על הודעות אלו.

51. לאחר שאמרנו זאת, אבקש להפנות לחלקים נבחרים מתוך הודעותיו של המערער, אשר משקפים את שעמד ביסוד ביצוע העבירות העיקריות בהן הורשע. בהודעתו מיום 10.10.2009 (ת/1), התייחס המערער למניעים שהובילו אותו לנקוט בצעדים נגד "מצעד הגאווה", כמתואר באישומים השלישי עד השביעי לכתב האישום. כך, באשר להנחת המטען בתחנת המשטרה ביישוב עלי, כמתואר באישום הרביעי, הבהיר המערער כי "אני רציתי לעצור את מצעד ההומוסקסואליות לא בגלל שאני שונא הומוסקסואלים למעשה אין לי שום דבר נגדם כיחידים. יחד עם זאת אני מתנגד למצעדים ולחילול השם שבא עם זה, עם ההחצנה והפרסום [...] זו בושה גדולה [...] ופחדתי שהשם יאשים את אומתנו, כפי שמתואר בתורה ואנו נסבול מאוד אם אנשים לא יעמדו מנגד" (עמ' 13-14). עוד סיפר המערער שכדי לצרף תומכים נוספים לעמדתו, הוא הכין את הכרוזים, מושא האישום השלישי, והפיצם בשכונות חרדיות, וזאת כדי "להלהיב את החרדים [...] להלחם למען השם [...] ושהרבנים שלהם גם ירגישו מחוייבים לתת את הסכמתם [...] הסכמה למחאה נגד המצעד של ההומואים" (עמ' 16-17).

טרם שנערך "מצעד הגאווה" בשנת 2007, שוב הרגיש המערער "צורך להתנגד לבושה הזאת וחילול השם ולהלחם נגד זה [...] אני החלטתי להמשיך במעשים סמליים [...] העבודה שלי היתה רק לפתוח קצת את הדלת והשם יפתח אותה לרווחה" (עמ' 28). ואולם, על מנת להטעות את המשטרה, הוא החליט שלא לפעול ישירות נגד המצעד אלא להניח את המטען בבית ג'מאל, כמתואר באישום חמישי "החלטתי לשנות כיוונים ולעשות משהו חדש לחלוטין נגד מטרה ראויה [...] שגם תשלח מסר נגד מצעד ההומוסקסואליים" (עמ' 29). המנזר, לטענתו של המערער, עסק בפעילות מיסיונרית "קראתי על זה בערוץ 7 [...] הם נתנו ממתקים לילדים דתיים כדי שישתתפו בטקסים שלהם והם היו נותנים את התנ"ך שלהם [...] הם ניסו להרוס נשמות יהודיות, וזאת גם היתה הזדמנות לפעול נגדם כמו גם נגד מצעד הגאווה העולמי וגם זה ישמש לבלבל את המשטרה" (עמ' 30). לשאלה המפורשת, האם הוא מתאר את פעולותיו כמבוססות על אידיאולוגיה, השיב המערער בחיוב "לטובת השם [...] אלה המטרות שלי [...] המטרה היא הדרך [...] למנוע את חילול השם באופן חסר תקדים עם פעולות של קידוש השם עם מסירות נפש" (עמ' 50).

לאחר שהמערער הבין כי המצעד עדיין עומד להתקיים, למרות מעשיו, החליט המערער להניח מטען מתחת לרכב, שהוא סבר כי הוא רכב משטרתי, כמתואר באישום השישי לכתב האישום. על החלטתו להניח את המטען תחת מכונית שחנתה באזור השכונות חרדיות בירושלים, אמר המערער כי עשה כן "כדי שהחשד יהיה שהחרדים פועלים [...] כל הכוונה היתה להפחיד את המשטרה כדי שתפעיל לחץ על הנהגת המצעד. המטרה שלי לא היתה לפגוע [...] הרעיון היה לקדם אלימות, מחאה אלימה [...] אם יהיו הרבה אנשים שיזרקו אבנים על ההומואים והרבה אנשים יפגינו אז אולי הם יקיימו אותו באיצטדיון או יקיימו אותו במקום סגור" (עמ' 53-54).

על המניע לפגיעה במשפחת אורטיז, כמתואר באישום השביעי, סיפר המערער במסגרת הודעתו מיום 11.10.2009 (ת/2): "הבנתי שפעולותי נגד מצעד הגאווה לא מצליחות לבד ממעשה סימלי [...] רציתי לפנות לנושא חשוב מאוד [...] שממש קרוב אליי [...] היה מסיונר מאוד בכיר [...] הוא עבד מאוד בשקדנות להמיר דתם של יהודים" (עמ' 15), כאשר "המטרה היתה להפסיק את הפעילות המסיונרית [...] על ידי הריגת ראש המסיון" (עמ' 22). באותה

הודעה, התייחס המערער גם לסיבה בעטייה החליט לערוך חוברת שתקדם את הקמת "מלכות יהודה", כמפורט באישום השמיני: "הבנתי שאולי נלחמתי בכיוון הלא נכון [...] ביחס למצעד הגאווה [...] בסימפטומים ולא בבעיה העיקרית השורשית [...] והיא אני מאמין [...] שהתשובה לבעיות שלנו [...] היא מדינה תחת חוקי הלכה" (עמ' 28). ואולם, המערער הבין, לדבריו, כי עריכת החוברת אינה מספיקה, ועליו לבצע פעולה כלשהי. לפיכך, "בחרתי כמטרה את פרופ' שטרנהל, שהוא נחשב מאוד [...] פרופסור שמאלני שקיבל את פרס ישראל לספרות [...] פרסם את הרעיון שהדרך היחידה לשלום אמת היא להרוג מתנחלים". המערער הדגיש, כי "לא רציתי להרוג אותו מפני שאז הוא יהפוך לקדוש מעונה", אלא ליתן הצהרה "המקדמת את הרעיון של מדינת הלכה" (עמ' 35-36).

במסגרת הודעתו מיום 17.10.09 (ת/3), הודה המערער בביצוע עבירות הרצח בשנת 1997. באשר לרצח נהג המוניתי אמר המערער, "כי לא הייתי קורא לזה רצח משום שזו מלחמה והאיש שהרגתי היה אויב [...] על פי התורה ערבים שלא מקבלים את שבע חוקי בני נח אין להם זכות לגור כאן ונמצאים באיום מתמשך על עצם קיומם" (עמ' 2-3). הוא מסביר, כי באותה תקופה הוא שהה בארצות הברית, אך הגיע לארץ משתי סיבות "הראשונה והכי חשובה היתה [...] לנקום את מותם של יהודים בידי אויבנו הערבים והשנייה, ששימשה גם כסיפור הכיסוי שלי היתה לחפש הזדמנויות עסקיות. למטרת אפשרות לבצע עלייה. זהמה שאמרתי לכולם" (עמ' 3). המערער הוסיף, כי "בשנת 2004, הגעתי להבנה שהערבים אינם אויבנו הכי גדולים [...] הם בעקרון מקל בידי השם שבו הוא מעניש אותנו. הם למעשה העונש שבוצע על ידי השם, מידה כנגד מידה, בגלל שאין לנו את האמונה והאמון בשם לזרוק את הערבים החוצה" (עמ' 3-4). עוד טען המערער בהודעה, כי כשפגש את המנוח "שאלתי אותו אם הוא יהודי [...] לא רציתי לעשות טעות כלשהי [...] לירות ביהודי זה יהיה רע מאוד" (עמ' 15). אשר לרצח שביצע ביישוב סוסיא סיפר המערער, כי כשהתגורר בישוב "ראיתי אפשרויות רבות של ערבים שהולכים לצידי הדרך וחשבתי שהן הזדמנויות, ושכרתי רכב כדי לבדוק אם אני יכול לעשות משהו" (עמ' 33).

52. הנה כי כן, דבריו הברורים של המערער מוכיחים כי הוא עצמו, מיוזמתו, בחר לפעול נגד מי שהוא תפס כ"אויב" על פי "חוקי ההלכה" - ערבים, הומוסקסואלים, נוצרים, או יהודים "משיחיים".

לצד תפיסותיו האידיאולוגיות, התאפיין המערער בנטייה לאלימות, שגם היא עמדה ביסוד העבירות שביצע (ראו פסקאות 287-294 להכרעת הדין). נטייה זו התבטאה, בין היתר, במסגרת פעילותו של המערער בארגון "יד לאחים", שמטרתו, לדברי המערער, היתה להציל "בחורות צעירות ישראליות אשר נקלעו בטעות או עקב מרמה והוחזקו" בכפרים ערביים (עמ' 7 לחוות דעתו של ד"ר ראובברגר). על נטיית המערער לאלימות ניתן ללמוד בעיקר מהדברים שמסר לקרימינולוגית יעלה דרורי במסגרת פרוטוקול מבחן ה-PCLR (פס/14). בין היתר סיפר המערער לקרימינולוגית על פעילותו בארגון "יד לאחים", והבהיר "הייתה לי שיטה להכניס אקדח לפה שלהם אבל לא עד השיניים אלא עמוק בתוך הגרון. לי קראו שהיו את הפעולות הכי קשות. אני הייתי המומחה" (שיחה מיום 1.7.2010), ובמקום אחר טען המערער, כי "אנשים רעים מבינים רק דרך אחת והיא אלימות ואני מדבר אלימות בצורה רהוטה" (שיחה מיום 7.7.2010). יחד עם זאת, אישר המערער כי הוא שולט בנטייתו זו: "אני שולט בעצמי באופן מלא כי אני פוחד יותר מדי כי אז אולי אני אהרוג משהו. כשאני משחרר פיסה ממה שיש לי בפנים, האלימות, זה רק אם אני רוצה בזה" (שיחה מיום 7.7.2010). מדברים נוספים שמסר המערער עולה, כי הוא הפיק הנאה וריגוש ממעשי אלימות וכי אלו הופנו, לדבריו, כלפי ערבים (אותם הוא כינה "**dogs with two legs**" [...]), חיות עם אינטליגנציה גבוהה יותר" (שיחה מיום 14.7.2010), ובעלי חיים, וזאת, מבלי שהוא קישר בין ביצוע המעשים לבין ציווי ה"מלאך" (ממילא באף מקום לא

נטען כי ה"מלאך" הורה למערער לפגוע בבעלי חיים). עוד יצוין, כי חלק מגילויי האלימות, עליהם סיפר המערער, התבטאו עוד טרם שהוא החל בביצוע העבירות, מושא כתב אישום זה. לפיכך, אני שותף לקביעתו של בית משפט קמא כי המערער החזיק באידיאולוגיה קיצונית והתאפיין במבנה אישיותי השואב הנאה וסיפוק מאלמות, והם אלה שעמדו ביסוד העבירות שביצע, ולא "מחלת הנפש", לקיומה טען המערער.

53. במסגרת פסק הדין בעניין ברוכים התייחס בית משפט זה לנסיבות, בהן מניעים אידיאולוגיים או אחרים עשויים לשלול קיומו של קשר סיבתי בין מצב פסיכופטי לביצוע העבירות הפליליות, באלו הדברים:

"קיום תפיסות אידיאולוגיות דומות או קיומם של זרמים חרדיים קיצוניים המצדדים בפעולות דומות, ואף בעובדת קיומם של מעשים דומים - אין בהם לשכנע בדבר מצבו הנפשי של המערער ובדבר הגורמים שהביאו אותו לבצע את מעשיו. במצב שבו הנאשם סבור כי הוא המשיח (בשל מחשבת השווא שממנה הוא סובל), על-מנת לומר שמעשיו, שמניעים משיחיים ברורים עולים מהם, הם מעשים על בסיס אידיאולוגי או אישיותי, צריך להראות כי קיימים מרכיבים אידיאולוגיים, או שקיימים מרכיבים אישיותיים שאינם קשורים לעולם הפסיכופטי או שאינם קשורים למחשבות השווא שלו. במקרה שלנו לא הודגם היעדר קשר שכזה ולא נומק, כלומר לא נמצאה מערכת חשיבה 'אחרת' שהיא 'אידיאולוגית או אישיותית' שעל-פיה פעל בלי קשר לתוכני הפסיכופטי שממנה סבל. מה שחשוב בעניין זה הוא לא אם המערער ביטא השקפות בעלות אופי אידיאולוגי, אלא אם השקפות אלה, הן עצמן, אינן פועל יוצא של מצבו הנפשי, דהיינו תוצאה של מחלתו." (שם, פסקה 38; ההדגשות במקור - א.ש.).

לאור המפורט לעיל, סבורני כי לא נפלה טעות במסקנת בית משפט קמא, לפיה ביסוד ביצוע העבירות על ידי המערער עמדה "מערכת חשיבה 'אחרת'", שהיא מבוססת אידיאולוגיה ודפוסים אישיותיים אלימים. מערכת חשיבה זו היא היא הסיבה המרכזית למעשים שביצע המערער בתקופה הרלוונטית לכתב האישום. המערער גם לא הצליח לעורר ספק סביר שמא הטעמים האידיאולוגיים והאישיותיים שהניעו אותו, הלכה למעשה, לבצע את העבירות, הם פועל יוצא של "מחלתו הנפשית", ככל שהמערער אכן סבל מחולי נפשי.

54. המסקנה האמורה נתמכת אף בדברי מומחי פאנל המומחים. למרות העובדה, עליה עמד הסנגור בערעורו, כי ד"ר קליאן לא בחן מפורשות קיומו של מניע אידיאולוגי, הרי שהוא אישר בעדותו כי מכלול מעשיו של המערער מעיד על קיומו של מניע כזה, ובלשונו: "האיש ידע או הבין או יודע מהם הומוסקסואלים, ידע מה הם יהודים משיחיים, הוא יודע מה מוגדר בפי העם שמאלנים, יש עוד קבוצה אחת וערבים, מבחינתו כולם ממיטים אסון על עם ישראל. אז אולי הוא לא יודע שזה אידיאולוגיה וגם אני לא בדקתי בדיוק מה האידיאולוגיה שלו, אבל כל אדם מן הישוב יגיד לך [...] שזאת כנראה אידיאולוגיה (עמ' 72 לפרוטוקול עדותו מיום 3.2.2011, ש' 31- עמ' 73 לפרוטוקול, ש' 4). דברים דומים נאמרו גם על ידי ד"ר שי (עמ' 183 לפרוטוקול, ש' 31- עמ' 184 לפרוטוקול, ש' 4). ד"ר לבן ייחסה את ביצוע המעשים למבנה האישיותי של המערער, וכדבריה "דפוס התנהגות שמוכרת לנבדק מתקופת ילדותו" (עמ' 209 לפרוטוקול, ש' 25-26), שבבגרותו ניתן להגדירו כהפרעת אישיות (עמ' 251 לפרוטוקול, ש' 22-25).

55. לפיכך, גם אם בית משפט קמא היה מגיע למסקנה, כי המערער סבל ממחלת נפש בזמן ביצוע העבירות, וכי דובר במחלה שגרעה באופן ממשי מיכולת ההבנה או הרצייה של המערער, הרי שאין מתעורר ספק סביר שמא קיים קשר סיבתי בין מצבו הנפשי של המערער בתקופה הרלוונטית לכתב האישום לבין עצם ביצוע העבירות. בשולי דברים אלו אציין, כי גם טענת המערער, לפיה מעשיו תאמו מבחינה תוכנית את הוראות ה"מלאך", וכי אלו בוצעו בסמיכות זמנים לקבלת ההוראות, אין בה, בנסיבות דן, כדי לשנות ממסקנתי בדבר העדרו של קשר סיבתי. נזכיר שוב, כי במקרה דן נקבע כי המערער לא סבל ממחלת נפש במועדים הרלוונטיים, וכי לא נגרעה, באופן ממשי, יכולתו להבין את אשר הוא עושה או את הפסול שבמעשהו, או להימנע מעשיית המעשה. לפיכך, עצם הדיון בשאלת הקשר הסיבתי הינו למעלה מן הצורך.

טענות נוספות

56. המערער השיג, במסגרת ערעורו, גם על קביעתו של בית משפט קמא בסוגית "הגרסה הכבושה". כזכור, בית משפט קמא ערך השוואה בין גרסתו של המערער בהודעותיו, המפרטת את מניעיו לביצוע העבירות, לבין הגרסה שנמסרה במסגרת בדיקותיו הפסיכיאטריות, לפיה הוא ביצע את המעשים על פי הוראות ה"מלאך", וקבע כי אין ליתן אמון בגרסתו המאוחרת של המערער. זאת, מאחר שהמערער לא סיפק כל הסבר לכבישת הגרסה המאוחרת, בדבר מעורבותו של ה"מלאך", במהלך חקירותיו במשטרה. המערער טען בערעורו, כי נפלה שגגה בקביעתו זו של בית משפט קמא. זאת, אם משום שההודעות לא הוגשו כראיה לאמיתות תוכן (טענה שנדחתה על ידי לעיל), ואם משום שהסוגיה לא הועלתה במסגרת דיוני הערכאה הדיונית, אף על ידי המשיבה. בא כוח המערער, טען כי לזו עלתה סוגיה זו בפני בית משפט קמא, היה בידו של המערער להתמודד עמה ולהביא ראיות להפריכה.

ביום 6.12.2015, כשבועיים לאחר הדיון בערעורו, הגיש בא כוח המערער בקשה לבית משפט זה, במסגרתה טען כי המערער מסר במסגרת חקירתו בשירות הבטחון הכללי "אמירה", אשר לא הוגשה כראיה לבית משפט קמא, במסגרתה הוא התייחס למעורבות ה"מלאך" במעשיו. נטען, כי בכוחה של אותה "אמירה" להפריך את קביעת בית משפט קמא, בדבר כבישת גרסתו של המערער. לפיכך, התבקש בית המשפט להורות לערכאה קמא לגבות ראיות נוספות בסוגית "הגרסה הכבושה"; לחילופין, לאפשר למערער להגיש לבית משפט זה את האמירה שנמסרה לחוקרי שירות הבטחון הכללי; לחילופי חילופין, התבקשנו להורות למשיבה להודיע כי היא מסכימה לכך שהסתמכותו של בית משפט קמא על "הגרסה הכבושה", בטעות יסודה. בתגובת המשיבה, מיום 30.12.2015, נטען כי יש לדחות את הבקשה, אם משום מועד הגשתה, אם משום שהמערער אכן הביע הסכמה לשימוש בהודעותיו לצורך הוכחת אמיתות תוכן, ואם משום שבית משפט קמא לא עשה שימוש, כאמור, בתוכן ההודעות.

57. לטעמי, מכלול הראיות מוביל, לכאורה, למסקנה כי גרסתו של המערער, בדבר ביצוע העבירות בהוראתו של ה"מלאך", נכבשה במסגרת חקירותיו במשטרה, וזאת ללא כל הסבר מניח את הדעת, כפי שקבעה הערכאה הדיונית.

ראשית, מעורבותו של ה"מלאך" לא אוזכרה במסגרת שמונה הודעות שנמסרו על ידי המערער, ובשלושת תמלולי השחזור שהוגשו לבית משפט קמא (חמש מתוך שמונה ההודעות נגבו מהמערער בשנת 2000, ובמסגרתן הוא נחקר על ביצוע עבירת הרצח מושא האישום השני, והכחיש את המיוחס לו. יתר ההודעות נגבו בשנת 2009 ובסמוך למעצרו

הנוכחי). הגרסה העובדתית שמסר המערער בבדיקותיו הפסיכיאטריות היתה דומה לזו שנמסרה בהודעותיו, אלא שרק בגרסתו המאוחרת הוא ייחס את ביצוע העבירות להוראות ה"מלאך". המערער אף בחר להצהיר בחקירתו, כי "בכל העת פעלתי לבד ללא עזרה מאף אחד ואני לוקח אחריות מלאה על מעשיי" (ת/1, עמ' 66). אמנם, גם במהלך חקירותיו במשטרה טען המערער כי הרגיש "דחף בלתי נשלט למנוע את חילול השם הכי גדול" (ת/1, עמ' 5), ואף טען כי "האמנתי שהשם שולח לי סימן" או "מסר" במהלך "חלום" (ת/2, עמ' 43-44). אך בין אמירות ספורות אלו, שה"מלאך" אינו מוזכר בהן, לבין ההוראות המפורטות שהמערער טען כי קיבל מה"מלאך", באשר לביצוע העבירות והסתרת דבר ביצוען, המרחק הוא רב. ראוי להדגיש, לעניין זה, את הפער העולה מגרסת המערער, לעניין הפגיעה בפרופ' שטרנהל, המתוארת באישום השמיני. בעוד שבחקירתו טען המערער, כי הוא ביקש לפגוע בפרופ' שטרנהל בשל דעותיו, אך לא להרוג אותו, בכדי שלא יהפוך "לקדוש מעונה" (ת/2, עמ' 35), הרי שבמסגרת הדברים שמסר בבדיקותיו הפסיכיאטריות טען המערער, כי ה"מלאך" הורה לו להרוג את פרופ' שטרנהל, אך לבסוף "השם" ריחם עליו ולא גרם למותו (ראו דברי המערער במסגרת אנמנזה מיום 25.2.2010, שער מנשה, פס/1); ודבריו בשלב מאוחר יותר למומחים במב"ן, מיום 29.7.2010, (פס/17)).

שנית, אותה אמירה בשירות הבטחון הכללי, המוזכרת בבקשתו של המערער מיום 6.12.09, לא הוגשה לבית משפט קמא במועד שראוי היה להגישה, היינו לפני מתן הכרעת הדין בעניינו. זאת, אף שהטענה בדבר כבישת גרסת ה"מלאך" הועלתה במסגרת סיכומי המשיבה, שהושמעו בפני הערכאה הדיונית (עמ' 565 לפרוטוקול, ש' 10- עמ' 566 לפרוטוקול, ש' 10).

שלישית, במסגרת הדיון שנערך בפנינו אישר הסנגור, באופן מפורש וברור, כי המערער הזכיר במסגרת חקירותיו במשטרה "כוח עליון" ולא "מלאך", אך לדבריו אין מדובר "בפורום" המתאים לספר באופן פרטני על דבר מעורבותו של ה"מלאך", וכי המערער "גם לא נשאל על זה בצורה ישירה" (פרוטוקול הדיון מיום 23.11.2015, עמ' 4). לא הועלתה באותן נסיבות כל טענה, כי דווקא במסגרת חקירותיו בשירות הבטחון הכללי, המערער התייחס לאותה ישות פרטנית, קרי: ל"מלאך".

ואולם, גם אניח לטובתו של המערער, כי הלה הזכיר את הוראותיו של ה"מלאך" עוד בשלב חקירתו בשירות הבטחון הכללי, אין בכך כדי לשנות את תוצאות הכרעת הדין. לדידי, הקביעה כי סייג אי שפיות הדעת אינו חל בעניינו של המערער מבוססת על אדנים מוצקים, גם מבלי להזדקק לשאלת המועד בו העלה המערער את גרסת ה"מלאך", ולמשקלה של גרסה זו. על כן, בסופו של יום, איני מוצא מקום לקבוע מסמרות בשאלה, האם הועלתה גרסת ה"מלאך" רק בדבריו של המערער לגורמי הרפואה שבדקו אותו, או שמא במועד מוקדם יותר.

58. טרם סיום, אבהיר כי הסנגור ביקש להקיש לעניינו מפסיקתו של בית משפט זה בעניין ברוכים, אך לא מצאתי לכך כל הצדקה, הן מהבחינה העובדתית והן מהבחינה המשפטית.

המערער בעניין ברוכים ביצע עבירות הצתה של מכוני עיסוי ובתי עסק שעסקו במכירת אביזרי מין, ובכך גרם למותן של ארבע נשים. ברוכים האמין, כך לדבריו, כי הוא "מלך המשיח", אשר נשלח בהוראת ה"מלאך המגיד" למגר את תופעת הזנות בישראל. בית משפט זה קבע, במסגרת הערעור, כי ברוכים אינו נושא באחריות פלילית למעשיו, מכוח

סעיף 34 לחוק העונשין. ואולם, וכפי שקבע בית משפט קמא בנסיבות דנן, האמור בפסק הדין בעניין ברוכים אינו דומה, כלל ועיקר, למצב הדברים בעניינו של המערער (ראו פסקאות 93, 160, 193-196, 273, 283 להכרעת הדין). מהפן העובדתי ראוי להבהיר, כי המערער בעניין ברוכים אובחן, טרם ביצוע העבירות, כלוקה ב"מחשבות שווא פראנואידיות", וקיבל טיפולים תרופתיים עקב מצבו; קרוביו של המערער שם, היינו אמו וגרושתו, היו מודעות למצבו הנפשי עובר לביצוע העבירות; והמערער שם, בשונה מהמערער דכאן, סיפר על חזיונות השווא, כבר מהיום השני למעצרו; לא היתה גם כל מחלוקת כי לאותן חזיונות ניתן ביטוי בזמן אמת, באמצעות פתקים המשקפים דו-שיח בין שני דוברים (המערער וה"מגיד"), בעלי כתב יד שונה. זאת, בעוד שלמעשה, המערער הוא שכתב את כל הפתקים, וכתב ידו השתנה כאשר הדובר התחלף. נתונים אלו שונים מהותית מאלו שנפרשו בפני הערכאה הדיונית בעניינו של המערער.

אשר לחוות הדעת הרפואיות שהוגשו לערכאה הדיונית, הרי שבעניין ברוכים, ובשונה מהנסיבות שלפנינו, הסכימו המומחים הרפואיים כי המערער סובל ממחלת נפש "פעילה", גם בעת ביצוע העבירות (שבוצעו זמן קצר טרם מעצרו), והיו תמימי דעים כי הוא איננו מתחזה. המחלוקת העיקרית בין הצדדים בעניין ברוכים ניטשה סביב שאלת קיומו של קשר סיבתי, ובפרט, בנוגע למידת השפעתם של מניעים אידיאולוגיים על ביצוע העבירות. כאמור, גם מניתוח סוגיה זו בעניין ברוכים לא ניתן ללמוד לעניינו. בית משפט זה קבע, כאמור בפסקה 53 לעיל, כי ברוכים, פעל בהתאם למחשבות השווא מהן הוא סבל וכי לא נמצא בסיס אידיאולוגי או אישיותי, המנותק ממחלת הנפש, בעטיו בוצעו העבירות. לפיכך, ההשוואה בין פסקי הדין אינה מובילה לקבלת איזה מבין טענותיו של המערער.

59. סיכומם של דברים, לאחר שבחנתי את השגות המערער, דעתי היא כי המערער אינו חוסה תחת סייג הגנת אי שפיות הדעת, וכי הוא נושא באחריות פלילית לעבירות שביצע.

הערעור על גזר הדין - הטענה לענישה מופחתת לפי סעיף 300א(א) לחוק העונשין

60. במסגרת הערעור על גזר דינו של המערער, ביקש סנגורו להקל משמעותית בעונשו של המערער, בהתאם לסעיף 300א(א) לחוק העונשין. טרם שאבחן בקשתו זו, אעמוד בקצירת האומר, על תנאיו של הסעיף ועל האבחנה בינו לבין סייג אי שפיות הדעת.

סעיף 300א(א) לחוק העונשין קובע כדלקמן:

"על אף האמור בסעיף 300, ניתן להטיל עונש קל מהקבוע בו, אם נעברה העבירה באחד מאלה:

(א) במצב שבו, בשל הפרעה נפשית חמורה או בשל ליקוי בכושרו השכלי, הוגבלה יכולתו של הנאשם במידה ניכרת, אך לא עד כדי חוסר יכולת של ממש כאמור בסעיף 34 ח -

(1) להבין את אשר הוא עושה או את הפסול שבמעשהו; או

הסעיף מקנה לבית המשפט שיקול דעת לסטות מעונש מאסר העולם, הקבוע בצד עבירת הרצח, ולהשית על מי שהורשע בביצוע הרצח עונש מופחת. זאת, כאשר "תחושת הצדק מחייבת שלא לגזור מאסר עולם על הרוצח אף שהוא רוצח" (ע"פ 3243/95 צאלח נ' מדינת ישראל, פ"ד נב(1)769, 789 (1998) (להלן: עניין צאלח); ראו גם: ע"פ 1508/14 רוזינקין חבני נ' מדינת ישראל (24.8.2014); דנ"פ 3220/08 פרישקין נ' מדינת ישראל (7.9.2008); עניין שמן). תנאי סעיף 300א(א) מתקיימים אם הוכח, כי הנאשם לוקה בהפרעה נפשית חמורה או סובל מליקוי בכושר השכלי; כי יכולתו להבין את אשר הוא עושה או את הפסול במעשיו (במישור השכלי), או להמנע מביצוע העבירה (במישור הרצוני), הוגבלה במידה ניכרת; וכי קיים קשר סיבתי בין ההפרעה הנפשית לבין הגבלה הניכרת ביכולת להמנע מהמעשה (ע"פ 1019/13 פאיס נ' מדינת ישראל (6.7.2015) (להלן: עניין פאיס); ע"פ 6504/10 פרחאן נ' מדינת ישראל (2.10.2013); ע"פ 5224/10 אברהם נ' מדינת ישראל (14.3.2013) (להלן: עניין אברהם)).

62. אף שנוסח התנאים המופיעים בסעיף 300א(א) דומה לזה של סעיף 34 לחוק העונשין, קיימים בין שני הסעיפים מספר הבדלים (להרחבה, בעניין זה, ראו עניין בחטרזה, פסקה 14). ראשית, סעיף 300א(א) עניינו בשאלת גזר הדין בעבירת הרצח, אותה ביצע הנאשם בשל הפרעה נפשית חמורה או ליקוי שכלי, בעוד שסעיף 34 מתייחס לשאלת אחריותו הפלילית של הנאשם, אשר סבל בעת ביצוע מעשה העבירה ממחלת נפש או מליקוי בכושרו השכלי. שנית, על מנת שהנאשם יוכל לזכות לענישה מופחתת בשל מצבו הנפשי לפי סעיף 300א(א), עליו לשכנע את בית המשפט, כי הינו סובל מהפרעה נפשית, להבדיל ממחלת נפש, כנדרש בסעיף 34 (על הקושי להבחין בין המושגים הללו, ראו: אסף טויב "ענישה מופחתת ברצח - סעיף 300א(א) לחוק העונשין", הפרקליט מח 214, 227-228 (2004) (להלן: טויב); עניין זלנצקי). שלישית, ולעניין עוצמת ההגבלה עקב קיומו של הליקוי הנפשי, דורש סעיף 300א(א) כי הנאשם יוכיח שהליקוי הנפשי הגביל אותו "במידה ניכרת" להבין את מעשיו, את הפסול בהם או להמנע מהם, ואין הוא נדרש להוכיח כי הליקוי הוביל "לחוסר יכולת של ממש" להבין או להמנע מן המעשים. הביטוי "במידה ניכרת" פורש בפסיקה כמשקף שוני כמותי, ולא איכותי, ממידת ההגבלה הנדרשת לצורך תחולת סייג אי שפיות הדעת, והוא כ"מרחק פסע בלבד מחוסר יכולת של ממש" (ע"פ 10669/05 מטטוב נ' היועץ המשפטי לממשלה, פסקה 14 לפסק דינו של השופט ע' פוגלמן (7.2.2008)). ראו גם: עניין פאיס; עניין אבשלומוב). שוני נוסף בין הסעיפים נוגע לנטל ההוכחה. על מי שמבקש להוכיח את תנאי 300א(א) לעמוד בנטל כבד יותר מזה הנדרש להוכחות סייג אי שפיות הדעת, ולשכנע את בית המשפט בקיומם תנאי הסעיף ברמה של "מאזן ההסתברויות", ואין די בכך שיעורר ספק סביר בנוגע לקיומם (עניין בחטרזה; דנ"פ 2475/05 דייפני נ' מדינת ישראל (20.11.2005); עניין רוזוב; עניין צאלח).

63. בנסיבות דידן, וכמפורט בפסקה 15 לעיל, בית משפט קמא בחן ביסודיות אם מתקיימים התנאים הדרושים בסעיף, ופסק כי לא ניתן להחילו בעניינו של המערער. המערער טען בערעורו, "על דרך ההפניה" לטענותיו הקודמות, כי תנאי הסעיף חלים עליו, וביקש להקל בעונשי מאסר העולם שנגזרו עליו. כפי שאבהיר להלן, אין בידי להענות לבקשתו זו.

64. בית משפט קמא קבע במסגרת גזר הדין כי הוא נכון להניח, לטובת המערער, כי הלה סבל, בעת קרות האירועים, "מהפרעה נפשית חמורה", כנדרש בסעיף 300א(א). זאת, חרף העובדה כי למעט חוות דעתו של פרופ' סילפן (שבמסגרתה נטען לקיומה של מחלת נפש), לא היתה מונחת בפני בית משפט קמא כל חוות דעת המצביעה על קיומה

של הפרעת אישיות אצל המערער, במועדים הרלוונטיים לאישומים הראשון והשני, היינו בשנת 1997. נזכיר, כי חוות דעתו של פאנל המומחים הצביעה על קיומה של "הפרעת אישיות קשה" בזמן הווה, כלומר במהלך בדיקותיו של המערער על ידם, וכלל לא התייחסה לשאלת מצבו הנפשי בשנת 1997. ואולם, בית משפט קמא קבע, כי מאחר שבחוות דעת הפאנל אוזכרו המילים "הפרעת אישיות קשה", הוא מוכן להניח כי התנאי הראשון לתחולת הסעיף מתקיים בעניינו של המערער (פסקה 65 לגזר הדין).

אציין כבר עתה, כי איני שלם לגמרי עם קביעתו זו של הערכאה הדיונית. בית משפט זה חזר ועמד על ההלכה, לפיה לא כל הפרעת אישיות נכנסת לגדרו של סעיף "הענישה המופחתת". ההפרעה הנפשית החמורה, אליה מתייחס סעיף 300א(א), דורשת קיומו של מצב רפואי-פסיכיאטרי, החסר "אך במעט מהפגיעה שבה פוגעת מחלת הנפש בנאשם הזכאי לחסות בצילו של סעיף 34 ח" (טויב, בעמ' 222; עניין פאיס; ע"פ 5417/07 בונר נ' מדינת ישראל (30.5.2013)); ע"פ 2933/08 אנג'ל נ' מדינת ישראל (5.2.2012)). יודגש, כי אף לעמדתו של איגוד הפסיכיאטריה בישראל, "הפרעה נפשית חמורה" היא זו המתבטאת "לאורך שנים" ו-"בהתקיים התנאים הבאים: טיפול פסיכיאטרי מתמשך, נטילת תרופות [...]; אשפוזים פסיכיאטריים; הפרעה משמעותית בתפקודים מקצועיים/ חברתיים/ משפחתיים; כישלונות בביצוע מטלות חשובות (כגון, לימודים, שירות צבאי וכו'). לדעת הוועדה אין הפרעה נפשית קשה/חמורה יכולה לבוא לביטוי בפעם הראשונה (דה-נובו) רק בהקשר לרצח" (יובל מלמד, יעקב מרגולין, שמואל פניג, רוברטו מסטר, אוברי זאבו ואבי בלייך "עונש מופחת בעבירת רצח, נייר העמדה של איגוד הפסיכיאטריה בישראל: הערות והארות" רפואה ומשפט 39, 167,165 (2008)). עוד יצוין, כי לעמדתו של איגוד הפסיכיאטריה בישראל, רק במקרים "בודדים וחריגים" תחשב הפרעת אישיות "להבדיל מהפרעות פסיכוטיות, כהפרעה דלזיונולית, סכיזופרניה ברמיסיה והפרעות אפקטיביות עם מרכיב פסיכוטי", כהפרעת אישיות קשה, היכולה לשמש בסיס לענישה מופחתת (שם). נייר העמדה של איגוד הפסיכיאטריה בישראל נועד להנחות מומחים בכתיבת חוות דעתם בנוגע לענישה המופחתת. ממילא הוא אינו "מדבר" במונחים משפטיים, וההכרעה בנוגע להתקיימות תנאי הסייג נתונה כולה לבית המשפט (ראו הערת השופט ד' ברק-ארז בעניין אברהם). יחד עם זאת, יש חשיבות רבה לאמור בו.

ספק רב בעיניי, אם המאפיינים המפורטים בנייר העמדה הנזכר מתקיימים במערער, לפי עמדתם של חברי פאנל המומחים, אשר שימשה יסוד מרכזי להכרעת הדין דנן. אף אין זה ברור אם הביטוי "הפרעת אישיות קשה", המתאר את מצבו של המערער במהלך בדיקותיו הפסיכיאטריות, מקביל, בהכרח, ל"הפרעה נפשית חמורה", כאמור בסעיף 300א(א) לחוק העונשין. עוד שאלתי את עצמי, האם טענותיו של המערער בשאלת מצבו הנפשי, ככל שהדבר נוגע לסעיף 300א(א), היה בהן די כדי להרים את הנטל המשמעותי המוטל עליו להוכיח את התנאי בדבר קיומה של "הפרעה נפשית חמורה". כזכור, מדובר בנטל של מאזן הסתברויות ולא ניתן להסתפק בהותרת ספק סביר בלבד.

65. יחד עם זאת, איני רואה צורך לקבוע מסמרות בשאלה זו, וגם אם אצא מתוך הנחה כי המערער אכן סבל, בזמן ביצוע עבירות הרצח, מ"הפרעה נפשית חמורה", הנני שותף למסקנתו של בית משפט קמא, כי לא התקיימו בו יתר התנאים לתחולתו של סעיף 300א(א). כפי שפורט בפסקאות 41-49 לעיל, יכולתו של המערער להבין את פשר מעשיו, את הפסול בהם, או להמנע מעשייתם, גם אם אכן הושפעה מישות חיצונית כזו או אחרת, לא נגרעה באופן ממשי. ככל שהדבר נוגע לענייננו, היכולת האמורה אף לא הוגבלה במידה "ניכרת". בית משפט קמא קבע, כי אפשר שהוראותיו של ה"מלאך", כפי שנתפסו בתודעתו של המערער, הגבילו "במידת מה" את כושרו להמנע מביצוע העבירות, ואולם מידת הגבלה זו "רחוקה מאוד מאמת המידה של 'המידה הניכרת'" (פסקה 75 לגזר הדין). כפי שהובהר לעיל, מידת הגבלת

יכולת הרצייה או ההבנה, הדרושה לצורך תחולתו של סעיף 300א(א), נמוכה אך במעט מההגבלה הנדרשת לשם תחולתו של סייג אי שפיות הדעת. על מידת הפגיעה ביכולת להיות ב"דרגה חמורה במעט מדרגה חמורה מאוד" (עניין בחטרזה, פסקה 14). לא מצאתי, כי עלה בידי המערער להוכיח, וודאי שלא ברמת ההוכחה של "מאזן ההסתברויות", כי יכולתו להבין את טיב המעשים, את הפסול שבהם או להמנע מביצועם, בעקבות הנחיות ה"מלאך", נפגעה בצורה חמורה.

אינני רואה גם מקום להתערב בקביעתו של בית משפט קמא, בדבר העדרו של קשר סיבתי בין "הפרעתו הנפשית החמורה" של המערער, לבין יכולתו להמנע מביצוע עבירות הרצח או להבין את טיבן או את הפסול שבהן (ראו פסקאות 49 עד 54 לעיל). כאמור, נטייתו (הנשלטת) של המערער לאלימות ותפיסותיו המעוותות, הנעוצות במצע "אידיאולוגי" קיצוני, הן – ולא כל סיבה אחרת – שהובילו אותו ליטול את חייהם של שני עוברי אורח תמימים, וזאת רק בשל מוצאם והשתייכותם הלאומית. לפיכך, המסקנה המתבקשת היא, כי לא עלה בידי המערער להוכיח, אף לא ברמת הספק הסביר (ועל אחת כמה וכמה, שלא ברמה של מאזן ההסתברויות), כי הפרעה הנפשית, המתבטאת במחשבות השואא להן טען, היא שהולידה את ביצוע העבירות.

66. מן הראוי לציין, כי רוב שופטי הערכאה הדיונית סברו כי אף אם היו מתקיימים תנאי סעיף 300א(א) במערער, לא היה מקום להפחית מעונשי מאסר העולם שהושתו עליו. אין לי אלא להצטרף לעמדתם זו. כאמור, לבית המשפט מוקנה שיקול דעת, האם להפחית בעונשו של נאשם שהורשע בעבירת הרצח, והוא עומד בתנאי סעיף 300א(א), ובאיזו מידה. המערער תכנן לרצוח שני קורבנות תמימים. הוא אף שקל בקפידה את מעשיו ויכול היה להמנע מהם. ואולם, השקפותיו מעוררות הסלידה הן שהביאוהו לביצוע קר ומחושב של מעשי רצח כלפי חפים מפשע.

את המנוח, סמיר אלכרם בלביסי, המערער "בחר" כקורבנו משום שהיה נהג מונית, וידע כי הוא יוכל להובילו למקום בו תכנן לבצע את הרצח, בסמוך למלון "הולילנד" בירושלים. המערער ביקש מהמנוח לעצור ליד המלון על מנת שיוכל לאסוף חבר בדרך ליעדם הסופי, וזאת כאמתלה לעצירת ביניים, במהלכה יבצע את מעשה הרצח. המערער התיישב בספסל האחורי באלכסון למושב של הנהג "כדי שתהיה לי אפשרות לירות בו יותר טוב" (ת/3, עמ' 17). הוא הספיק לשוחח עם המנוח, ולדבריו בדרך "שאלתי אותו לגבי תהליך השלום והוא היה מאוד בעד" (שם, עמ' 16). כאשר הגיע המערער למחוז חפצו, התבקש המנוח להמתין חמש דקות עד לבואו של "חברו". המערער דרך את אקדחו, שהיה מונח בתיק פתוח על רצפת המונית, הבחין שמבטו של המנוח פונה קדימה, וירה לאזור אוזנו הימנית של המנוח. לאחר מכן, נמלט המערער ברכב אותו שכר לשם ביצוע המעשה, שהוחנה, מבעוד מועד, בסמוך למלון. לשם ביצוע הרצח הנוסף, מושא האישום השני, שכר המערער רכב אחר. הוא נסע בכביש מירושלים לכיוון הישוב סוסיא, בשעות בין ערביים בהן הראות לקויה, "כשהוא מחפש ערבי כדי להרגו" (אנמזה מיום 23.3.2010, שער מנשה, פס/1). או אז, איתר המערער בצד הדרך את המנוח עיסא ג'ברין. הוא עצר את הרכב, וביקש לדעת את כיוון הדרך לירושלים. המנוח, שהיה "ידידותי", התקרב אל הרכב וגחן אל חלוננו כדי להבין את דברי המערער, אשר נותר ישוב ברכבו. בהזדמנות זו ירה המערער לעברו שתי יריות שפגעו בחזהו מטווח קצר, ומשם המשיך המערער בדרכו.

מעשים אלו אינם מצדיקים כל הקלה בעונש מאסר העולם שהושת על המערער בגין כל אחת מהעבירות. עבירת

הרצח היא אחת העבירות המתועבות והשפלות ביותר בספר החוקים. קדושת חיי האדם עומדת בראש סולם הערכים החברתיים, וחובתנו לשקף את חשיבותו של ערך זה במידת העונש שתיגזר על העברין, כפי שעשה בית משפט קמא.

67. אין גם מקום להתערב בהחלטת הערכאה הדיונית להשית על המערער שני עונשי מאסר עולם מצטברים. נטילת חיי שני קורבנות, על לא עוול בכפם, מחייבת, בהעדר נסיבות יוצאות דופן, השתת עונשי מאסר עולם מצטברים, שכן חפיפת העונשים "יש בה מכללא משום מיזעור של הזוועה שבגרם המוות הזדוני והמכוון של שורה של אנשים" (דברי הנשיא מ' שמגר בע"פ 399/89 מדינת ישראל נ' זלום, פ"ד מו(2) 187, 192 (1992)). לאור האמור, ראוי לו למערער כי ישא בעונש הקבוע בצד עבירת הרצח, בגין כל נפש אותה קיפח. יפים, בהקשר זה, דבריו של השופט (כתוארו אז) מ' חשין בע"פ 1742/91 פופר נ' מדינת ישראל, פ"ד נא(5) 289, 307 (1997):

"אדם - כל אדם - הוא עולם לעצמו. אדם - כל אדם - הוא אחד, יחיד ומיוחד. ואין אדם כאדם. מי שהיה לא עוד יהיה ומי שהלך לא ישוב [...] כך הוא באשר לעבירת הרצח. כך הוא גם באשר לעונש שיוטל על מי שרצח. אכן, מאסר עולם בעבירת רצח הוא מאסר עד צאת הנשמה. מבחינה מושגית - וזה דרך הטבע - אין מאסרי עולם מצטברים. ואולם דומה כי לא נוכל לבטא את עומק הזוועה שבמעשהו של מי שרצח את הרבים אלא אם נטיל עליו עונשים מצטברים. "שֶׁפֶךְ דָם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּךְ" (בראשית, ט, ו [ב]). בימינו ובמקומנו אין עוד שופכים - כמעשה-ממלכה - את דם האדם. גם אין ניתן להוציא להורג אותו אדם שתי פעמים. אך מאסרי עולם במצטבר ניתן להטיל על מי שקיפח חיים בזדון. מאסר עולם תחת כל נפש ונשמה".

68. אוסיף עוד, כי לא מצאתי מקום להקל גם ביתר רכיבי גזר הדין שהושת על המערער, מעבר להקלה לה זכה, הנובעת מצבירת 30 שנות מאסר בלבד מתוך עונש כולל של 60 שנות מאסר שהושת עליו. המערער הניח ששה מטעני חבלה מסוכנים, אשר גרמו לנזק גופני לשלושה קורבנות שונים, ועשויים היו לגרום לאובדן חיי אדם; הוא ערך ופרסם כרוזי שטנה על מנת להפיץ את דעתו ברבים, ולהניע אחרים לביצוע מעשי אלימות, בשל סלידתו מחברי הקהילה ההומוסבית; והוא החזיק וייצר כלי נשק, שלא כדיון. עוד יש להדגיש, כי המערער הורשע, בין היתר, גם בשתי עבירות של נסיון לרצח ובביצוע עבירה של חבלה בכוונה מחמירה, שהעונש המירבי הקבוע בצידן עומד על עשרים שנות מאסר. כמו כן, הורשע המערער בשלוש עבירות של ייצור נשק, שהעונש המירבי בצידן הוא חמש עשרה שנות מאסר. לכך יש להוסיף, כי המערער לא הביע כל חרטה על מעשיו, ואף התגאה בהם. יתר על כן, הוא הצהיר כי אם יקבל בעתיד "פקודות" נוספות, הוא יבצען ללא התלבטות (עמ' 10 לחוות דעתו של ד"ר ראוברגר). לפיכך, איני מוצא כל הצדקה להקל בעונשי המאסר והפיצויים שהושתו על המערער, בנוסף לשני מאסרי העולם בגין עבירות הרצח.

סוף דבר

69. לאור המפורט לעיל, ואם תשמע דעתי, ידחה הערעור על כל חלקיו.

השופט נ' הנדל:

אני מסכים לחוות דעתו המקיפה של חברי, השופט א' שהם.

השופט נ' סולברג:

1. בתמצית, בבואנו להכריע אם עומד לו למערער סייג אי-שפיות הדעת המעוגן בסעיף 34 לחוק העונשין, עלינו לבחון האם בעת ביצוע המעשים סבל מ'מחלת נפש', אשר בשלה נגרעה באופן ממשי יכולתו להבין את אשר הוא עושה, להבין את הפסול שבמעשים, או להימנע מעשייתם (רע"פ 6382/11 קאדריה נ' מדינת ישראל, פסקה ל"ג לפסק דינו של המשנה לנשיאה א' רובינשטיין וההפניות שם (9.6.2013)). ודוק, די לו למערער לעורר ספק סביר בנוגע להתקיימות הסייג על מנת שיחול. ברם, לא עלה בידי המערער לעשות כן.

2. המערער טען כי בעת ביצוע המעשים לקה במחלת נפש, שבשלה חווה מחשבות שווא (דלוזיות). בתוך כך, 'נגלה אליו' מלאך א-לוהים, אשר הורה אותו לבצע את המעשים, ונטל ממנו הלכה למעשה את שיקול דעתו. בית המשפט המחוזי עמד על כך שגרסת המערער על אודות התגלות המלאך וציווייו לא ניתנה על-ידו בעת חקירותיו במשטרה - לא בשנת 2000, אז הכחיש מכל וכל את המיוחס לו, ולא בשנת 2009, אז הודה במעשים תוך מתן הסברים רציונאליים לפעולותיו, "בדמות מניעים אידיאולוגיים ורצון להסתיר את זהותו כמפגע" - אלא אך בשלב מאוחר יותר, במסגרת הבדיקות הפסיכיאטריות שנערכו לו. בנסיבות אלה קבע בית המשפט המחוזי כי מדובר בגרסה כבושה, וכי בהעדר הסבר מתקבל על הדעת לכבישה או לחזרה ממנה, "הגרסה העובדתית הנכונה, אף מזווית הראייה של הנאשם, היא זו שהוצגה לראשונה, במסגרת חקירת הנאשם במשטרה, שבה הוצגו המניעים המתוארים, שהם פוליטיים או דתיים. אך, אין בהם צל של רמז כי הם פרי הוראות מלאך, שהנאשם 'אנוס על פי הדיבור', לבצעו".

3. חברי, השופט א' שהם, היטיב להסביר מדוע קביעה זו של בית המשפט המחוזי מוצדקת, והוסיף כי מכל מקום, אין בעניין זה כדי להשפיע על הכרעת הדין המרשיעה. אף אני סבור כי העלאת גרסת המלאך בשלב כה מאוחר מעוררת, לכל הפחות, תהיות. והעיקר - הסוגיה אינה דורשת הכרעה, מן הטעם שגם במתן משקל מלא לגרסתו של המערער אין כדי לשנות מן המסקנה, ולפיה סייג אי-שפיות הדעת אינו חל עליו. להלן אעמוד על הטעמים לכך.

4. ראשית, הטענה לפיה המערער לקה ב'מחלת נפש', מחלה ממנה סבל בעת ביצוע המעשים אינה מבוססת דיה.

לא זו בלבד שאין בנמצא תיעוד רפואי על אודות מחלת נפש של המערער עובר למעצרו, אלא שלא נמצא לכך אף 'תיעוד אנושי' מצד הסובבים אותו, ובכללם הוריו, אשתו, אנשי היישוב וחבריו לארגון 'יד לאחים', אשר לא היו עדים מעולם להפגנת סימנים פסיכויטיים מצדו. לעומת זאת, סממנים רבים מצביעים דווקא על העדר מחלת נפש: המערער סיים לימודים גבוהים, טס לסירוגין לארץ ולחו"ל, השתקע ביישוב, חי בקהילה, הקים משפחה, והיה חבר בארגון 'יד לאחים'. כל אלה, לדעת מרבית המומחים, אינם עולים בקנה אחד עם קיומה של 'מחלת נפש', כפי שמונח זה פורש בפסיקה, בעת ביצוע המעשים. עוד ראוי לציין, כי מנייר העמדה שפרסם איגוד הפסיכיאטריה בישראל בנושא הזכאות לענישה מופחתת בגין ביצוע רצח בכוונה תחילה, עולה כי ככלל, 'הפרעה נפשית חמורה' אינה יכולה לבוא לידי ביטוי בפעם הראשונה בהקשר של ביצוע מעשה רצח (יובל מלמד, יעקב מרגולין, שמואל פניג, רוברטו מסטר, אוברי זאבו ואבי בלייך "עונש מופחת בעבירת רצח, נייר העמדה של איגוד הפסיכיאטריה בישראל: הערות והארות" רפואה ומשפט 39, 167 (2008) (להלן: "נייר העמדה")). נראה כי הדברים יפים מקל וחומר באשר ל'מחלת נפש'.

5. התכנון המדוקדק והדיוק שאפיינו את פעולותיו של המערער, כמו גם הצלחתו, אשר אף היא פרי של תכנון ותחכום, לחמוק פעם אחר פעם מרשויות החוק, ואף לעמוד בחקירה משטרתית, תומכים במסקנה כי לא נפל פגם בבחון המציאות שלו, בכושר השיפוט או ביכולת הבחירה, ומשכך אין לומר כי היה 'חולה נפש' בעת ביצוע המעשים. בית המשפט המחוזי עמד על כך שמרבית המומחים סברו כי תחכום, תכנון וארגון, אינם עולים בקנה אחד עם קיומה של פסיכוזה, למעט כאשר מדובר במצב פסיכויטי-פרנואידי, מצב אשר לא הוכח כי המערער היה נתון בו בעת ביצוע מעשיו. אכן, בית משפט זה פסק כי הגם שתכנון והתנהגות מאורגנת אינם הוכחה חד-משמעית להעדר מחלה נפשית פעילה, הרי שהם מקימים סברה לחובתו של הנאשם כי פעל מתוך מודעות למעשיו, והנטל מוטל עליו לסתור סברה זו (ע"פ 8287/05 בחטרה נ' מדינת ישראל, פסקה 31 (11.8.2011)). בענייננו, לא רק שלא עלה בידי המערער לעשות כן, אלא שיש שלל אינדיקציות שכאמור לעיל, מורות ההיפך. אשר לטענת המערער לפיה המלאך הוא אשר הורה לו הוראות מפורטות, ראוי להזכיר שוב את עדותה של ד"ר לבן, ולפיה אין זה סביר כי 'קול פוקד' יתן הוראות כה ספציפיות ומדויקות. אעיר עוד כי אף פרופ' סילפן, אשר קבע כי אין בהכרח סתירה בין תחכום לבין קיומה של פסיכוזה, העיד כי ככלל, קיימת קורלציה - כשהכוונה היא ליחס הפוך - בין דרגת החומרה של המחלה לבין יכולת התכנון והארגון של החולה בה. מכאן, שגם לשיטתו של פרופ' סילפן, רמת התכנון והארגון הגבוהה שאפיינה את מעשי המערער עשויה ללמד כי דרגת החומרה של ה'מחלה' בה לקה לא היתה מן הגבוהות. והרי, בית משפט זה עמד בעבר על כך שעיקר החשיבות לעניין בחינת התקיימותה של 'מחלת נפש' היא לעוצמת התסמינים של המחלה או ההפרעה (ע"פ 5417/07 בונר נ' מדינת ישראל, פסקה 24 לפסק דינו של השופט י' עמית (30.5.2013)).

6. נראה כי גם במצבו הנפשי של המערער כיום הזה, כפי שנקבע על-ידי מרבית הפסיכיאטרים המומחים, יש כדי ללמד על כך שבעת ביצוע המעשים לא לקה ב'מחלת נפש'. כזכור, המומחים היו חלוקים ביניהם בשאלה אם כיום לוקה המערער ב'מחלת נפש'. בעוד שפרופ' סילפן קבע כי המערער סובל כיום הן מהפרעת אישיות, המורכבת מאלמנטים פרנואידיים ואנטיסוציאליים, הן ממחלה סכיזו-אפקטיבית, קבעו חברי פאנל המומחים שמינה בית המשפט המחוזי כי המערער סובל מהפרעת אישיות קשה, אך כזו שאינה באה בגדר המונח 'מחלת נפש', כפי שזה פורש בפסיקה. הגם שלא ניתן להסיק ממצבו הנפשי של המערער כיום מסקנה חד-משמעית על מצבו הנפשי בעת ביצוע המעשים, יש יסוד לסברה כי לו היה המערער חולה ב'מחלת נפש' בעת ביצוע המעשים, מצבו לאחר שנים של העדר טיפול היה חמור במידה כזו, שלמצער המחלוקת בין המומחים בדבר היותו חולה כיום היתה מצומצמת במידה ניכרת. אכן, אף ד"ר רכואברגר, אשר קבע, בניגוד לדעת מומחי הפאנל, כי המערער נמצא כיום במצב פסיכויטי-פרנואידי, העיד כי להערכתו

המערער חולה לא יותר מ-4-3 שנים, שכן אילו היה חולה ב'מחלת נפש' עוד בתקופה שבה בוצעו המעשים, מצבו כיום היה חמור בהרבה. בהתאם לכך, סבר ד"ר ראוברגר כי קיים "ספק גדול" לגבי היות המערער חולה בעת ביצוע המעשים. מהאמור לעיל עולה כי בצדק קבע בית המשפט המחוזי כי אף אם מתקיימות אצל המערער מחשבות שווא בהווה, הדבר אינו משליך על קיומן בעבר.

7. אל מול אינדיקציות אלה עומדת חוות דעתו של מומחה ההגנה, פרופ' סילפן, אשר קבע כי המערער חווה בחייו מספר אפיזודות פסיכוטיות, שהתבטאו בהזיות, השתלטות "כוחות חיצוניים" על מוחו, התגלות הא-ל או המלאך בפניו וקבלת הוראות ממנו, וכי "אפשר לומר בסבירות גבוהה שקיים קשר זמנים בין האפיזודות הפסיכוטיות ובין העבירות שבהן הוא מואשם". ואולם, קביעה זו התבססה אך על תיאורי המערער עצמו, שניתנו בעת הנוכחית, ועל תשובות שנתנו בני משפחתו לשאלון שחיבר פרופ' סילפן, ולא נתמכה בממצאים חיצוניים ובלתי תלויים. זאת ועוד, כפי שציין חברי, כמה מן הקביעות שעליהן מבוססת מסקנה זו, מעוררות קושי. לבסוף, נראה כי אף חוות הדעת של פרופ' סילפן אינה מתיימרת לקבוע ממצא חד-משמעי בשאלת קיומה של מחלת נפש בעת ביצוע המעשים, ומכאן הנקיטה במונחי 'סבירות'. נוכח האמור לעיל, סבורני כי בצדק הגיע בית המשפט המחוזי למסקנה כי בעת ביצוע המעשים לא סבל המערער מליקוי של 'מחלת נפש'.

8. שנית, גם אילו אמרנו כי המערער לקה ב'מחלת נפש' בעת ביצוע המעשים, באתי לכלל מסקנה כי לא הוכח, ולו ברמת הספק הסביר, כי נגרעה באופן ממשי יכולתו להבין את אשר הוא עושה; יכולתו להבין את הפסול שבמעשהו; או יכולתו להימנע מעשיית המעשים.

9. אשר ליכולתו להבין את מהות המעשים, המערער לא העלה טענה של ממש בעניין זה, ולפיכך אין מקום להידרש לכך. אשר ליכולת להבין את הפסול שבמעשים, השאלה אותה עלינו לשאול היא אם נגרעה באופן ממשי מודעותו של המערער למהותם המוסרית של המעשים לאור כללי המציאות החברתית, כאשר אמת המידה אינה סובייקטיבית, אלא אובייקטיבית - השקפתם של בני אדם סבירים (דברי ההסבר לסעיף 44 לחוק העונשין; יורם רבין ויניב ואקי דיני עונשין כרך ב' 763 (מהדורה שלישית, 2014)). לפיכך, יש לדחות את טענת המערער, ולפיה הבנת אי-החוקיות שבמעשה אינה שקולה להבנת הפסול שבמעשה מן הטעם ש"הוראה מכוח עליון לאדם לעשות מעשה (לא כל שכן לאדם מאמין), היא כשלעצמה מאיינת, מיניה וביה, את הבנת הפסול שבמעשה, שהרי אם בורא עולם או מי ממשרתיו מצווה לעשות מעשה - ברור לכל אדם מאמין שלא מדובר במעשה פסול, אלא בהיפוכו הגמור". כפי שפסק בית משפט זה בעבר, "אמונתו של המערער בצדקת דרכו אין משמעה שלא הבין את הפסול במעשהו, כפי שלא כל אדם הסבור כי פשעו מוצדק ייחשב כמי שנכנס בגדרו של סעיף 34ח" (ע"פ 7010/09 אבשלומוב נ' מדינת ישראל, פסקה 24 לפסק דינו של השופט י' עמית (5.7.2012)). נסיונותיו של המערער להימנע מלהפליל את עצמו מעידים כאלף עדים על כך שהיה מודע למהות מעשיו ולכך שעל-פי כללי המציאות החברתית מעשים אלה אסורים ופסולים מכל וכל.

10. אשר ליכולתו להימנע מעשיית המעשים, המערער הוכיח בעצם התנהגותו כי הלכה למעשה יכול היה להימנע מעשייתם כאשר חפץ בכך, אם מסיבות 'מוסריות' (כאשר בחר שלא להרוג ילד), או מסיבות אישיות (כאשר לא ירה בצועדים במצעד הגאווה מחשש שייתפס ומפחד ההשלכות שיהיו לכך על משפחתו). לפיכך, לא ניתן לומר כי נגרעה יכולתו להימנע מביצוע המעשים, לא כל שכן כי היא נגרעה באופן ממשי. לעניין זה, סבורני כי צדק בית המשפט המחוזי

בדחותו את טענת ההגנה, ולפיה לא ניתן לראות באי-ביצוע המעשים במקרים אלה עדות ליכולתו של המערער להימנע מביצוע המעשים, מן הטעם שבמקרה הראשון קיבל המערער מן המלאך הוראות 'כלליות' בלבד, ובמקרה השני היה מודע לכך שיענש על-ידי המלאך בשל הפרת ההוראות. יצוין, כי אף שמומחי הפאנל נמנעו מלקבוע בחוות דעתם קביעה חד-משמעית באשר למצבו הנפשי של המערער בעת קרות האירועים, קביעתם באשר להבנתו את הפסול במעשים ובאשר ליכולתו להימנע מביצועם, ומכאן גם באשר לאחריותו להם, היתה חד-משמעית. על-פי עדותו של ד"ר קליאן, קביעתם זו התבססה על מאזן הסתברויות, רף הוכחה שיש בו, כפי שציין חברי, כדי להקל על נאשמים את הכניסה בגדר הסייג לעומת הנדרש בפסיקה - גריעה ממשית מהיכולת. זאת ועוד, כפי שציין חברי, אף פרופ' סילפן, שהיה המומחה היחיד שקבע כי בסבירות גבוהה היה המערער נתון תחת התקפים פסיכויטיים בעת המעשים, לא קבע כל ממצא בשאלת מידת הפגיעה של התקפים אלה בכושר ההבנה או הרציה של המערער בעת ביצוע העבירות, ובעדותו אישר כי לא היה מודע לכך שהמערער 'המרה' את פי המלאך, וכי מדובר במידע מהותי, ממנו עולה כי המערער שקל את מעשיו. לבסוף, גם דבריו של המערער עצמו, ולפיהם "כשאני משחרר פיסה ממה שיש לי בפנים, מהאלימות, זה רק אם אני רוצה בזה", עומדים בסתירה לטענה לפיה לא היה בכוחו להימנע מעשיית המעשים.

11. שלישית, ברי כי הן לאור הקביעה כי המערער לא לקה ב'מחלת נפש' בעת ביצוע המעשים, הן לאור הקביעה כי לא נגרעה יכולתו של המערער להבין את אשר הוא עושה או את הפסול שבמעשהו, לא מתקיימת אף דרישת הקשר הסיבתי, ולפיה מחלת הנפש היא אשר הביאה לגריעה מהיכולת ולעשיית המעשים. ואולם, גם אילו הנחנו ששני התנאים הראשונים מתקיימים, לא עלה בידי של המערער לעורר ולו ספק סביר, כי 'מחלת הנפש' שלה טען היתה בבחינת 'סיבה בלעדית' למעשיו. מחומר הראיות עולה כי גורמים אישיותיים - הנאה ששואב המערער מסבלם של בעלי חיים או בני אדם; תחושת הכוח והעוצמה שהוא מפיך מחוסר האונים של קורבנותיו; תפיסתו את עצמו כמי שאינו כפוף לחוקי החברה - ואידיאולוגיים - נקמת מותם של יהודים בידי ערבים; מניעת חילול השם; רצונו לקדם את רעיון בנייתה של מדינת הלכה ביהודה ושומרון - הם שעמדו ברקע המעשים. מרכיבים אלה בבירור אינם קשורים למחשבות השואה הנטענות (השוו: עניין ברוכים, פסקה 38). לראיה, כפי שציין בית המשפט המחוזי, ביטויים לנטייתו של המערער לאלימות התגלו עוד בטרם המועד שבו נגלה אליו לכאורה המלאך לראשונה.

12. המערער טען כי בעניינו, כמו בעניין ברוכים, עצם ההתאמה בין דברי המלאך למעשיו מלמדת על קיומו של קשר סיבתי בין מחלת הנפש למעשים. ואולם, טענה זו נסתרת מעצם יכולתו להמרות את פי המלאך כאשר - "משיקולים הנובעים מהמציאות העובדתית", חפץ לעשות כן. אף לא ניתן לקבל את הטענה שמחשבות שווא, אשר פגעו בבוחן המציאות של המערער ובכושר השיפוט שלו, הן שהביאו לעשיית המעשים, שכן, כאמור, קיימות אינדיקציות לכך שהמערער הבין היטב את המציאות העובדתית, ואף התאים את מעשיו למציאות זו. לבסוף, דבריו של המערער, שהובאו לעיל, מעידים על כך שגילויי האלימות מצדו הם תולדה של רצונו-שלו.

13. סיכומו של דבר, מכלול חומר הראיות מלמד כי המערער לא סבל מ'מחלה שפגעה ברוחו'; לא היה 'חסר יכולת של ממש' להבין את מעשיו או את הפסול בהם, או להימנע מעשייתם; ולא התקיים קשר סיבתי בין קיומה של 'מחלת נפש' אצל המערער לבין שלילת היכולת כאמור. לפיכך, אין עילה להתערב במסקנת בית המשפט המחוזי, ולפיה אין מקום להחיל עליו את סייג אי-השפיות.

14. אשר לערעור על גזר הדין, גם כאן מסכים אני עם חברי כי אין עילה להתערבותנו. ראשית, כפי שציין חברי, הפרעת האישיים קשה, שנקבע כי המערער סובל ממנה, אינה מהווה בהכרח הפרעה נפשית חמורה לעניין סעיף 300א(א). בהקשר זה ראוי להזכיר את ההלכה הנוהגת, ולפיה ככלל, הפרעת אישיות כשלעצמה אינה מהווה הפרעה נפשית חמורה (ע"פ 226/02 קישוני נ' מדינת ישראל, פסקה 24 (2.5.2012)). ע"פ 1019/13 רייצין פאיש נ' מדינת ישראל, פסקה 21 לפסק דינה של השופטת ע' ברון (6.7.2015); ראו גם: נייר העמדה, בעמ' 165). שנית, כשלעצמי אני סבור כי דברים שאמרנו לגבי אי-התקיימותה של 'מחלת נפש' אצל המערער בעת ביצוע המעשים, יפים גם לעניין קיומה של הפרעה נפשית חמורה, שהדרישה לעניין סעיף 300א(א) היא שחומרתה תיפול אך במעט מחומרתה של 'מחלת נפש'. שלישית, ככל שסבל המערער ממחשבות שווא, אשר הגבילו 'במידת מה' את יכולתו להימנע מביצוע המעשים, חומר הראיות מורה כי הגבלה זו אינה עולה כדי הגבלה 'במידה ניכרת', כזו שעוצמתה "גבוהה וקרובה מאוד לזו שהייתה מובילה לפטור מאחריות פלילית" (ע"פ 7408/09 גדו נ' מדינת ישראל, פסקה 14 לפסק דינו של השופט צ' זילברטל (10.3.2013)). רביעית, אף ככל שסבל המערער מ'הפרעה נפשית חמורה', אין היא בבחינת 'סיבה בלעדית' אין לעשיית המעשים, אשר, כפי שקבע בית המשפט המחוזי, יש לתלותם בנטיותיו האישיות והאידיאולוגיות של המערער. חמישית, אף אני סבור כי אין זה המקרה בו תחושת הצדק 'מחייבת' הקלה בעונש. לבסוף, מסכים אני עם חברי, כי אין להתערב בהחלטת בית המשפט המחוזי שלא לחפוף את עונשי המאסר שהושטו על המערער בשל חומרתם הרבה של המעשים וריבוי הקורבנות.

15. סוף דבר, אני מצטרף לפסק דינו של חברי, השופט א' שהם; אין מקום להתערב בהכרעת הדין של בית המשפט המחוזי, ואין הצדקה לשנות מגזר הדין.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט א' שהם.

ניתן היום, כ"ב בסיון התשע"ו (28.6.2016).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט